

KENTLEŞME VE KENTSEL ALAN SORUNLARI

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN (Yüksek Mimar-Kent Plancısı)

Prof. Dr. Barış ERGEN (Şehir Plancısı)

Doç. Dr. Mustafa ERGEN (Peyzaj Mimarı - Kentsel Tasarımcı)

KENTLEŞME VE KENTSEL ALAN SORUNLARI

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN (Yüksek Mimar-Kent Plancısı)

Prof. Dr. Barış ERGEN (Şehir Plancısı)

Doç. Dr. Mustafa ERGEN (Peyzaj Mimarı-Kentsel Tasarımcı)

YAZARLAR

Prof. Dr. Fatma ERDOĞANARAS

Prof. Dr. Öner DEMİREL

Doç. Dr. Demet EROL

Doç. Dr. Murat ORAL

Doç. Dr. Mustafa ERGEN

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN

Doç. Dr. Zuhâl ÖZÇETİN

Dr. Öğr. Üyesi Elife BÜYÜKÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Meryem Bihter BİNGÜL BULUT

Dr. Öğr. Üyesi Zeynel YETKİN

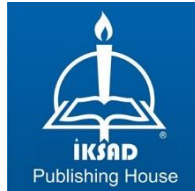
Öğr. Gör. Dr. Nihan ŞENSOY

Dr. Zeynep ARDA-ERGEN

Arş. Gör. Kemal Furkan ULUSOY

Arş. Gör. Tuba Gizem AYDOĞAN

Y. Şehir Plancısı Simge ŞAHİN

Copyright © 2023 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules. The first degree responsibility of the works in the book belongs to the authors.

Iksad Publications – 2023©

ISBN: 978-625-367-446-5

Cover Design: İbrahim KAYA

December / 2023

Ankara / Türkiye

Size: 16x24cm

HAKEM LİSTESİ •

Adem Erdem ERBAŞ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Ali TÜRK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Atila GÜL	Süleyman Demirel Üniversitesi
Aydın ŞİK	Gazi Üniversitesi
Barış ERGEN	Erciyes Üniversitesi
Cenap SANCAR	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Demet EROL	Gazi Üniversitesi
Ertan DÜZGÜNEŞ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Hayri ULVİ	Gazi Üniversitesi
İlgar KIRZIOĞLU	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
İclal DİNÇER	Yıldız Teknik Üniversitesi
Mustafa ERGEN	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Mehmet Bahadır TOSUNLAR	Siirt Üniversitesi
Nihan ŞENSOY	Siirt Üniversitesi
Nilgün GÖRER TAMER	Gazi Üniversitesi
Osman TUTAL	Eskişehir Teknik Üniversitesi
Öner DEMİREL	Kırıkkale Üniversitesi
Özer KARAKAYACI	Konya Teknik Üniversitesi
Suat ÇABUK	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Şevket ALP	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Ümmügülsüm DAĞLIOĞLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Zeynel YETGİN	Siirt Üniversitesi
Ziya GENÇEL	Akdeniz Üniversitesi

• İsmi Göre Alfabetik Olarak Sıralanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....1

BÖLÜM 1

Kentleşme Sürecinde Kırsal Alanlardan Kente Olan Göç Olgusunda Kent Kültürünün Korunmasında Planlamanın Gerekliliği

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN.....3

BÖLÜM 2

Tarımın Modernizasyonundan Kırsal Kalkınmaya Evrilen Politikaların Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Demet EROL

Prof. Dr. Fatma ERDOĞANARAS.....15

BÖLÜM 3

Tarihi Çevrede Tescilli Yapılarda İşlevsel Ve Malzeme Değişikliklerine Yönelik Uygulama: Safranbolu Örneği

Y. Şehir Plancısı Simge ŞAHİN.....43

BÖLÜM 4

Kavşaklar Ve Üçlü Kavşaklar Üzerine Bir Çalışma

Dr. Öğr. Üyesi Zeynel YETKİN.....63

BÖLÜM 5

Kentsel Alanlarda Yeşil Alan Yoğunluk Analizi; Yozgat Örneği

Doç. Dr. Mustafa ERGEN.....71

BÖLÜM 6

Mogan, Eymir Gölleri Ve Yakın Çevresinin Turizm, Rekreasyon Açısından Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Dr. Nihan ŞENSOY.....83

CHAPTER 7

Analysis And Effects of Noise in Uşak City

Assoc. Prof. Dr. Zuhal ÖZÇETİN.....95

BÖLÜM 8

Aksaray Kent Merkezi'nin Mekansal Dizin Ve Tasarım Stratejileri Bağlamında Analizi

Arş. Gör. Kemal Furkan ULUSOY

Doç. Dr. Murat ORAL.....121

BÖLÜM 9

Kentsel-Sosyal-Teknik Altyapı Standartlarında Değişim: Düzenleme Ortaklık Payı Ve Kamu Mülkiyeti

Dr. Zeynep ARDA-ERGEN.....141

BÖLÜM 10

Değişen Yaşam Biçimlerinin Konuta Yansıması: Osmaniye Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Elife BÜYÜKÖZTÜRK

Doç. Dr. Murat ORAL.....159

BÖLÜM 11

Türkiye'de Koruma İle Eko-Turizm Olgusu Ve Sorunları

Prof. Dr. Öner DEMİREL

Dr. Öğr. Üyesi Meryem Bihter BİNGÜL BULUT

Arş. Gör.. Tuba Gizem AYDOĞAN.....193

ÖNSÖZ

“Kentleşme ve Kentsel Alan Sorunları” adı altında Editörlüğünü yapmış olduğumuz bu kitap, kentsel alanlarda tasarım meslekleri alanında oluşan sorunların tartışılması ve farkındalık yaratılması amacıyla düzenlenmiştir. Bilindiği gibi kentleşme kentsel alanda gelişme ve büyüme anlamları içerir, bu bağlamda kentsel mekanlara yapılan müdahaleler planlı bir şekilde yapılmaz veya gelişme planlama dışı oluşursa sorunlar kaçınılmazdır.

Bu kitapta Tasarım meslek gruplarının mekânsal sorunlara dayalı konular hakkında yapmış oldukları araştırmalarla, tasarım meslek elemanlarını bilgilendirmesi amaçlanmıştır. “Kentleşme ve Kentsel Alan Sorunları” olarak ifade ettiğimiz kitap başlığı Şehir Plancısı, Mimar ve Peyzaj Mimarı vb. meslek elemanları olarak kendi mesleki alanlarında Kentleşme ve Kentsel Alanlara dayalı makaleler ile bu yayında yer almışlardır.

Bu alanlarda çalışan meslektaşlarımıza yararlı olması amacıyla yönelik olan bu yayın, tüm ilgililere yararlı olması dileğiyle.

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN

BÖLÜM 1

Kentleşme Sürecinde Kırsal Alanlardan Kente Olan Göç Olgusunda Kent Kültürünün Korunmasında Planlamanın Gerekliliği

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267352>

¹ Aksaray Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
Aksaray/TÜRKİYE. yasarbahriergen@yahoo.com, Orcid ID: 0000-0002-2309-3356

Giriş

Kentlerin gelişmesinde bir araç olarak kullanılan imar planları planlama bütünlüğü çerçevesinde düzenlenerek, planlı kentleşme elde edildiği bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda kentlerin sorunlarının çözümlenmesinde planlamada uygulanabilirlik, planlamadan beklenen bir sonucu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir kentin imar planı elde edildikten sonra ki aşama olan uygulama, bir süreç çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu süreç Türkiye koşullarında Belediye Başkanlığı seçim sürelerini içeren zamanlama göz önünde alınarak yaklaşık 20 yıllık bir zaman dilimini içerir. Önceleri 4 yılda bir seçime dayalı programlar hedeflenirken bugünkü uygulamada 5 yılda bir yapılan seçime göre 5 yıllık süreler hedeflenmektedir. Uzun bir zaman dilimine yayılan bu işleyişte günün koşullarına göre, gelişim ve değişim olgusunda imar planlarının uygulanmasında sorunlar yaşanır. Çünkü imar planları tamamlandıktan sonra plan hızlı kentleşme aşamasındaki sorunlar çözümlenemez ise, dinamik plan olgusu statik bir konumda kalır. Bu aşamada kent gelişiminde oluşan sorunlar eylem planı işleyişinde ele alınmaz ise kent kültür mirasının yok olması olgusu ortaya çıkar.

Günümüzdeki toplumsal gelişmelerde, bireyin zaman süreci içinde gelişen ve değişen koşulların yeni bir kimliğe hızla geçişinde, siyasi, toplumsal, ekonomik, sosyal, kültürel değişimler ve gelişmelere bağlı olarak yeni gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Bu gereksinimler genel olarak kişinin kendi yaşamsal davranışlarında çevresine ve kentsel boyuta kadar geniş bir çerçevede etkisini gösterir. Dolayısıyla bu olgu kentsel kültür mirası ile etkileşim içinde yer alır ve olumsuz etkiler. Kentsel kültür mirasının korunması ve bir değere konmasındaki hedef, kentin planlama doğrultusunda gelişmesi, araç olarak ise eylem planı ile planın güncelleştirilmesi doğrultusunda analiz yaparak, sorunun çözümlenmesi amaçlanmıştır.

1. Kentleşme Sürecindeki Eskime Ve Köhnemenin, Kent İçi Mekansal Sorunları

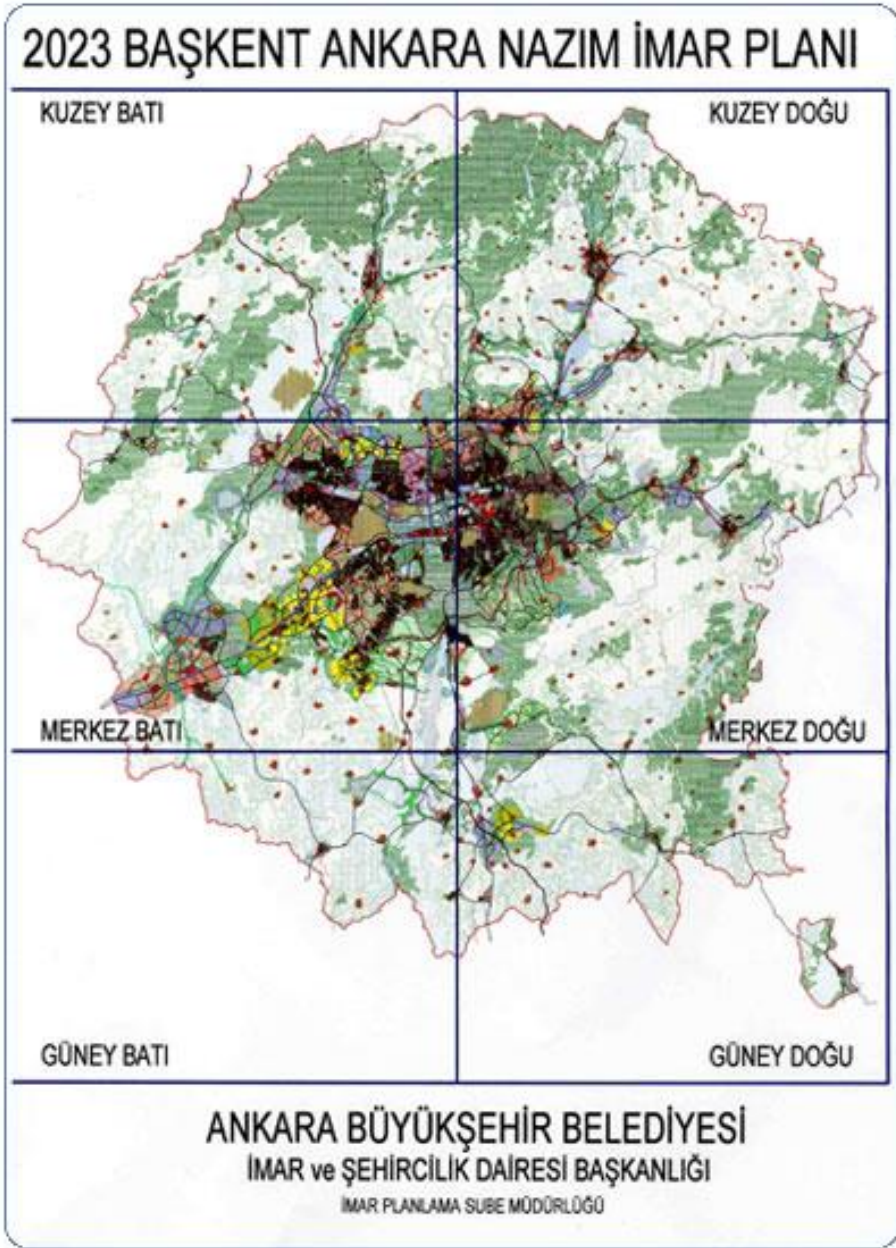
Kentleşme olgusu, Türkiye’de 1950’lerden sonra hızlı kentleşme sürecine girip, günümüze kadar süre gelmiştir. Kentleşme, insan yaşamının birlikteliği ile başlar, nüfus artışıyla kentlerin büyümesi süreci ile tarihi süreçten günümüze kadar gelişerek gelir(Ergen,-Ergen, 2018). Bu gelişim

süreci içinde 5216 sayılı Büyükşehir Belediye yasası çıkmadan önce, ülke nüfusunun%50'nin üzerindeki bölümü kentlerde toplanmaktadır. Kentler il merkezi (il merkez ilçesi), ilçeler ve köyler olarak yer almaktaydı(Ek:1-Tunceli il ve ilçe sınırları). Günümüzde ise bu oran %70 ler e doğru tırmanmaya devam etmektedir, çünkü ilgili yasa gereği il sınırları içinde kalan tüm yerler büyükşehir alanı içinde sayıldığından köyler şehrin mahalleleri olarak yer almıştır (Ek:2-2023 Başkent Nazım İmar Planı).

Ek-1 Tunceli il ve ilçe sınırlarıyla birlikte köyler

<http://www.tunceli.gov.tr/kurumlar/tunceli.gov.tr/Jandarma/sorumluluk.html> -
(28.11.2023 – Saat:07:35)

EK:1 – 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Plan-

<https://www.ankara.bel.tr/ankara-buyuksehir-belediyesi-nazim-plan>

(28.11.2023 – Saat:07:15

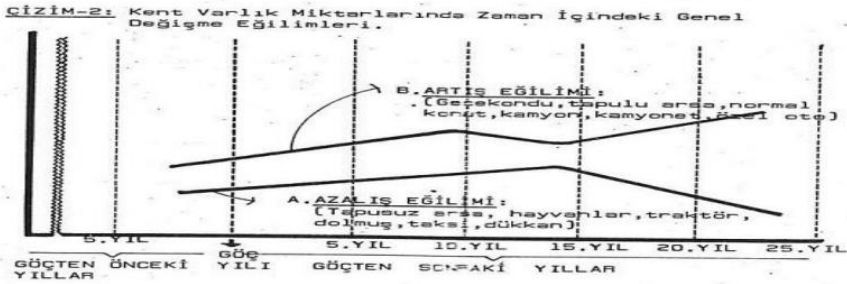
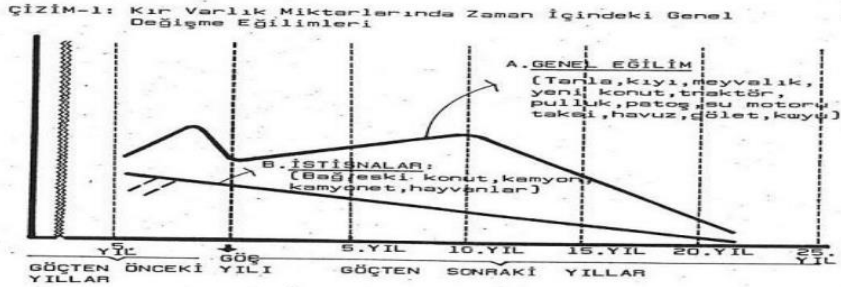
Bu bağlamda kırsal alanlar kentsel alana dönüşmekte ve kentsel alanlar ise sürekli göç hareketi nedeniyle değişime uğramaktadır. Dolayısıyla hızlı kentleşme oluşumu nedeniyle, ülke genelinde ekonomik değişimler ve kentlerde de sosyal-kültürel yapıda değişimler söz konusu olmaktadır.

Kentleşme bu alanda, yerleşmelerin nüfus artışı dolayısıyla kırsal yaşam aktivitelerinin sona erip kentsel yaşama dönüşmesi sürecini de içerdığı bilinen bir gerçektir. Bilindiğı gibi Büyükşehir Yasal düzenlemesiyle kurulan 30 Büyükşehir vardır ki, yaklaşık tüm şehir sayısının 1/3'ünü, Türkiye nüfusunun ise 2/3 oluşturur. Ülkemizde ise kentleşme olgusunda, nüfus bazı kriterleri ile yönetim (belediye oluşumu) şekli esas alındığına göre, kentleşme;

1-Kırsal alandan kentsel alana göç,

2-Kırsal alanda nüfus artışı ile dönüşüm,

Etkileşimi içinde de ele alınması gereklidir. Bu nüfus artışında 1980'li yıllara göre ülkemiz toplam nüfusu yılda %2,07 hızla artarken, kırsal nüfus %1,34 ve kentsel nüfus %3,04 hızla artmaktadır (Bayraktar, A.,-Aslanoğlu,İ.,1985). Görülüyor ki ülke genelinde 65 milyon nüfusun %2,07 artış ile 1.745,500 ortalama artan nüfusun yaklaşık 1.164,248 kentsel alanda 581.252'i ise kırsal alanda yer almaktadır. Bu oranlar günümüz ekonomik yapısıyla incelendiğinde devamlı kırsal alanların aleyhine değişmektedir. Dolayısıyla kentleşme olgusu 1980'lerde %60 civarındayken, günümüzde %70'ler civarında olduğu ve ülkemizde sosyal-kültürel yapıda değişimlerin açıkça olduğu görülmektedir. Bu değişim izlendiğinde kır ile kent içi mekanlarının etkileşimi Sekil-1'de (Kartal, K., 1982) görüldüğü üzere sorunsal boyutları tanımlamaktadır.

Şekil-1 Kırsal kent ilişkisinin Mekansal Etkileşimi

Kaynak: Kartal, K., (1982)

Şekil-1'e incelendiğinde kentsel alandaki mekânsal sorunlar, genel olarak kentin ekonomik faaliyetlerini yakından ilgilendirdiği ve bu değişim-gelişim ilişkisinin sosyal yapıyı biçimlendirdiği görülmektedir. Ülkemizdeki kentleşme süreci içinde oluşan göç olgusu 1950'li yıllar itibarıyla başlamış olup günümüze kadar artarak gelmiştir. Bu çerçevede kentsel alanlarda, gecekondu vb. kaçak yapılar, tapulu arsa, normal konut, ulaşım araçlarında artış kaydedilirken tapusuz arsa ile kırsal alan özelliğinde azalış olduğu gözlenmektedir. Böylece göç olgusu hızlı kentleşme sonucu, ekonomik yetersizlik dolayısıyla gecekondulaşma ve çarpık kentleşmeyi getirdiği de bir gerçektir.

Ekonomik yapının oluşturduğu, sosyal yapıdaki hızlı değişimler ile kent içi mekan sorunları oluşmaktadır, böylece sosyal, kültürel yapıdaki oluşumlarında değişimi söz konusu olmaktadır. Bu yaşam biçimi ile mekan kullanımı şekillendiğinde ekonomik rant olgusu öncelikleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de toplum kültürünün değişimine paralel, kentsel alan

kullanımındaki yaşam biçimi ile kültürel değerlere bakış açısının da değişime uğradığı bir gerçektir. Kent içi mekânsal sorunlar bu bağlamda irdelendiğinde,

- 1- Göç olgusu ile kentleşme oluşumunun mekan kullanımı,
- 2- Ekonomik yapıdaki değişimlerin rant beklentisi,
- 3- Çarpık kentleşme olgusu sonucu kent yapısındaki işlevlerin yetersizliği,
- 4- Günümüzdeki hızlı nüfus artışının göç değil doğal nüfus artışıyla, kent nüfusu hızla artmasıyla kentlerdeki alt yapı yetersizlikleri oluşturması,
- 5- Kent yapısı Büyükşehir yasası ile kurulan iller bağlamında değişerek kırsal alanı kentsel alanda bir mahalle olmasıyla İmar Yasası ve Çevre Yasası çelişkileri mekansal sorunlar oluşturduğu,

Olmak üzere sosyal-ekonomik-kültürel yapıdaki olumsuzluklar olarak karşımıza çıkar. Kent kültürünün tahribine dayalı sorunlar olarak ülkemizde yer alan yukarıdaki bu özelliklerin çözümlenmesi gereken kentleşme sorunsalı olmaktadır.

2. Kentleşme Sürecinde Mekansal Sorunlarını Kentsel Planlama Yöntemi İle Çözümlenmesi

Bilindiği gibi İmar Planları bir kentsel alanda iki önemli faaliyetin oluşumunu sağlar, bu uygulama ise Kentsel Yenileme, Kentsel Koruma olarak uygulamada sorunların çözümünde yer alır. Çünkü kentleşme olgusu ile oluşan mekansal sorunlarla kent kültürünün bozulmasına yönelik etkileşimi, kentlerin planlanması ve planlama doğrultusundaki gelişimle çözümlenebileceği bir gerçektir. Oysaki imar planlarının hazırlanmasında, kentin sosyal-ekonomik-kültürel verilerinin, öncelikle kentsel mekan özelliklerinin bozulması ilkesi doğrultusunda oluşturulması gereklidir. Bu günün kentlerinde kentsel kimlik kaybının da önemli nedeni, kentsel mekan özelliklerinin dikkate alınmamış olduğu gerçeğidir.

Kent içi mekânsal sorunlar ise hızlı kentleşme süreci içinde, sosyal-ekonomik-kültürel özelliklerin planlama çerçevesinde oluşturulmamasından kaynaklanmaktadır. Bu oluşum sonuçta kent kültürünün kaybolmasına neden olduğu gibi kent kimliğinin yok olmasını beraberinde getirmektedir. Kent içi

mekânsal sorunlar planlama sistematığı ile çözülebileceği gibi, sorunların oluşumundaki sosyal-ekonomik hareketliliğin kültürel yapıyı bozucu bir nitelikte olmasının gerekliliği de bilinen bir gerçektir. Bu denge imar planlarında yeterince kurulmadığı için ”koruma ile ilgili çalışmalar yapan ülkelerde uygulanan koruma yöntemlerindeki genel ortak özelliklerle ülkemizdeki durum karşılaştırılırsa bu konudaki sorunlara henüz yeterince çözüm bulamadığımız görülür”(Zeren, N., 1982).

Gerek İmar Planları ve gerekse Koruma Amaçlı İmar Planları hızlı kentleşme olgusu karşısında mekânsal sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Çünkü hızlı kentleşme, çalışmanın ana temasının vurgulanmasında belirtildiği gibi sosyal-ekonomik-kültürel yapıyı olumsuz etkileyen en önemli etmendir. Dolayısıyla ülkemizdeki kentleşme olgusu, değişken sosyal ve ekonomik yapı oluştururken statik bir kent kültürünü de etkilemektedir. Bu bağlamda planlama, kentleşme sürecini tamamlamış gelişmiş ülkelerdeki gibi statik bir olgu içinde düşünülmemeli, kentin gelişmesindeki ana kararlar (Çerçeve Plan Kararları) doğrultusunda planın güncelleştirilmesi hedeflenmelidir.

Planlama genelde iki aşamalı ele alınarak (çevreye plan ve eylem planı) oluşturan ana plan kararları sabit kalmak kaydıyla, oluşan sorunların çözümünde güncelleştirilerek planın uygulamaya gelişiminin sağlanması hedeflenmelidir. Bilindiği gibi gelişmiş ülkelerde ana plan kararları değişmez, kentin gelişmesine dayalı yenilenmesi gereken bölgeleri eylem planıyla, çerçeve plan kararı doğrultusunda geliştirilir.

Kent kültürünün korunması ve kollanmasında İmar planı ana plan kararlarına bağlı kalınarak güncelleştirilebilir. Bu uygulama ise, imar planını uygulama süreci içerisinde oluşan mekânsal sorunlarının eylem planı ile çözümlenmesi sistematığıdır. Dolayısıyla planlama, öncelikle koruma ve yenileme ilkelerine dayalı oluşturulan çerçeve plan kararlarının değişmez ana kararlarını içermelidir.

3. Sonuç Ve Öneriler

Sonuç olarak imar planı, planlama bütünlüğünü oluşturan ve ana plan kararlarını içermesi gereken bir üründür. Bu ürün ile uyumlu bir kentsel gelişme

sağlayacak koruma, turizm, özel evre vb. planlama niteliklerinin kent kültürünün korunarak oluşturulması, planlamanın da bir gereğidir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda kent kültürü mirasının korunması için kültürel verilerin, planlamada kentsel gelişmeden olumsuz etkilenmeden sağlanması gereklidir. Bu bağlamda;

1-İmar planı kentsel koruma ve yenileme ilkeleri doğrultusunda oluŐturulmalı,

2-KentleŐmede sosyal ve ekonomik değişimlerin kent kültürü mirasını olumsuz etkilemeyecek bir dengede planlanarak oluŐturulmalı,

3-İmar planları statik ve dinamik plan olgusu çerçevesinde oluŐturulmalı,

4-İmar planı, koruma imar planı vb. statik plan çerçevesinde ereve plan olarak oluŐturulmalı,

5-Planın uygulama süreci içinde mekanda oluşan sorunların çözümü için dinamik plan iŐerlięinde eylem planı ile imar planı güncelleştirilerek,

kent kültürünün korunması ve kolanması sağlanmalıdır. Bu uygulama ilkeleri doğrultusunda elde edilen imar planları, henüz kentleşme sürecini tamamlamamıŐ (kentleşme oranının %60'larda seyrettiği) lkemizde, kentsel kimliklerin korunabileceği gerçeği yadsınamaz. Bu bağlamda gerek kentsel sit alanları ve gerekse kentsel özelliklere dayalı kent mekanları korunabilir ve yaŐatılabilir.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, A., - Aslanoğlu, İ., (1985), Kentleşme Sanayileşme Etkileşiminin İzmir Kentinde İnsan Yaşama Ortamında Yarattığı Sorunlar, 9. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Eskişehir, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı – Karayolları Matbaası, Sa:176
- Ergen, Y.B.,-Ergen, M., (2018), Tarihi Kentsel Sit Alanlarının Kentsel Gelişmeden Olumsuz Etkilenmesi ve Korunmuş Bölgeler Yaratılmasında Yöntem Araştırması, ECSAC European Conference on Science, Art & Culture, Proceedings Book, Ankara, ISBN • 978-605-288-553-6 - Sa:191
- Kartal, K., (1982), Kırdan Kente Göçenlerin Kır ile Kent Arasında Yarattıkları Kaynak Akımları ve Gecekondu, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, Ankara ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Sa.227
- Zeren, N., (1982), Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tarafından Koruma Kararı verilen Yerleşmelerde Kararların Uygulanabilirliğinin Araştırılması, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği Sa:247

İnternet Kaynakları

Ek:1 Büyükşehir olmayan İl yapısı

<http://www.tunceli.gov.tr/kurumlar/tunceli.gov.tr/Jandarma/sorumluluk.html>

Ek:2 Ankara Büyükşehir İl Sınırları

<https://www.ankara.bel.tr/ankara-buyuksehir-belediyesi-nazim-plan>

BÖLÜM 2

Tarımın Modernizasyonundan Kırsal Kalkınmaya Evrilen Politikaların Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Demet EROL¹, Prof. Dr. Fatma ERDOĐANARAS²

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267358>

¹ Gazi Üniversitesi, e-mail: edemet@gazi.edu.tr, Orcid: 000-0002-1705-4297

² Gazi Üniversitesi, e-mail: fcetin@gazi.edu.tr, Orcid: 0000-0002-0892-8431

GİRİŞ

Kırsal kalkınma ile ilgili makalelerin çoğunda ilk cümleler hızlı nüfus artışı ve bu artan nüfusun karşı karşıya olduğu açlık sorununa çözüm gerektiği vurgulanmaktadır. Bir kısım makaleler ise kırsal kalkınmaya “kır” yönünden bakmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayanların yaşam kalitesini artırmak, yer ekonomiyi güçlendirmek, kırsal alt yapıyı geliştirmek temek hedef olarak belirlenmektedir. Ancak konuya hangi yönden bakılırsa bakılsın, sonuçta tarımsal üretimin artması için uygulanacak politikalar, göçün engellenmesi, tarım topraklarının korunması ve bunlara ilave olarak diğer sektörlerle bütünleşmiş politikaların uygulanması kırsal kalkınmanın başarı ölçütüdür.

Kırsal kalkınma politikalarında 1960lı yıllar tarımda modernizasyon, 1970li yıllar devlet müdahaleleri, sosyal adalet, ekonomik büyüme, dengeli kalkınma 1980li yıllarda sürdürülebilir kalkınma ve bununla beraber liberal akımlar, 1990lı yıllar katılım, yerele dönüş, 2000’li yıllardan sonra da çok sektörlülük, sosyal kapsama rekabetçi toplum, yerelden talebin oluşturulması, tek bir politika yerine yerel dinamiklere göre farklılaştırılmış politikalar ve stratejileri ve bilişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaşmıştır. 2000li yıllardan sonra ayrıca, kırsal alanların geliştirilmesine dışsal ve sektörel bir yaklaşım benimseyen geleneksel modernleşme paradigması, daha yerel, içsel ve bütünleşik bir yeni kırsal kalkınma paradigması ile yer değiştirmiştir (Gülçubuk 2020; Murdoch, 2000; Guinjoan vd 2016).

Kırsal alan olarak kabul edilen yerlerin bir ortak özelliği ise yerleşik düzenin dışsal etkilerle en hızlı değişen yerler olmasıdır. Dünya tarihinde de en hızlı değişen ve hatta en hızlı terk edebilen alanlar kırsal alanlardır. Toprak üzerindeki insan varlığını sıkı sıkı tutmayı fazla başarmamaktadır. Daha doğrusu tarım ekonomisinin gücü üzerindeki beşeri sermayeyi yönetmemektedir.

Dünya tarihine bakıldığında da en hızlı değişen ve terk edilebilen alanlar tarım ekonomisinin hakim olduğu alanlardır. Yakın tarih olarak nitelendirilen 19. Yüzyıl sonlarında sanayinin hızla gelişmesi sonucu tarıma dayalı ekonominin hakim olduğu kırsal toprakların terk edilmesi ile yüzleşilmiştir. Sanayi hızla büyürken kent ekonomisini anlatan kuramlar da hızla gelişmeye başlamıştır. Türkiye’de ise tarım topraklarının dramatik olarak terki 1945li yıllara rastladığı söylenebilir. 1945li yıllarla tarımda makineleşme, insan gücüne dayalı istihdamın azalması ve en önemlisi iletişim araçlarının da tetiklemesi ile kentler yaşanabilir olarak seçilmiştir. Bunun sonucu da terkler hızlanmıştır. Ancak kırsal alanlarda insanlar toprağa bağlı için yer değiştirmeleri kendi istekleriyle gerçekleşmemektedir. Tekeli (2018) 19 yüzyıldan sonraki dönemde Türkiye’de yaşanan yer değiştirmeleri 4 grupta toplamıştır. Bunlar; i) Osmanlı İmparatorluğunun toprak kayıplarına bağlı göçler, ii) Ulus devletin çektiği göçler, iii) Sanayileşme ve kentleşmeyle çekilen göçler, iv) Küresel düzeyde ülkelerin yarattığı krizlere bağlı göçler olarak ifade etmiştir. Kırsal alanlar ile yapılan çalışmalarda, kırdaki nüfusun tutulması büyük rol oynamıştır.

Bu makalede kırsal alanlarda ve dolayısıyla kırsal kalkınma politikalarında dönüşümler tartışılmıştır. Makalede Web of Science Indexinde yer alan makaleler “Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED), Emerging Sources Citation ve Index (ESCI) ve Social Sciences Citation Index (SSCI)” kriterleri ile taranmıştır. Anahtar sözcük önce “rural” olarak girilmiş, bu geniş kapsamlı taramadan sonra diğer bileşenlere göre daraltılmıştır. Ancak asıl ulaşılmak istenen zaman serisi olmuştur. Hangi kavramların hangi dönemlerde daha çok yer aldığına odaklanmıştır.

Literatür Özeti

Kırsal alanlar hakkında yapılan çalışmaları web of science üzerinden özetlemek mümkündür. Kısaca wos olarak adlandırılacak veri tabanında 1975 yılından günümüze 181 316 adet makaleye ulaşmak mümkündür. Wos

tabanında arama dizesini daha geniş tutabilmek için önce “rural area, rural development and rural policies” kavramları ile tarama yapılmıştır. Ayrıca “rural tourism” anahtar sözcüğü de ayrıca girilerek literatürdeki yeri saptanmak hedeflenmiştir.

Kırsal alanlar hakkında yapılan ve wos veri tabanında bulunan dergilerin sayısı ise 1975 yılından sonra hızla artmıştır (Tablo 1). Özellikle 2004 yılından sonra kırsal alanlar konusunda ilgi çok daha fazla artmıştır. Diğer taraftan 2010 yılından sonra da makale sayısında önemli artış olmuştur. Kırsal alan konulu makaleler içinde de 2004 yılından sonra turizm temalı konularda belirgin bir artış gözlenmektedir.

Tablo 1: Kırsal alanlar konusunda wos veri tabanındaki makale sayısı

Yıllar	Kırsal alan konulu makale sayısı	Kırsal alan konulu makalelerde turizm temalı makale sayısı	Yüzde
2024*-2020	57.728	3011	31,84
2019-2015	52.306	2902	28,85
2014-2010	34.970	1749	19,29
2009-2005	18.382	723	10,14
2004-2000	8.146	163	4,49
1999-1995	5.857	120	3,23
1994-1990	3.010	46	1,66
1989-1985	436	15	0,24
1984-1980	465	2	0,26
1979-1975	16	0	0,009
	181.316	8.731	100,00

- 2024 dergi sayısı basım sıraya girenleri göstermektedir

Web of science (wos) veri tabanında kırsal alanlar konusunda yayınlanan makaleler içinde en fazla çevre bilimleri alanındadır.

Tablo 2: Makalelerin Konusuna Göre Dağılımı

Konu	Makale sayısı	Yüzde
Çevre Bilimleri	35.741	19,712
Halk Sağlığı ve Çevre	20.598	11.360
Ekonomi	7.295	4.023
Coğrafya	7.035	3.880
Genel Medikal Alanları	7.012	3.867
Yeşil Teknoloji, Sürdürülebilirlik	6.453	3.559
Ekoloji	5.729	3.160
Su Kaynakları	5.540	3.055
Tarım ile İlgili Bilimler	5.156	2.844

Çalışmanın bu aşamasında anahtar sözcükler genişletilmiş ancak sınırlı tanımlanmıştır. ((“rural*” OR “rural area”) AND (“rural development” OR “sustainable rural development” OR “agriculture 3.0”)) sözcükleri “TITLE-ABS-KEY” sınırı ile taratılmıştır. Bu sefer 6,935 makaleye ulaşılmıştır. Bu aşamadan sonra TITLE-ABS-KEY tekrar daraltılıp 155 adet en ilgili makaleye ulaşılmıştır. Ancak ilk yapılan sıralama 181 316 verileri elenmeden, dağılımlarına bakılmıştır. Öncelikli makaleler ise doğrudan incelenen literatür tabanını oluşturmuştur. Kırsal alanlar üzerine yapılan çalışmalar (i) konusuna göre (ii) zamana göre olmak üzere iki önemli başlıkta toplanmaktadır.

Kırsal Alanlarda Değişimler ve Dinamikleri Üzerine Odaklanan Literatür Tartışması

Kırsal alanlar üzerine literatür oldukça geniş yelpaze içindedir. Çalışmaların gruplanması da oldukça zor ve bir o kadar da yetersizdir. Tüm çalışmaları kapsadığı varsayan bir gruplama yapmak da iddialıdır. Bu nedenle kırsal alanlar ve değişim çerçevesinden bakılarak, dar kapsamlı bir sınıflama tercih edilmiştir. Literatür çalışmaları da dört gruba ayrılmıştır. Bu ayrım makalelerin gruplandığı konu başlıklara göre saptanmıştır.

Birinci grup; kırsal alanlarda toplumsal yapı ve ekonomisi üzerine odaklanmıştır. Toplumsal değişimlerin yerel ekonomiyi de değiştireceği var sayımı üzerine kurgulanmıştır. İlk çalışmalarda kırsal kalkınma, tarımsal üretimin modernizasyonu ve verimliliğin artırılması üzerine odaklanmıştır. Bu

çalışmalarda yeşil büyüme, büyümenin çevresel etkileri büyük yer tutmaktadır. Bu görüşlere göre de yeşil kalkınma, iklim değişikliği ile mücadele ortak küresel hedeflerin gerçekleştirilmesine katkı sağladığı savunulmaktadır. (Zhang vd. 2023; Yu vd 2019; Russell vd 2022). Yeşil kalkınma, kırsal alanlarda ekonomik büyüme ve kirlilik döngüsünü kırmanın etkili bir yolu olarak kabul edilmektedir. Ancak zamanla, tarım dışı sektörlere yönelik kırsal ekonomik çeşitlendirme ve girişimcilik desteklenmeye başlandı. Tarım dışı gelir kaynaklarına yönelik fırsatlar, kırsal kalkınma stratejilerinde daha fazla vurgu almaya başlamıştır(Yu vd 2020; Fang 2023). Bu grup makaleler içinde önemli bir payı da kısa tedarik zinciri, gıda güvenliği almaktadır. Küreselleşme ile birlikte kır kent sınırının ortadan kalktığı ve bununla birlikte kırsal alanlarda üretilen ürünün tedarik zincirinin her aşamasında yerel ekonomiye katkı sağladığı tartışılmaktadır(Liu vd 2022, Bridger 2008). Bu grubu takip eden çalışmalarda toplumsal yapı değişimi kamu hizmetlerinin artması ile ilişkilendirilmiştir. Makalelerde cinsiyet eşitliği, gençlerin istihdamı gibi konular üzerinde durulmaktadır. Walsh vd (2012) kırsal alanların dinamik ve sürekli değişen demografik, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı Kuzey İrlanda üzerinden anlatmaktadır. Champion (1998) ise aynı konuyu on yıl öncesinden incelemiş benzer sonuçlara ulaşmıştır. Kırsal alanlarda nüfusun yaşlanmasına karşılık hizmet kapasitesinin geliştirilmesi önerilmektedir (Hamilton 2016; Glubuk 2020; Murdoch, 2000; Guinjoan vd 2016; Woods 2006)

İkinci grup araştırmalar ekosistemdeki değişimler üzerinedir Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevrenin korunması kırsal kalkınma stratejilerinin merkezinde yer almaya başlamıştır. Tarımın sürdürülebilirliği, su kaynaklarının korunması, biyoçeşitliliğin korunması gibi konular bu gruptaki makalelerin temel konusudur. İklım değişikliği etkisiyle su azalmakta ve bunun sonucunda da kuraklığı tarım topraklarında büyük tehdit yaratmaktadır. Tarım topraklarında ve dolayısıyla kırsal alanda sudan daha önemli bir konu bulunmamaktadır. Suyun korunması yanında tarımsal üretiminde de buna göre değişmesi gerekmektedir. Risklere karşı dirençli düşünme, karmaşık sosyal-ekolojik sistemlerin (SES; social–ecological systems) dinamiklerini ve gelişimini ele almaktadır.  husus merkezidir: esneklik, uyarlanabilirlik ve dönüştürülebilirlik(resilience, adaptability and transformability) olarak ifade

edilmektedir. (Chen; 2023, Folke vd ; 2010, Burnham 2016; Gülçubuk 2020; Murdoch, 2000; Guinjoan vd 2016)

Üçüncü grup çalışmalar ise bilgi teknolojilerinin etkilerini kapsamaktadır. Bilgi teknolojilerindeki değişimler, kırsal kalkınma stratejilerini etkileyen önemli bir faktör haline gelmiştir. Tarım 3.0 ve tarım 4.0 teknolojileri üzerindeki tartışmalar kırsal alanlarda çok daha kapsamlı fırsatları ve aynı zamanda çok daha büyük sorunları da beraberinde getirmiştir.

Tarım 3.0 teknolojileri içinde organik tarım teknikleri de tartışılan konular arasındadır (Rahman vd; 2016; Rahman vd 2017; Malak-Rawlikowska , 2019). Tüm bunlarla birlikte gıda güvenliği, kısa tedarik zinciri konusu da en fazla çalışılan konular arasındadır. Bu çerçevede çalışmaları küresel krizler karşısında bilgi teknolojilerine dayalı izleme ve denetleme sistemleri, uzaktan algılamanın tarım sektöründe kullanımını ve tarım üretiminin krizlere karşı kırılganlığını tartışmaktadır (Djekić, vd 2023; Sid, vs ,2021; Yu vd 2021)

Teknoloji ve kırsal alanlar konusunda diğer bir grup ise turizmle birlikte çalışmıştır. Turizm sektöründe uygulanan yenilikçi politikalar hem yerel kalkınmaya ivme kazandırmakta hem de kırsal mirasın korunmasına katkıda bulunmaktadır (Egusquiza vd, 2021; Balestrieri, vd 2017)

Dördüncü grup çalışmalar; politik ve kurumsal dönüşümleri kapsamaktadır. Bu çalışmalara göre neoliberal politikaların kırsal alanlara etkisi farklı dönüşümlere neden olmaktadır . Yerel yönetimlerin sosyal devlet ilkelerinden uzaklaşması uygulamalara da yansımıştır. Bu dönüşüm kırsal alanlardaki mülkiyet yapısında da rastlamıştır. Tarım politikasında neoliberalizm, yerleşik 'ulusal' politikaların refah bileşenlerini parçalamayı ve onların yerine yeni bir politikayı yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır. Yeni politikanın da küresel ekonominin parçasıdır. Bu politikaların gelişim de Post-Fordist' birikim dinamikleri ve eş zamanlıdır (Martin vd, 1999; McCarthy vd 2004; Tilzey, 2021)

Bu grup içinde politikaların başarısı da tartışılmakta ve katılım “özne” yerine kullanılmaktadır. Kırsal kalkınma politikaları içinde başarı düzeyi en düşük olan uygulama katılımıdır. Katılımcı bir süreçte, çeşitli paydaşlar arasında var olan ilişkiler çok iyi kurgulanmalıdır. Kırsal alandaki gerçek

üreticiler ile alana sonradan dahil olmuş olan araştırmacılar, uzmanlar ve kamu yönetiminden temsilciler arasındaki işbirliğinin güçle olması gerekmektedir. Bunu sağlamadaki en temel yol ise güvendir. Politikaların kalkınma amacının çok iyi anlatılması gerekir. (Shayan vd 2020, Brown, 2014, Dougill vd, 2006) Avrupa Birliğinde, yerel toplulukların karar alma süreçlerine katılımına artan bir önem atfedilmektedir. Aarhus Sözleşmesi (UNECE, 1998), Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (Avrupa Konseyi, 2000), 2003/35/EC Direktifi (Avrupa Parlamentosu, 2003) bu konudaki kilometre taşlarıdır (Menconi vd 2017).

Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi

Kırsal alanlardaki değişimler farklı amaçlarla uygulanan politikalar sonucu ortaya çıkmıştır. Literatürün başka bir uzantısı göç teorilerine yansımaktadır. Zira uygulanan politikaların başarı veya başarısızlığı göç teorileriyle açıklanmıştır. Örneğin tarımda modernizasyon bir açıdan büyük başarı iken diğer tarafta göçün nedenleridir. Kırsal alanlarda uygulanan politikalar da kırsal kalkınma kavramı altında yer almaktadır. Kırsal kalkınma politikaları da gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve geri kalmış ülkeler ayrımı göre oluşmaktadır. Kırsal alanlarda yoksulluğu azaltmak uygulanan politikalar ve diğer sektörlerle birlikte kalkınma politikaları üretmek temel hedeftir. (De Janvry vd 2002)

1950 ve 1970 Yılları Arası Kırsal, Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

1950-1960'lar: Kırsal kalkınma kavramı, 1960'lı yıllarda başlamıştır. İlk yaklaşımlar “geleneksel modernizasyon” kavramı üzerine gelişmiştir. Tarımsal modernizasyon ve verimliliğin artırılması yaklaşımı da teknolojik yenilikler olarak görülmüştür (Cazorla-Montero, vd 2023). Yeşil Devrim gibi programlar, yüksek verimli tohumların, gübrelerin ve sulama sistemlerinin kullanımını teşvik etmiştir. Bu dönemdeki akademik çalışmalar içinde Theodore W. Schultz, tarımsal üretkenlik ve ekonomik kalkınma konularında önemli katkılarda bulunan bir iktisatçıdır. 1953 yılında "Agricultural Productivity in Underdeveloped Countries" başlıklı çalışması önemlidir. Ancak “tarımda

ekonomik kalkınma için insan sermayesine yatırımın rolünün analizi” konulu çalışmasıyla 1979 yılında Nobel Ödülüne (The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 1979) layık görülmüştür. Ancak ekonomi alanındaki bu ödülü W. Arthur Lewis ile paylaşmıştır Schultz, kırsal kalkınmanın temelini tarımsal üretkenlik artışına bağlamıştır. Onun görüşüne göre, tarımsal üretkenlik artışı gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın anahtarlarından biridir. Tarım sektöründeki verimliliğin artması aynı zamanda kırsal alandaki yerel ekonomisini artırmakta olduğunu söylemektedir (Pasour 2013; Burnett, 2002; Nobelprize.org, Wharton; 2003). Arthur Lewis'in "Sınırsız İşgücü Arzı ile Ekonomik Kalkınma- Economic Development with Unlimited Supplies of Labour" (1954) adlı çalışması, ekonomik kalkınma ve gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü, sermaye birikimi ve ekonomik büyüme ilişkilerini ele almaktadır (Findlay vd 2010). 1960lı yıllar diğer bir başlangıcın ilk ip uçlarını vermeye başlamıştır. Bu da açlık sorunun tüm Dünyayı kavrayacağıdır. Buna karşılık teknoloji ile gelişme önerileri “devrim olarak” nitelendirilmiştir.. Yeşil Devrim olarak literatürde yer alan yaklaşımda yaygınlaşmaya başlamıştır. Yeşil Devrim'in kaynağı yüksek verimli, pirinç, mısır ve buğdaydır. (Şahinöz 1990) Norman Borlaug, yeşil Devrim'in öncüsü olarak kabul edilmektedir. Borlaug, gıda üretimindeki verimi artıracak yüksek verimli buğday türleri geliştirmiş ve bu da buğday üretiminde devrim niteliğinde bir etki yaratmıştır. Bu çalışmalarıyla 1970 Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır. William Gaud; Hindistan'da buğday üretimini artırmak için çalışmış, Borlaug'un geliştirdiği yüksek verimli buğday çeşitlerini bu ülkeye getirerek Yeşil Devrim'in yayılmasına katkı sağlamıştır. Ancak Eski USAID direktörü William Gaud, 1968'de "yeşil devrim" terimini kullanmıştır. Gaud'a göre Yeşil Devriminin (Green Revolution GR) amacı, mahsul verimini artırmak ve gelişmekte olan ülkelerin artan nüfuslarının taleplerini karşılamaktır. M.S. Swaminathan Hindistan'da tarım alanındaki çalışmaları ve Borlaug'un teknolojilerini ülkeye getirerek Yeşil Devrim'in Hindistan'da yayılmasına yardımcı olmuştur. (Bu dönemin, Yeşil Devrimine daha sonra tarımsal ekoloji dahil edilmiş ve tarımsal ekoloji içinde gıda güvenliğinin politik olarak dönüştürücüsü olan kırsal toplum (tek bir kelime kullanılırsa köylü) merkeze almıştır, Bu ilk yeşil devrim, çağdaş tarıma ve yüksek verimli tahıl çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik önemli bir adımı temsil etmektedir. (Murdoch, 2000; Dowswell, 2014; Patel 2013; Herder vd 2010; Holt-Giménez

vd, 2013; Guinjoan vd 2016; Gölçubuk 2020; Kara Öztürk vb,2021; Külcü 2021; Singh vd 2022; Usca vd, 2023;).

1970 ve 1990 Yılları Arası Kırsal, Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

70'ler boyunca kalkınma teorileri ve paradigma değişimleri başlamış ve bu kırsal alanlardaki politika uygulamalarını da etkilemiştir. 1970'ler ve 1980'lerde kırsal kalkınma kavramının daha önce ekonomik büyüme ve modernizasyonla ilişkilendirilen bir yapıdan daha yerel bir bakış açısına doğru evrilmiştir. Bu süreçte, daha önce sadece ekonomik büyüme ve modernizasyonla ilişkilendirilen kavram, nitel bir boyut kazanmaya başladı ve büyümenin kalitesi ile sürdürülebilirliğini tartışılmaya başlanmıştır(Cazorla-Montero, vd 2023). Bu dönemde kırsal kalkınma stratejileri, sadece tarımsal üretime değil, aynı zamanda kırsal toplulukların genel gelişimine odaklanmıştır. Bu dönemde alt yapı yatırımları, eğitim, sağlık hizmetleri gibi alanlara daha fazla önem verilmiştir. (Cazorla-Montero, vd 2023, Calatrava-Requena, 2016). 1972 Stockholm Konferansı ve Roma Kulübü Raporu'nun yayınlanması ile çevresel endişelerin kurumsallaşmaya başlamıştır. Özellikle "Sosyal Fayda veya Sosyal Refah" çevresel hedeflerine eklenmiştir (Calatrava-Requena, 2016). Bu değişim, özellikle Avrupa'da bölge planlama çalışmalarının etkisiyle gelişmiştir. Artık yukardan aşağıya değil aşağıdan yukarı politikalar gelişmeye başlamıştır.

Bu dönemde **Ignacy Sachs** "Eco-Development: Meeting Human Needs/ Eko-Kalkınma İnsan İhtiyaçlarını Karşılama" (1977) isimli eseriyle "denge" konusuna dikkat çekmiştir. Polonyalı ekonomist Sachs, ekonomik büyümenin çevresel tahribata yol açmadan gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sachs bu çalışmasında "harmony with the environment/çevre ile uyum" ifadesiyle denge kavramını da çok iyi ifade etmiştir(Sachs 1977). Eko-Kalkınma ve İnsan İhtiyaçları" arasındaki denge de sürdürülebilirliğin temel yaklaşımlarındandır. Ayrıca Ignacy Sachs'ın, " grow without destroying/yıkmadan büyüme" fikrine dayalı Eko-kalkınma paradigması yeterince kabullenilmemiş olsa bile, "Sürdürülebilir Kalkınma" yaklaşımının öncüsü olarak kabul edilmektedir. (Calatrava-Requena, 2016, Sachs 1977).

Diğer taraftan "kalkınma" artık sadece "ekonomik büyüme" olmadığı için sektörel yaklaşımli politikalar anlamsız hale gelmiş ve bu nedenle "Integrated Rural Development (IRD)/ **Bütünleşik Kırsal Kalkınma (BKK)** kavramı ortaya çıkmıştır. Bütünleşik Kırsal Kalkınma, bir planlama kavramı olarak kırsal kalkınmaya kapsamlı bir yaklaşım ihtiyacını yeniden vurgulamaktadır. Böyle bir yeniden düşünme ihtiyacı, geniş tabanlı bir kalkınma sürecini harekete geçirme yönündeki geçmişteki çabaların başarısız olmasından kaynaklanmaktadır (Leupolt, 1977).

Bütünleşik Kırsal Kalkınma (BKK), ilk olarak gelişmekte olan ülkelere uygulanmak üzere ortaya çıkmış olsa da daha sonra 1980'lerde Avrupa'ya yayılmıştır. IRD/BKK literatürde farklı özellikleri ile vurgulanarak yer almıştır. Literatürde yer alan başlıklarda beş grupta toplanmıştır. Bunlar da (i) Hedef odaklı, (ii) Kapsamlı ve çok sektörlü, (iii) Decentralizasyon (yerel girişimler ve kaynak tahsisi programının uygulanması, değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliği), (iv) Katılımcı, toplum merkezli ve/veya topluluk temelli, (v) Çok sektörlü altyapı iyileştirmesi, olarak ifade edilebilir (Jacob 2023).

Konuya farklı bakış açısı getiren isimlerinden biri Robert Chambers'tır. Chamber'ın (1983) "Kırsal Kalkınma: Sonuncuyu İlk Sıraya Koymak /Rural Development: Putting the Last First" isimli makalesinde, kalkınma projelerinin başarılı olabilmesi için yerel halkın ihtiyaçlarını ve önceliklerini dikkate almanın önemini vurgulamıştır (Rajendra, 2016). Bu dönemde Chamber'ın kırsal turizm hakkındaki kitabı da dikkat çekicidir. Yoksulluğu azaltmada önemli bir araç olarak turizmin olduğu belirtilmektedir. Chamber(1979) "Kırsal Kalkınma Turizmi: Algılanmayan Yoksulluk/Rural Development Tourism: Poverty Unperceived" isimli kitabında turizm konusunun kırsal alanlarda yeterince araştırılmadığına dikkat çekmektedir.

Vernon W. Ruttan tarafından yazılan "Integrated Rural Development Programs: A Skeptical Perspective/ Entegre Kırsal Kalkınma Programları: Kuşkucu Bir Bakış (1975)" ve "Strategies for Agricultural Development /Tarımda Kalkınma Stratejileri(1972)" isimli eserler dönemi en iyi analiz edenlerdendir. Ruttan, "Teknoloji, Büyüme ve Kalkınma" üçlüsü içinde kırsal alanlardaki ekonomik değişimler üzerine odaklanmıştır. Çalışmalarında tarımsal politika, teknoloji ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkileri ele

almıştır. Teknolojinin tarım üzerindeki etkilerinin göstergeleri, gelirin fonksiyonel dağılımı, sermaye birikimi, arz tepkisi, faktör talebidir (Chambers 1986; Mundlak 1997).

1990- 2010 Arası Kırsal, Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

1990'lar, bir önceki dönemi birikimiyle, “endojen planlama” yaklaşımına evrilmiştir. Aslında bu değişim modernizimin sonu, post modernizimin başlamasıyla da ilgiliydi. Kırsal alanlara sektörel yaklaşımlardan uzaklaşıp sürdürülebilir politikalar geçiş dönemi de denebilir(Cazorla-Montero, vd 2023). **Vazquez** (2002)'un ifade ettiği gibi, ED fikrinin en orijinal katkısı, her bir bölgenin yenilik için belirli bir potansiyele sahip olması ve bu potansiyelin ekonomik faaliyetleri yürütmek için daha rekabetçi olduğu alanları göstermesidir. Bu Kırsal Kalkınma için modern yaklaşımlar için son derece önemlidir (Calatrava-Requena,2016) Bu dönem tüm kalkınma ve bölgesel politikalarda radikal strateji değişikliğinin olduğu dönemdir. Modernizmin fordist üretim modeli ve ikili ekonominin yerine post-fordist model geçilmiştir. Kalkınma Ekonomisi için post-fordizm, Yerel Endojen Kalkınma veya kısaca "Endogenous Development (ED), Endojen Kalkınma (EK) paradigması kabul görmüştür. Ekonomik çeşitlilik ve uzmanlaşma, yaygın sanayileşme, ürün ve süreç kalitesi ile birlikte, kentsel veya kırsal gibi bölgelerin yerel kaynaklarının kullanımı ve geliştirilmesi şeklinde karakterize edilmektedir. Bu sonuncusu, Marshall'ın "Industrial Districts/ endüstriyel bölgeler" fikrinden esinlenen ve güncellenen bir kavram olan "endüstriyel bölgeler" fikrinden kaynaklanmıştır.

Bu dönem de sürdürülebilir “kalkınma ve çevresel koruma” önemini sürdürmektedir. Literatürde tarımın çevreye zarar vermeden sürdürülebilir olması ve biyoçeşitliliğin korunması gibi konular öne çıkmıştır. Ayrıca, kırsal ekonomik çeşitlendirme ve tarım dışı gelir kaynaklarına odaklanma artmıştır. Chambers, 1989 yılında yayınlanan “Devlet ve Kırsal Kalkınma: 1990'ların İdeolojileri ve Gündemi /The State and Rural Development: Ideologies and an Agenda for the 1990s” isimli kitabında bir önceki dönemi de değerlendirerek “1970'ler ve 1980'ler deneyimlerinin sonucu; 1990'ların kırsal kalkınması için bir gündem, yoksul kırsal kesim insanların öncelikleri ve çıkarlarıyla başlayan bir dönüşüm ideolojisine dayanması gereğidir” denilmektedir(Chambers 1989). Gündem yerel koşullara göre değişebilir,

ancak ortak özelliklere sahiptir. Bu süreçte devletin rolüne dair öneriler belirtilirken, yönlendirici ilke devletin yalnızca koruyucu ve sağlayıcı olmasının ötesinde, aynı zamanda yoksullar için özgürleştirici ve imkan sağlayıcı olması gerektiği, onlar için çeşitlilik ve seçenekleri desteklemesi ve teşvik etmesi gerektiğidir” olarak ifade etmiştir

2000li gelindiğinde artık tarım sektörünü kapsayan politikalar tamamen kırsal kalkınmaya evrilmiş haldedir. Bunun nedeni ise i) ulaşım ve bilgi-iletişim teknolojilerin artması ii) kamu hizmetinin sunumunu yaygınlaşması iii) kırsal değerlerin çeşitliliğinin anlaşılması (doğal ve kültürel) iv) kırsal girişimciliğin (hem küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesi hem de finanse edilmiş hale gelmesi) güçlenmesidir (OECD 2006). Bu dört temel faktörün yarattığı ivme ile de kırsal kalkınma paradigması köklü değişime uğramıştır (Tablo 3). Yeni kırsal paradigmanın iki karakteristik özelliği ise i) sektör yerine yer’e (Place) odaklanmak (ii) sübvansiyonlar yerine ise yatırım odaklanmaktır

Tablo 3: Yeni kırsal paradigma

	Eski yaklaşımlar	Yeni yaklaşım
Amaç	Eşitlik, çiftçi geliri, çiftçi rekabeti, rekabetçi çiftlikler	Kırsal alanların rekabeti, çeşitlenmiş yerel değerler, kullanılmayan kaynakların kullanılması
Anahtar hedef sektör	Tarım (sektör tabanlı)	Kırsal ekonominin çeşitlenmiş sektörleri (örneğin, kırsal turizm, bilgi ve iletişim teknolojileri)
Temel araçlar	Sübvansiyonlar (tarım sektörüne)	Yatırımlar
Anahtar aktörler	Merkezi hükümet ve çiftçiler	Her düzeyde merkezi yönetim; merkez (tüm alt düzey teşkilatlarıyla) ve her düzeyde paydaşlar(özel, kamu ve sivil toplum örgütleri)

OECD; 2006

2010 ve 2020ler Arası Kırsal, Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

Bu dönemde teknolojik gelişmeler kırsal kalkınma stratejilerini etkilemiştir. Dijital teknolojilerin kullanımı, tarımsal verimlilikte artış sağlamış ve kırsal bölgelerdeki yaşamı dönüştürmüştür. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği, gençlerin istihdamı gibi konular daha fazla vurgulanmıştır. Bir önceki dönemde başlayan yaklaşımlar bu dönemde güçlenerek yerleşik hale gelmiştir. Son yıllarda, kalkınma düşüncesi ve uygulaması, hedefler (**objectives**) açısından ve stratejiler açısından iki yönde gelişmiştir.

Hedefler(**objectives**) açısından, şu anda hakim olan paradigma Sürdürülebilir İnsani Kalkınma (SHK)'dir. Stratejiler söz konusu olduğunda, giderek daha yer odaklı yaklaşımla Endojen Kalkınma (ED) hala hakimdir (Calatrava-Requena, 2016).

Bir önceki dönemde OECD üye ülkeleri tarafından 2006'da onaylanan Yeni Kırsal Paradigma 2010 sonrası da devam etmiştir. Tablo 3 de de, kırsal politikayı kırsal bölgelerde rekabeti teşvik etmek için bir yatırım stratejisi olarak konumlandırılan bir kavramsal çerçeve yer almıştır. 2018'de OECD, "Kırsal Politika 3.0" hakkındaki politika notunu yayınlamıştır (Tablo 4). OECD, Yeni Kırsal Paradigma'ya dayanarak daha etkili Kırsal Kalkınma Programları için mekanizmalar sunmuştur. Kırsal Politika 3.0, araçları ve politikaları daha geniş bir yelpazede sunmuştur.

Tablo 4: Kırsal Kalkınmada 3.0 ile Yeni Politika Notu

	Eski paradigma	Yeni kırsal paradigma (2006)	Kırsal Politika 3.0 – Yeni Kırsal Paradigmanın Uygulanması(2018)
Amaç	Eşitlik	Rekabet	Aşağıdakilerin birden fazla boyutunu dikkate alan refah/ well-being: i) ekonomi, ii) toplum ve iii) çevre
Odak politika	Tek bir baskın kaynak sektörüne destek	Rekabet gücüne dayalı olarak birden fazla sektöre destek	Kırsal alan türüne göre farklılaşan düşük yoğunluklu ekonomiler/ Low-density economies (nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bölgelerdeki ekonomik yapılar)
Araçlar	Firmalara subvansiyonlar	Nitelikli firmalara ve toplumlara yapılan yatırımlar	Entegre kırsal kalkınma yaklaşımı – kamu sektörüne, firmalara ve üçüncü sektöre yönelik destek yelpazesi
Anahtar aktörler ve paydaşlar	Çiftçi örgütleri ve merkezi yönetimler	Her düzeyde merkezi yönetim ve tüm ilgili birimler ve yerel paydaşlar	İlgili tarafların katılımı: i) Kamu sektörü - çok seviyeli yönetim, ii) Özel sektör - kar amacı güden firmalar ve sosyal girişim, ve iii) Üçüncü sektör - sivil toplum örgütleri ve sivil toplum/civil society
Politika yaklaşımı	Tek tip yukarıdan aşağıya uygulanan politika	Alttan yukarı politika, yerel stratejiler	Çoklu politika alanlarıyla entegre yaklaşım
Kırsal tanımı	Kentsel olmayan	Farklı türdeki belirgin yerlerin bir çeşidi olarak; Kırsal,	Üç tür kırsal alan: i) işlevsel bir kentsel bölge içinde, ii) işlevsel bir kentsel bölgeye yakın, ve iii) işlevsel bir kentsel bölgeden uzak.

OECD; (2018)

Türkiye’de Kırsal Kalkınmanın Coğrafyası; Kırsal Alanlar

Ülkemizde kırsal alanlarda kalkınmanın sağlanması için Dünya’daki gelişmelere benzer süreçler yaşanmıştır. Ülkemizde kırsal kalkınma çabaları içinde ilk uygulanan politikaların önemi büyüktür. Bu nedenle Birinci Beş yıllık Kalkınma Planlarına değinmekte yarar vardır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında “Köy Kalkınması ile “Toplum Kalkınması” aynı görülmüştür. Birinci Planın Köy kalkınması/toplum kalkınması başlığında da “*Kalkınma için uzun sürede en verimli olabilecek yollardan bin toplum yapısını ve değer sistemlerini geliştirmeye uygun bir ortam yaratacak yönde geliştirmektedir. Bu konuda başarıya ulaşabilmek için toplum kalkınması metodunun uygulanması gereklidir. Toplum kalkınması, çeşitli hizmet ve çalışmaların yapılması, dernek, kooperatif gibi teşkilâtların kurulması ve idare ile toplulukların işbirliğinin sağlanmasını kavrayan bir çalışmadır*” ifadesi yer almaktadır (DPT;BBYKP , 1963). Toplum Kalkınmasının hedef grubu doğrudan köylüdür. Ancak önemli olan ve vurgulanması gereken katılım fikrinin varlığıdır. Cevat Geray’ın da belirttiği gibi daha Dünya’da katılım kamu politikalarında yer almazken katılımcı bir modelin benimsenmesi önemlidir. Geray “*çağdaş demokratik yönetimin temelini oluşturan katılımcılık ilkesi henüz katılımcı söylemleri ya da yönetişim modası ortaya çıkmadan önce Toplum Kalkınması uygulamalarında yaşama geçirilmiştir*” (Avaner, 2006:31-32 akt: Avaner:2018)” Geray(1966) Toplum Kalkınması ve Toprak Reformu” makalesinde de, toplum kalkınmasında köylünün politika süreçlerine kayılmasının önemini anlatmaktadır. Ancak, yerel toplulukların ulusal kalkınmaya tam olarak katılmaları için düzenlemelerin de yapılması gerektiğini söylemektedir. İnsan-toprak ilişkilerinin yeniden kurgulanması ve bunun için de toprak reformunun gerektiğini belirtmektedir.

Birinci plan sonrası, kırsal alanlardaki nüfusun ekonomisinin güçlenmesi, göçün engellenmesi için sayısız program uygulanmıştır. Önceleri sadece tarımda verimliliği artırmak amaçlı olan çalışmalara daha sonra diğer sektör yatırımları da eklenmiştir. Türkiye’de de son dönemde literatür kırsal turizm üzerine daha çok yoğunlaşmıştır.

2000li yılların gündeminde AB destekli Kırsal Kalkınma politika araçlarıdır. Avrupa Birliğinin destek araçlarından (AB) IPARD Kırsal Kalkınma

Programı 2011 yılından beri, LEADER tedbiri ise 2019 yılından sonra uygulanmaya başlamıştır. Tarım ve Orman Bakanlığının web sitesinde LEADER kelimesinin açılımı “Kırsal Ekonominin Kalkındırılması İçin Faaliyetler Arasındaki Bağlantılar” olarak ifade edilmiştir. (Tarım ve Orman Bakanlığı web sitesi).

Ulusal literatürde kırsal alanları farklı değerlendiren yazarlar içinde Tekeli'nin gürüşleri dikkat çekicidir. Tekeli kırsal kalkınma kavramına değil de, doğrudan kırsal alan tanımını deđerlendirmiŐtir. Tekeli'ye (2018) göre “Kentsel ve kırsal alanda bulanıklık oluşmuştur. Bunun nedenleri de altı başlıkta ifade edilebilir. Bunlar; (i) köylü kavramının yavaş yavaş ortadan kalkması, (ii) kırsal alanda faaliyetlerin çeŐitlenmesi (iii) kent ve kır arasında bir ayırım çizgisinin çizilemez hale gelmesi, (iv) hem kentte hem kırdaki konutları (v) mevsimlik iŐçilerin sürekli yüzergezer kayıt dışı emek arzı haline dönüşmesi (vi) yayılan kentin de tanımın deđiŐmiŐ olmasıdır.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı kent-kır yapısını daha doğru yansıtan ve uluslararası standartlara uygun bir tanımlama için "**yoğun kent, orta yoğun kent ve kır**" tanımın getirmiştir (TUİK 2023). Buna göre de “**Yoğun kent:** Nüfusunun en az %50'sinin kent merkezi gridlerinde yaşadığı yerleşim yerleridir. **Orta yoğun kent:** Yoğun kent ve kır olma koŐullarını sağlamayan yerleşim yerleridir. **Kır:** Nüfusunun %50'sinden fazlasının kırsal gridlerde yaşadığı yerleşim yerleridir” (TUİK Haber Bülteni 2023).

SONUÇ ve TARTIŞMA

Kırsal alan tanımı ve kırsal kalkınma teorileri ve politikaları zaman içinde değişime uğramıştır. Kırsal alanların sadece tarım toprakları olarak ele alınıp, tarımda teknolojik gelişmenin kalkınmayı da getireceği var sayılmıŐtır. 1960larda başlayan kırsal kalkınma yaklaşımları uzun süre etkili olmuştur. Bu dönemde kırsal kalkınma kavramında kırsal alanlar bağımsız birimler olarak ve dış dünyadan oldukça soyut bir şekilde ele alınmıştır. Daha sonraki kırsal kalkınma yaklaŐımlarında kırsal yerleşmeler birbiriyle etkileŐimli ve bir sistemin parçası olarak tanımlanmıştır.

İlk dönemlerde tek merkezli karar verme mekanizmaları işlerken daha sonra sorumluluğu paylaşan çok aktörlü mekanizmalar kabul görmüştür. Bunalımla birlikte değişen bakış açısı kalkınma sürecinde 1970 sonrası tüm paradigmaları etkileyen dönüşüm bir kırılma noktası olarak da kabul edilebilir. Kırsal yerleşmeler artık ulus devlet sisteminin bir alt birimi olarak tanımlanmaktan uzaklaşmıştır. Kırsal alanlar kendi olanakları, birikimleri ve potansiyeline dayalı olarak var olma mücadelesini sürdürebilecek yerel kavramı ile bütünleşmiştir. 2000li yılların sonrasına doğru ise kırsal alanlarda uygulanan politikalar “aynılaşmadan bütünleşme” fikrine dayanmaya başlamıştır. Takip eden zamanlarda ise kırsal alanların yeni gücü bilişim teknolojilerindedir. Tarım 3.0 olarak teknolojiler kırsal alanlara hızla girip yeni vizyon oluşturmuşlardır. Bu vizyon “toprağı koruyan, iklim değişikliklerinin etkisini azaltan ve besin değeri yüksek ürünler üretmek” kelimeleriyle yaygınlaşırken, takip eden kavramları da gölgesinde bırakmıştır. Vizyona eklenen kavram ise “azalan işgücü”dür. İnsan gücü yerine geçecek yeni teknolojiler yeni sorunların da habercisi olacaktır.

Türkiye’de uygulanan kırsal kalkınma politikaları içinde en önemlisi “toplum kalkınması” yaklaşımıdır. Toplum kalkınması politikaları fazla bir başarıya ulaştığı söylenemez. Bunun nedeni toprak reformu uygulanmadan veya diğer destekleyici mekanizmalar gerçekleştirilmeden gündeme alınmasıdır. Ancak toplum kalkınması yaklaşımının başarısı hem de 1960lı yıllarda “katılım” fikrindedir. Dünya’nın farklı ülke politikalarına çok daha geç zamanlarda girecek olan “katılım” toplum kalkınmasının önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Üstelik bu katılım kırsal alandan beklenmiştir. Bu beklentinin nedeni uygulanacak politikalara önemli bir paydaş olarak köylünün girmesidir. Ancak fazla bir başarı elde edilememiş daha sonra da tamamen terk edilmiştir.

Türkiye’de uygulanan kırsal kalkınma politikaları içinde sayılmayacak ancak sonuçları doğrudan kırsal alanları etkileyecek politika ise yerel yönetimlerinin yetki alanlarıdır. 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile büyükşehir Belediyelerinin yetki alanları genişletilmiştir. İl sınırı da büyükşehir belediye sınırı olarak kabul edilince köyler kırsal mahalleler haline dönüşmüştür.

Büyükşehir belediyeleri de imar planlarını her alana yayma gücü ele geçirmiŐtir. Büyükşehirlerdeki tüm köyler yeni ismiyle kırsal mahaller imar planları ile büyük dönüşümün eŐiĐine gelmiştir. Kırsal alanlardaki araziler arsaya dönüşürken, mülkiyet sistemi de doğal olarak el deĐiŐtirmeye başlamıştır. Kadastro parsellerinin imar parsellerine dönüşmesi ve tapuya bu şekliyle tahsis edilme mülkiyeti de değiştirmiştir. Bu durum çok boyutlu “dönüşüm”e sebep olmaktadır. Dönüşümlerden biri “mülkiyetin dönüşümü, ikincisi kullanım fonksiyonunun dönüşümüdür. Kırsal arazinin kentsel arsaya dönüşmesi üzerinde tarım değil, planla gelen fonksiyonun yerleşmesine neden olacaktır. Bu durumda da “kırsal kalkınma” politikasının uygulanacağı coğrafya da kalmayabilecektir.

KAYNAKLAR

- Avaner,T (2018) Türkiye’de “Toplum Kalkınması” Üzerine Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yıl: 2018 Sayı: 6
- Balestrieri, M.; Congiu, T.(2017) Rediscovering rural territories by means of religious route planning. *Sustainability* 2017, 9, 363.
- Bridger J.C. , Alter T.R. (2008) An interactional approach to place-based rural development *Community Development.*, 39 (1) (2008), pp. 99-111 <https://doi.org/10.1080/15575330809489744>
- Brown G. and Raymond C. M. (2014) Brown Methods for identifying land use conflict potential using participatory mapping *Landscape and Urban Planning* Volume 122, February 2014, Pages 196-208
- Burnett, P. (2022). Theodore W. Schultz (1902–1998). In: Cord, R.A. (eds) *The Palgrave Companion to Chicago Economics*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-01775-9_17
- Burnham M. , Ma Z. (2016) Linking smallholder farmer climate change adaptation decisions to development *Clim. Dev.*, 8 (4) (2016), pp. 289-311
- Calatrava-Requena, J. (2016). Origin and evolution of Rural Development concept and policies: From rural communities to territories. V Encontro Rural RePort and the XV Congreso de Historia Agraria de la SEHA. University Institute of Lisbon.
- Cazorla-Montero, A.; De los Ríos-Carmenado, I.(2023) From “Putting the Last First” to “Working with People” in Rural Development Planning: A Bibliometric Analysis of 50 Years of Research. *Sustainability* **2023**, 15, 10117. <https://doi.org/10.3390/su151310117>
- Chambers, R. (1979). Rural development tourism: poverty unperceived. Rapid Rural Appraisal A conference held at the Institute of Development Studie

- 4-7 December 1979 Erişim linki: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/867/rc301.pdf>
- Chambers R(1986) Sustainable Livelihoods: An Opportunity for the World Commission on Environment and Development /<https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/873/rc338.pdf?sequence=1>
- Chambers R (1989)The State and Rural Development: Ideologies and an Agenda for the 1990s, Institute of Development Studies ISBN 0 903715 23 6 Erişim Linki: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/217/rc274.pdf>
- Champion A (1998) Studying counterurbanisation and the population turnaround P. Boyle, K. Halfacree (Eds.), Migration into Rural Areas. Theories and Issues, Wiley, Chichester (1998), pp. 21-40
- Chen, J.; Yin, S.; Yang, X. (2023) The Impact Of Adaptive Management On Community Resilience In Arid Rural Areas Facing Environmental Change: An Integrated Analytical Framework. Environmental Science & Policy, V. 150, P. N.Pag, 2023. Doi 10.1016/J.Envsci.2023.103589.
- De Janvry, A.& Sadoulet, E. & Murgai, R., 2002. "Rural development and rural policy," Handbook of Agricultural Economics, in: B. L. Gardner & G. C. Rausser (ed.), Handbook of Agricultural Economics, edition 1, volume 2, chapter 31, pages 1593-1658, Elsevier.
- Dougill, A.J., Freser, E.D., Holden, J., Hubacek, K., Prell, C., Reed, M.S., et al., 2006. Learning from doing participatory rural research: lessons from the Peak District National Park. J. Agric. Econ. 52 (2), 259–275. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.2006.00051.x>
- Dowswell C(2014) *Food security: The challenge of increasing wheat yield and the importance of not compromising food safety.*

https://www.researchgate.net/publication/263763834_Food_security_The_challenge_of_increasing_wheat_yield_and_the_importance_of_not_compromising_food_safety

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 1963 ; Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl) 1963 -1967 Ankara Ocak 1963 Başbakanlık Devlet Matbaası
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf

Djekić, I., Velebit, B., Pavlić, B. *et al.* (2023) Food Quality 4.0: Sustainable Food Manufacturing for the Twenty-First Century. *Food Eng Rev* (2023). <https://doi.org/10.1007/s12393-023-09354-2>

Egusquiza, A., Zubiaga, M., Gandini, A., de Luca, C., & Tondelli, S. (2021). Systemic Innovation Areas for Heritage-Led Rural Regeneration: A Multilevel Repository of Best Practices. *SUSTAINABILITY*, 13(9). <https://doi.org/10.3390/su13095069>

Fang, C. (2023). How to promote the green development of urbanization in the Tibetan Plateau? *Journal of Geographical Sciences*, 33(3), 639–654. <https://doi.org/10.1007/s11442-023-2099-5>

Findlay R, Özdemir S.(2010)W. Arthur Lewis’in Ekonomi Bilimine Katkısı Üzerine On W. Arthur Lewis’ Contributions to Economics; (Çeviri), Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 26, 2010, Birleşik Metal-İş Sendikası Yayınları

Folke C., Carpenter S., Walker B., Scheffer M, Chapin T. Rockström, J. (2010) Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability *Ecology and Society* 15(4)p.20 DOI: 10.5751/ES-03610-150420

Geray, C. (1966). Toplum Kalkınması ve Toprak Reformu . Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 21 (03) , DOI: 10.1501/SBFder_0000000471

Gülçubuk B., (2020) Dünya Kırsal Ve Kırsal Kalkınmayı Yeniden Keşfederken Türkiye'nin Konumu Yeni Türkiye, cilt.1, sa.114, ss.374-387, 2020

Guinjoan E, Badia A., Tulla, A.F. (2016) The New Paradigm Of Rural Development. Theoretical Considerations And Reconceptualization Using The 'Rural Web' Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles N.º 71 - 2016, págs. 495-500

Hamilton, C.(2016) Changing Service Provision in Rural Areas and the Possible Impact on Older People: A Case Example of Compulsory Post Office Closures and Outreach Services in England. **Social Policy and Society**, v. 15, n. 3, p. 387-401-401, 2016. DOI 10.1017/S1474746415000391.

Herder G D, Isterdael G,V, Beeckman T, Smet I,D, (2010) The roots of a new green revolution,Trends in Plant Science,Volume 15, Issue 11,2010,Pages 600-607,ISSN 1360-1385, <https://doi.org/10.1016/j.tplants.2010.08.009>.(<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1360138510001780>)

Holt-Giménez, E and Altieri, MA (2013) Agroecology, Food Sovereignty, and the New Green Revolution , Agroecology And Sustainable Food Systems,Volume:37, Issue:1, Page:90-102, Special Issue:SI DOI:10.1080/10440046.2012.716388

JACOB, W. J. Integrated rural development from a historical and global perspective. Asian Education and Development Studies, v. 7, n. 4, p. 438-452, 2018. DOI 10.1108/AEDS-02-2018-0022. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,sso&db=edsemr&AN=edsemr.10.1108.AEDS.02.2018.0022&authType=sso&custid=ns252343&lang=tr&site=eds-live&scope=site>. Acesso em: 19 nov. 2023.

Kara Öztürk, S. , Yıldırım, B. , Yıldız, H. & Tek, A. L. (2021). Geçmişten Günümüze Genetik ve Kromozom Mühendisliği Çalışmalarının Sürdürülebilir Tarım ve Bitki Islahına Katkısı . Yuzuncu Yıl University

Journal of Agricultural Sciences , 31 (1) , 246-258 . DOI: 10.29133/yyutbd.787094

Külcü, R. (2021). Tarım Bilimlerinde Paradigma Değişimi: Endüstriyel Tarım ve Küresel Adalet Sorunu . Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi , Ejosat 2021 Supplement 1 , 429-433 . DOI: 10.31590/ejosat.1003757

Liu, L.; Cavaye, J.; Ariyawardana, A.(2020) Supply chain responsibility in agriculture and its integration with rural community development: A review of issues and perspectives. Journal of Rural Studies, v. 93, p. 134–143, 2022. DOI 10.1016/j.jrurstud.2020.07.003.

Leupolt,M. (1977), “Integrated rural development:key elements of an integrated rural development strategy”,SociologiaRuralis,Vol.17Nos1/2,pp.7-28

Malak-Rawlikowska A, Majewski E, Waş A, Borgen SO, Csillag P, Donati M, Freeman R, Hoang V, Lecoour J-L, Mancini MC (2019) Measuring the economic, environmental, and social sustainability of short food supply chains. Sustainability 11(15):4004 <https://doi.org/10.3390/su11154004>

Martin, P and Ritchie, H (1999) Logics of Participation: Rural Environmental Governance under Neo-liberalism in Australia, Environmental Politics, 8, 2, 117-135.

McCarthy and Prudham, S (2004)Neoliberal Nature and the Nature of Neoliberalism, Geoforum, 35, 3, 275-283.

Menconi M.,E., Grohmann D., Mancinelli C., (2017) European farmers and participatory rural appraisal: A systematic literature review on experiences to optimize rural development, Land Use Policy 60 (2017) 1–11 <http://dx.doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.10.007>

Mundlak, Y. et al. (1997). Agricultural development: issues, evidence, and consequences. Policy Research Working Papers. 1811, 6-41

Murdoch, J. (2000) Networks-a new paradigm of rural development? Journal of Rural Volume 16, Issue 4, October 2000, Pages 407-419 [https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(00\)00022-X](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(00)00022-X)

OECD (2006) Rural Policy Reviews The New Rural Paradigm Policies and Governance <https://doi.org/10.1787/9789264023918-en>

OECD (2018) Rural 3.0. A framework for rural development, <https://www.oecd.org/cfe/regionalpolicy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf> ve OECD; rural-policy-3.0

<https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/rural-policy-3.0.pdf>

Pasour E. C., Jr (2013) “Theodore W. Schultz” Ideological Profiles Of The Economics Laureates Volume 10, Number 3, September 2013

Patel, R (2013) The Long Green Revolution Journal Of Peasant Studies 40 (1) , Pp.1-63 <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.719224>

Rajendra, K.C. (2016). Critical Review of the Book - ‘Rural Development: Putting the Last First, By Robert Chambers 1983, 218 Pages’. Conference: Rural Development. DOI: 10.13140/RG.2.2.27848.67842

Rahmann G, Reza Ardakani M, Bärberi P et al (2016) Organic agriculture 3.0 is innovation with research. Org Agric. doi:10.1007/s13165-016-0171-5

Rahmann G, Andres C, Yadav AK et al. (2017) Innovative Research for Organic 3.0—Proceedings of the Science Track at the Organic World Congress, November 9–11, 2017 in Delhi, India. Trenthorst/Frick/Delhi (

Russell, B. H. Matthew, B. Morgan, F. Allen, H. Claire, H. Nathan, M.F. James, M.J. Haewon(2022)The energy system transformation needed to achieve the US long-term strategy Joule, 6 (7) (2022), pp. 1357-1362, 10.1016/j.joule.2022.06.004

Sachs I.,(1977) Eco-Development: Meeting Human Needs Author(s). Source: India International Centre Quarterly, October 1977, Vol. 4, No. 4

(October 1977), pp. 337-350 Published by: India International Centre
Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/23001266>

Schultz, Theodore W. *Bulletin of the Atomic Scientists*. Jan1968, Vol. 24 Issue 1, p28-35. 8p. 1 Cartoon or Caricature. DOI: 10.1080/00963402.1968.11457615. ,

Shayan M, Esmaceli, F & Khodadad M. (2022). Analysis of Sustainable Rural Development with Emphasis on the Participation of Local Communities Subject of Study: Villages of Zarin-Dasht city. <https://doi.org/10.22111/gdij.2022.7287>

Sid, S., Mor, R.S., Panghal, A. et al. (2021), “Agri-food supply chain and disruptions due to COVID-19:effects and strategies”, *Brazilian Journal of Operations & Production Management*, Vol. 18, No. 2, e20211148.<https://doi.org/10.14488/BJOPM.2021.031>
https://www.researchgate.net/publication/351009454_Agri-food_supply_chain_and_disruptions_due_to_COVID-19_Effects_and_Strategies

Singh Y, and Bagal, Ghosh B (2002) A Study of Green Revolution International Journal of Innovative Research in Computer Science & Technology (IJIRCST) ISSN: 2347-5552, Volume-10, Issue-2, March 2022 <https://doi.org/10.55524/ijircst.2022.10.2.15>

Şahinöz.A.(1990) Yeşil Devrim ve Açlık Sorunu Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt 8, Sayı I,

Tarım ve Orman Bakanlığı. Erişim adresi: <https://ipard.tarimorman.gov.tr/LeaderTr> Son erişim: 11.09.2023

Tekeli, İ. (2018) Bir Yapısal Uyum Mekanizması Olan Göçler ve Zorunlu Nüfus Yer Değiştirmeleri Küreselleşen Dünyayı Yönetemeyen BM ve Ulus Devletler Zihniyetinin Elinde Nasıl Bir Krize Dönüşüyor, Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu Bildiri Kitabı İzmir Büyükşehir Belediyesi ISBN: 978-975-18-0252-1

- Tekeli, I. (2018). İzmir İli/Kenti İçin Bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi. İzmir Büyükşehir Belediyesi Akdeniz Akademisi ISBN: 978-975-18-0221-7 <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:186893497> }
- TÜİK; Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı 04.07.2023 tarih, 55358 sayılı ve Kır-Kent Tanımları konulu yazı
- TÜİK; Türkiye İstatistik Kurumu;Haber Bülteni 11 Mayıs 2023 tarihli "Kent-Kır Nüfus İstatistikleri, 2022
- The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 1979. NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach AB 2023. Sat. 18 Nov 2023. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1979/summary/>>
- Tilzey, M. . (2021) “Neo-liberalism, the WTO and New Modes of Agri-environmental Governance in the European Union, the USA and Australia ”, *The International Journal of Sociology of Agriculture and Food*. Paris, France, 14, pp. 1–28. doi: 10.48416/ij saf.v14i.303.
- Timbuleng J.A. (2009) Rural Development, *Lasallian Journal*, Vol. 6 No. 1, <https://www.researchgate.net/publication/325397310>
- Usca, D. & Helvacı, İ. (2023). Kamu Çalışanlarının Sağlıklı Yaşamı Benimseme ve Organik Tarım Ürünleri Satın Alma Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Mersin İli Örneği . *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi* , 11 (2) , 70-86 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iicder/issue/80364/1359919>
- Walsh, K., E. O'Shea, T. Scharf, M. Murray (2012) Ageing in changing community contexts: cross-border perspectives from rural Ireland and Northern Ireland *J. Rural Stud.*, 28 (2012), pp. 347-357
- Wharton,, Clifton R.. In: *Proceedings of the American Philosophical Society*, 2003 Sep 01. 147(3), 312-315

- Woods, M. (2006) ‘Redefining the “Rural Question”: the new “Politics of the Rural” and Social Policy’, *Social Policy and Administration*, 40, 6, 579–95.
- Yu, C., Wenxin, L., Khan, S.U. *et al.* (2020) Regional differential decomposition and convergence of rural green development efficiency: evidence from China. *Environ Sci Pollut Res* **27**, 22364–22379 (2020). <https://doi.org/10.1007/s11356-020-08805-1>
- Yu, Y.Z, X.Z. Yang, S.H. (2019)Zhang Research on the characteristics of time and space conversion of China’s economy from high-speed growth to high-quality development *J. Quant. Technol. Econ.*, 36 (6) (2019), pp. 3-21, 10.13653/j.cnki.jqte.2019.06.001
- Yu, Z., Razzaq, A., Rehman, A. *et al.* (2021), “Disruption in global supply chain and socio-economic shocks:a lesson from COVID-19 for sustainable production and consumption”. *Operations ManagementResearch*, <https://doi.org/10.1007/s12063-021-00179-y>
https://www.researchgate.net/publication/351009454_Agri-food_supply_chain_and_disruptions_due_to_COVID-19_Effects_and_Strategies [accessed Nov 28 2023].
- Zhang, Q.; Qu, Y.; Zhan, L. (2023)Great transition and new pattern: Agriculture and rural area green development and its coordinated relationship with economic growth in China. *Journal of Environmental Management*, [s. l.], v. 344, p. 118563, 2023. DOI 10.1016/j.jenvman.2023.118563.

BÖLÜM 3

Tarihi Çevrede Tescilli Yapılarda İşlevsel Ve Malzeme Değişikliklerine Yönelik Uygulama: Safranbolu Örneği

Simge ŐAHİN¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267370>

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
Niğde/TÜRKİYE simgesahin45@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-5268-
4585

1. TARİHİ ÇEVRE VE KORUMA

1.1. Tarihi Çevre ve Koruma

2863 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Birinci Bölümünün Tanımlar ve Kısaltmalar kısmında yer alan:

"Koruma"; ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

"Korunma alanı"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.

Geçmiş uygarlıklardan günümüze ulaşan yerleşimler tarihi çevreyi oluşturmaktadır. Tarihi çevreyi oluşturan doku, binalar ve sokaklar geçmiş günümüze taşıyan öğelerdir. Tarihi çevrede yer alan binalar sergiledikleri mimarlık üslupları, mekandaki tasarım etkileri ve yapım teknikleri ile yöresel mimariyi tanımlayan öğeler olarak değerlendirilmektedirler.

Kentsel tarihi çevrenin önemli unsuru, yukarıda ifade edilen fiziki çevredeki mekânsal yapılanmanın kentsel tarihi çevredeki yaşantısıdır. Tarihi fiziksel çevreyi düzenleyen ve mekanın oluşmasını sağlayarak sağlamış olan toplumun yaşam biçiminin, sosyo-kültürel değerleridir. Kentsel fiziki mekandaki yapılanma ve bu oluşumu sağlayan sosyo-kültürel değerler, genel olarak tarihi çevrenin kimliğini oluşturmaktadır. Kentsel kimlik bağlamında tarihi çevrede yer alan tarihi yapılar, mekan tasarımında yer alış biçimleri, yapı tekniği ve süsleme sanatı kalitesi mimari kimlik için önemlidir.

Müzelerde zaman ve mekândan soyutlanmış olarak sergilenen parçalar yerine, ayakta duran, yaşayan bir köy ya da kentin bileşenleri olan binaları ve onlara ait öğeleri: kapı, dolap, ocak, pencere, tavan ve cumbaları yerinde, özgün konumunda görmek ve çevrenin bütünlüğünü kavramak çok daha ilginç ve etkileyicidir." (Ahunbay, 2017, S:116).

1.2. Koruma ve Dönüşüm

Kentler canlı ve cansız birçok değişkene göre değişim göstermektedir. Kent, yaşadıkça değişir ve dönüşür. Koruma, muhafaza etme, bakım, onarım, restorasyon işlemlerini kapsarken; yenileme, canlandırma, sağlıklılaştırma, yeniden yapma gibi kavramları ortaya çıkarmaktadır. Bu kavramların ortaya çıkmasının üç nedeni vardır: Fiziksel eskime, işlevsel eskime ve ekonomik eskimedir.

1.2.1. Fiziksel Eskime

Kentteki fiziksel çevredeki üstyapının ve altyapının eskimesi ve günümüz de yetersiz kalması; yapılaşmada kullanılan her malzemenin kullanımı ve dayanımının bir süreci olduğu, iklimin malzeme üzerindeki etkisi, bakımı, yapıların taşıyıcı elemanlarının ömrünü tamamlaması, altyapı malzemelerinin eskimesi olarak belirtebiliriz.

1.2.2. İşlevsel Eskime

Tarihi çevrenin kentleşme sürecinde günümüz kentinin gereksinimlerinde yetersiz kalması nedeniyle işlev değişikliğine (konut: ticaret, depo vesaireye), kullanıcı profili değişikliğine (ekonomik yapıdaki rant değerlerin bu tarihi çevrede değer kaybetmesi) dönüşmesidir. Kent merkezinde yer alan tarihi çevrelerin kentleşme sürecinde eskime ve köhneme ve de işlevsel değişimler nedeniyle işlev değişikliği ile kente kazandırılan bu bölgeler, kentsel dönüşümün bir parçası olacaktır.

1.2.3. Ekonomik Eskime

Çevredeki arsa alım-satım ve kira değerlerinin yüksek olmasına karşın bölgedeki yapıların fiziksel olarak eskimiş olmalarından ve/veya yeni işlevleri sürdürememesinden dolayı dönüşür (Dinçer, 2016).

1.3. Restorasyon ve İşlev Kazandırma

Tarihi çevrede kültürel değerlerin korunmasında önemli faktör, kentsel dönüşüm yöntemiyle yapıların restore edilmesi, bölgesel veya alansal işlev

değişikliği, sosyal yapının korunmasının sağlanması ve fiziki mekanın iyileştirilmesiyle kente katılmasının sağlanması gerekmektedir. Bu kentsel dönüşüm sürecinde yapılara kazandırılan bu yeni işlev yapıların özgün kullanımıyla örtüşebilir veya örtüşmeyebilir. Tarihi çevrede eskime ve köhneme sonucu yapılacak olan Restorasyonun ana öğeleri olarak, konutları, eski sanayi yapılarını, askeri yapıları, sarayları, medreseleri, hamamları ve benzeri anıtsal yapılar kentsel dönüşüm projelendirilmesiyle işlev değişikliği yapılarak korunabilir.

Hızlı kentleşme sürecinde tarihi çevre alansal veya bölgesel olarak işlev yitirmesi ve rant değerlerin artması sonucu terk edilmeye dayalı eskime ve köhneme oluşur. Bu oluşum kentsel dönüşüm uygulaması ile kente katılması için, tarihi çevreye ve yapılara değer katarak ekonomik kaynak yaratmayı uygulamanın bir parçası haline getirmiştir.

2. SAFRANBOLU TARİHİ ÇARŞISININ KORUMA UYGULAMALARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

2.1. Geleneksel Safranbolu Tarihi ve Konutların Genel Özellikleri

Safranbolu bölgesinde İÖ 4000 yılına ait prehistorik yerleşmeler vardır. Bu bölge Herodotos'ta Paphlagonia olarak ifade edilen bölgenin bir parçasıdır. Safranbolu civarında İÖ 1000 yılına ait bilinen kalıntılar vardır. Bu bölgede Türklerden önce Bizans İmparatorluğu bölgede yer almı olup burada bir Bizans kalesi olduğu bilinmektedir. Bölge 14. Yüzyılda Candaroğulları Beyliği tarafından fethedilerek Türklerin eline geçmişti. 15. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun eline geçmiştir.

Bizans İmparatorluğu sınırlarını çevreleyen surların dışında yer alan bütün Türk boylarının yerleşmeleri tarihi süreç içinde hep dağınık bir şekilde yer aldığından, Türk yerleşmeleri yarı kentleşmiş ve korumuştur. Bu yerleşmeler, kentlerin ekonomik yönden en zengin olduğu dönemlerinde bile tarım ve kırsal alan özelliği devam etmiştir. Safranbolu'nun 19. yüzyıldaki ekonomik gelişmesiyle, sadece yaz aylarında kullanıldığı gibi yayladaki bağ bahçe içinde ikinci bir konut gibi kalmıştır.

Cumhuriyet'ten sonra ekonomik gerekçelerle Safranbolu nüfus kaybetmiş, nüfusun ekonomik yapısı iyi olan yerli halkın bir bölümü İstanbul'da iş kurmuş ve yerleşmiştir. İstanbul'da iş kuran zengin aileler Safranbolu'daki evlerini yaz aylarında kullanmak amacıyla korumuş ve tatillerde buraya gelmişlerdir. Safranbolu'daki bu yaşam biçimi 1930'larda 10 km. uzakta bir köyken, Karabük'te demir-çelik fabrikası kurulmasıyla değişim başlamıştır. Karabük sanayi kenti olarak gelişmiş ve kırk yıllık bir süre içinde Safranbolu'nun nüfusu 100.000'e ulaşmıştır. Karabük deki bu gelişme kentsel alanın Safranbolu'dan Karabük'e kayması Safranbolu'nun gelişmesini tönlediği gibi, eski dokunun korunmasında da önemli etken olmuştur.

Kentin yönetim merkezi, 1955 yılında yapılan imar planı gereğince eski Safranbolu dışında tasarlanmış ve Karabük'e kentsel alanına daha yakın, Bağlar bölgesi ile kent arasında yer almış, yeni konut alanları planlamayla oluşturulan bu merkezin etrafında gelişmiştir. Bu yeni oluşan kentin imar plan kararı, eski kent merkezi yeni imar planında öngörülen Fabrika tarafında öngörüldüğünden Safranbolu yerleşimindeki tarihi dokunun korunmasını sağlayan etkenlerden biri olmuştur. Bu gelişme kentleşme Karabük'e doğru olunca, Safranbolu'daki tarihi yapıların tercihi azalmış ve yeni yapılaşma tekniği ile oluşan kent yapıları yer almıştır. Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Safranbolu'da ki halkı, yeni kâgir ve betonarme binalar yapmak ve eski Safranbolu kent yapısını oluşturan yapıları özelliklerini bozacak değişiklikler (özellikle modern pencereler) için uzun süre çaba saf etmişlerdir. Safranbolu, 1974'teki koruma amaçlı planlanması yapılmaya başladığında yaklaşık 400 hektarı kaplayan (aşağı yukarı 180 hektar olan kent merkezinde, 220 hektar Bağlar bölgesinde) 15.000 nüfusa sahip bir kentti. Tarım ve hayvancılık dışında ekonomik bir potansiyeli yoktu Kentsel gelişme yönüyle, Safranbolu Karabük'ün bir banliyösü olarak gelişmesi süreci başlamış oldu. Yeni oluşan kentsel alan ile eski kent arasındaki topoğrafik ve coğrafi eşikler, Safranbolu ile Karabük'ün birleşmesindeki eşik özelliği nedeniyle korumuştur. Böylece günümüze tarihi Safranbolu evleri miras olarak ulaşmıştır. Bu evler genel olarak; *"Eyvanlı ev ve geleneksel Osmanlı evini açıklarken iki oda ile aralarında bir açık hacim- den ve bunların önünde uzanan bir saçak altından meydana gelen plan motifi", geleneksel Osmanlı evlerinin tasarımında gözlenebilen en ilginç ve sürekli özelliğidir (Akın 1985, 55).*

Güneydoğu Anadolu'da özellikle kentsel alandaki evlerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturan eyvanlı evler, bu bölgede (Gaziantep, Urfa, Diyarbakır ve Mardin'de) yoğunlaşmıştır. Bu dört kent dışında, coğrafi konumları gereği, iklimleri Güneydoğu Anadolu geneline göre daha az sıcak olan küçük ölçekli yerleşmelerde de eyvanlı ev yoğunluğu vardır" (Bayazıt, 2014, S:2 içinde Akın 1985, 138).

RESİM 4: Safranbolu Belediyesi Fotoğraf Arşivi

Simetri kaygısı taşımayan Safranbolu evleri, Simetri kaygısı taşımadığı bilinen geleneksel Osmanlı evlerinde, simetrinin üçlü birimde yer alması ve önemli olması ilginçtir.

Üçlü mekân grubunda oluşan konut biriminin Anadolu'daki dönemseller benzerleri, eyvanlı evde ve kırsal yerleşmelerdeki hılanilerde en yakın biçimiyle karşımıza çıkar. Ayrıca sözü edilen simetrik üçlü birimin ve bir karşıtıktan kaynaklanın özellikleri de Osmanlı Evi'nde yer alır. Safranbolu Evlerinin Tipolojik Özelliklerinde birden dörde kadar değişen oda ve eyvan sayısı vardır. Bu pederşahi aile yapısı içindeki çekirdek ailelere(ailenin yeni bireyleri olarak yer alan ailelere) birer ayrı "yaşama birimi" verilerek tüm yaşam gereksinimlerini her birim bu odalar içinde ihtiyaçlarını da karşılayacakları kullanımda yapılmıştır. Konut mimarisi olarak evlerde selamlık odası yer alır ve özel süslenir. Konutların giriş katı taş duvar olarak yapılır ve arsa sınırlarına uymaktadır. Üst katlar ise ahşap taşıyıcı sistemde araları dolgu karkas malzemeli yapı tarzında yapılmıştır. Zemin katlar dış mekana kapalı içe dönük kullanımlıdır. .

Safranbolu konutlarındaki konut yaşamı zemin üstü katlardadır. Genellikle konutlarda taş malzemeden yapılmış zemin kat kullanımı üzerine bir ya da iki ahşap kat olarak az sayıda üç katlı olanlar da vardır. Ara ve üst katlarda odalar genellikle bir ya da iki yöne üçer pencerelidir. Pencereilerin modüler sistem görünümünde olması, strüktür olarak katlardaki ahşap karkas aralıkları ahşap malzeme boyutlarıyla ilgilidir. Bu nedenle bütün kentte bir ritim yaratılmıştır. Bu yapıların çatıları genellikle dört yöne eğimli kırma çatıdır (Bayazıt, 2014).

Safranbolu evleri, diğer Türk evlerinden plan tipolojisi açısından farklı değildir. Osmanlı Türk evlerinin planını oluşturan elemanlar:

- Odalar
- Sofalar (çardaklar), eyvanlar ve diğer elemanlar
- Geçitler, aralar ve merdivenler
- Ahırlar ve taşlıklar olarak sıralanır.

ŞEKİL 2: Plan Şeması (Bayazıt, 2014)

RESİM 5: Sofa

RESİM 6: Oda

Safranbolu ev tipinde işlevsel parçalar olan mutfak, çamaşırılık, kiler, hamam ve helâdir. Bu mekanlar konutun içinde yer aldığında sofanın bir ucuna yerleştirilir.

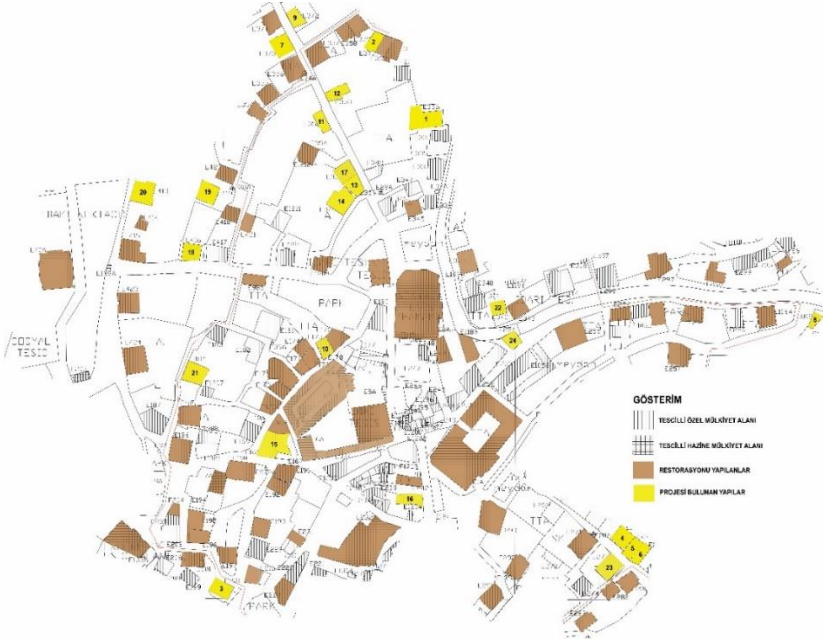
2.2. Rölöve ve Restorasyon Projelerinin Koruma Kapsamında Değerlendirilmesi

2.2.1. Analizler

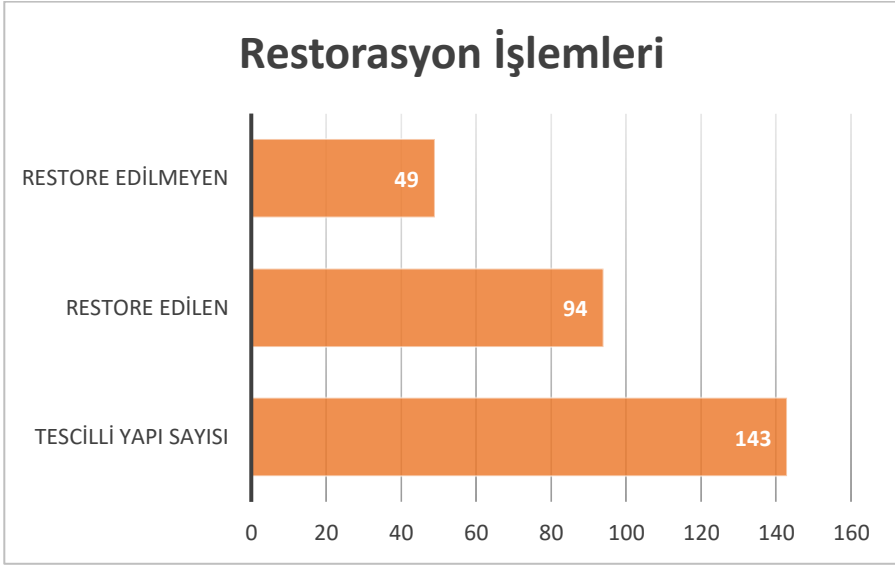
Çalışma alanı Tarihi Çarşı'nın aşağıda gösterilen kısmı kadarını kapsamaktadır. Alan içerisinde 143 tescilli yapı bulunmaktadır. 94'ünün restorasyonu yapılmış, 49'u atıl durumdadır. 94 yapının 51 tanesinin restorasyonu basit onarım şeklinde projelendirilmeden gerçekleşmiştir. Kalan 43 yapının projeleri taranmıştır. Elde edilen sonuçlarda; 24 oturma alanının projesi vardır. Fakat 8'i takım proje değildir. Bu nedenle çalışmalar 16 yapı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

ŞEKİL 3: Tescilli Yapıların Restorasyonları Yapılmış Olanları

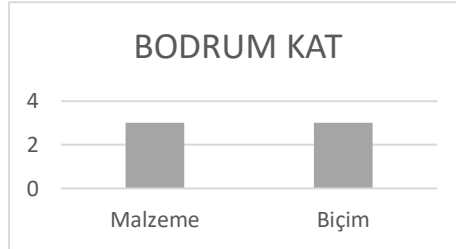
ŞEKİL 4: Restorasyonu Yapılan, Projeleri Elde Edilen Yapılar

ŞEKİL 5: Restorasyon İşlemleri Grafiği

2.2.2. Bodrum Kat

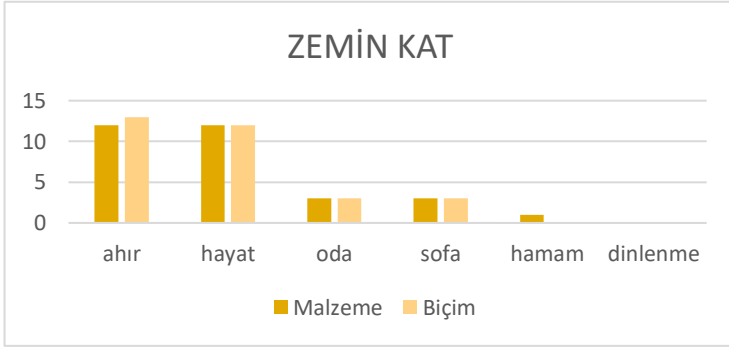
Projeler incelendiğinde bodrum katlarda taşlık ve ahır bulunmaktadır. Bodrum katı olan 3 proje bulunmaktadır. Bunların 3'ünde de malzeme ve biçim olarak değişiklik yapılmıştır.

ŞEKİL 6: Bodrum Kat Değişiklikleri Grafiği

2.2.3. Zemin Kat

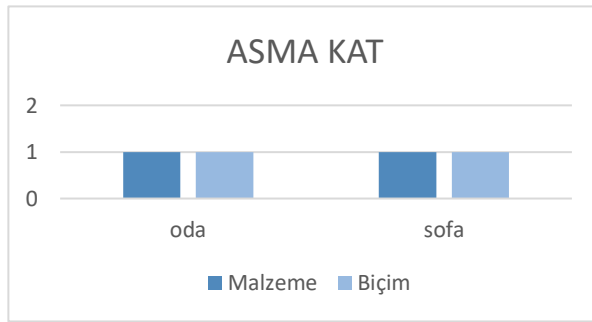
Projeler incelendiğinde zemin katlarda ahır, hayat, oda, sofa, hamam, dinlenme alanı bulunmaktadır. Zemin katı olan 16 proje bulunmaktadır. Bunların 12'sinde malzeme 13'ünde de biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 7: Zemin Kat Değişiklikleri Grafiği

2.2.4. Asma Kat

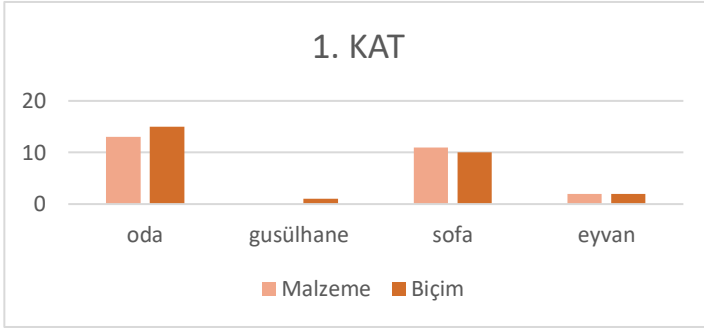
Projeler incelendiğinde asma katlarda oda ve sofa bulunmaktadır. Asma katı olan 1 proje bulunmaktadır. Projede malzeme ve biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 8: Asma Kat Değişiklikleri Grafiği

2.2.5. 1. Kat

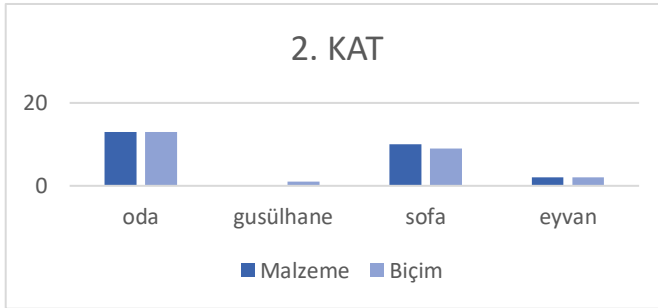
Projeler incelendiğinde 1. katlarda oda, gusülhane, sofa, eyvan bulunmaktadır. 1. katı olan 15 proje bulunmaktadır. Bunların 13'ünde malzeme 15'inde de biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 9: 1. Kat Değişiklikleri Grafiği

2.2.6. 2. Kat

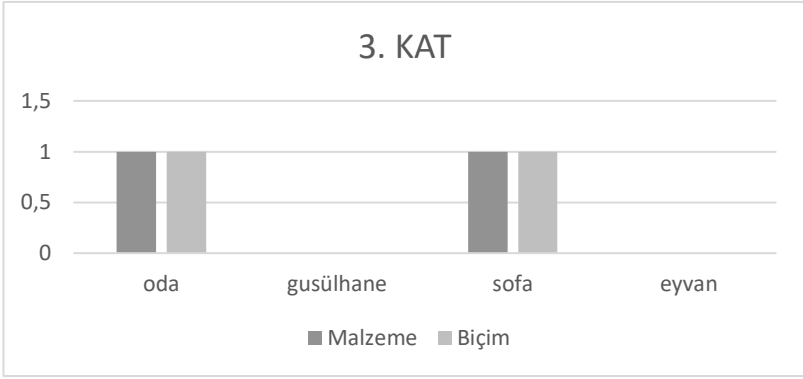
Projeler incelendiğinde 2. katlarda oda, gusülhane, sofa, eyvan bulunmaktadır. 2. katı olan 14 proje bulunmaktadır. Bunların 13'ünde malzeme 13'ünde de biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 10: 2. Kat Değişiklikleri Grafiği

2.2.7. 3. Kat

Projeler incelendiğinde 3. katlarda oda, gusülhane, sofa, eyvan bulunmaktadır. 3. katı olan 1 proje bulunmaktadır. Bunların 1'inde malzeme 13'ünde de biçim değişikliği yapılmıştır.

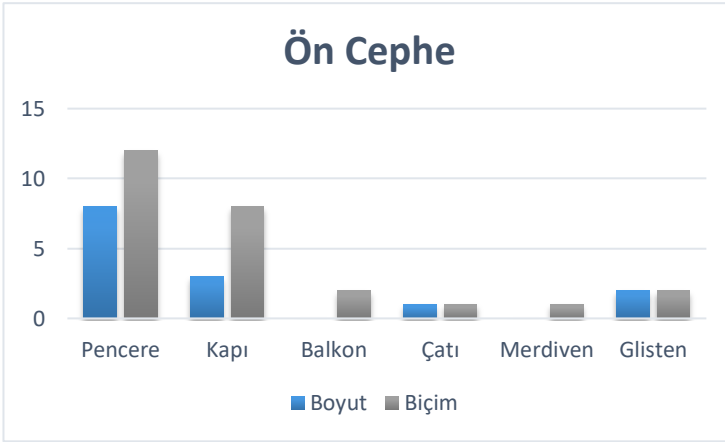

ŞEKİL 11: 3. Kat Değişiklikleri Grafiği

2.3. Görünüşlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

2.3.1. Ön Cephe

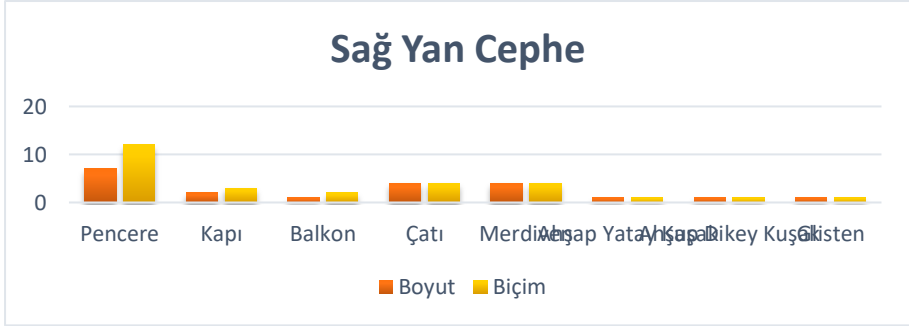
Projeler incelendiğinde Ön Cephelerde pencere, kapı, balkon, çatı, merdiven ve glisten bulunmaktadır. Ön Cephesi olan 16 proje bulunmaktadır. Bunların 8'inde boyut 12'sinde de biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 12: Ön Cephe Değişiklikleri Grafiği

2.3.2. Sağ Yan Cephe

Projeler incelendiğinde Ön Cephelerde pencere, kapı, balkon, çatı, merdiven, ahşap yatay ve dikey kuşak ile glisten bulunmaktadır. Sağ Yan Cephesi olan 13 proje bulunmaktadır. Bunların 7'sinde boyut 12'sinde de biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 13: Sağ Yan Cephe Değişiklikleri Grafiği

2.3.3. Arka Cephe

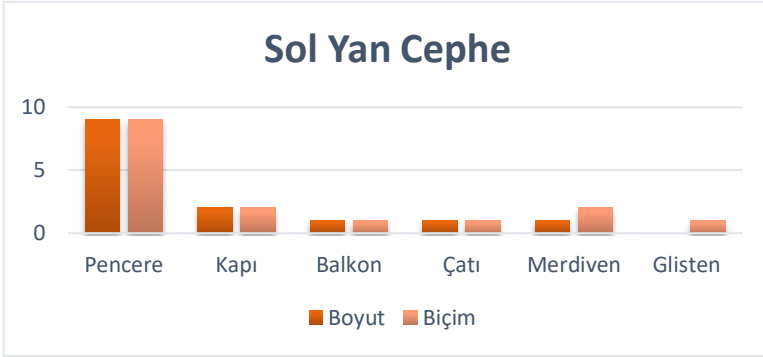
Projeler incelendiğinde Arka Cephelerde pencere, balkon, kapı, çatı, ahşap yatay kuşak ve çeşme bulunmaktadır. Arka Cephesi olan 12 proje bulunmaktadır. Bunların 10'unda boyut 11'inde de biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 14: Arka Cephe Değişiklikleri Grafiği

2.3.4. Sol Yan Cephe

Projeler incelendiğinde Sol Yan Cephelerde pencere, kapı, balkon, çatı, merdiven ve glisten bulunmaktadır. Arka Cephesi olan 11 proje bulunmaktadır. Bunların 9’unda boyut 9’inde de biçim değişikliği yapılmıştır.

ŞEKİL 15: Sol Yan Cephe Değişiklikleri Grafiği

3. SONUÇ

Rölöve ve Restorasyon projeleri “Dün neydi? Bugün ne oldu?” bakış açısıyla 16 tane örnek üzerinden karşılaştırıldı. Karşılaştırmayı öncelikle planlar için yapıp rölövesinde olan restorasyonda biçim ve malzeme yönüyle değişiklik gösteren alanlar tarandı, numaralandırıldı. Ardından bu değişiklikler tablo üzerinde değişimler başlığı altında sözel olarak ifade edildi. Bu işlemlerin aynısı sadece değişkenleri boyut ve biçim olacak şekilde değiştirerek görünüşler için de yapıldı. Sonucunda tablo ve grafiğe aktarıldı, bu sayede değerlendirme fırsatı bulundu. 3. Bölümde sayısal verilerden ve grafiklerden bahsedildi. O grafiklerin tabloları aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

TABLO 1: Görünüşlerin Karşılaştırılma Tablosu

		Boyut	Biçim
Ön Cephe Görünüş	Pencere	8	12
	Kapı	3	8
	Balkon	0	2
	Çatı	1	1
	Merdiven	0	1
	Glisten	2	2
		Boyut	Biçim
Sağ Cephe Görünüş	Pencere	7	12
	Kapı	2	3
	Balkon	1	2
	Çatı	4	4
	Merdiven	4	4
	Ahşap Yatay Kuşak	1	1
	Ahşap Dikey Kuşak	1	1
	Glisten	1	1
		Boyut	Biçim
Arka Cephe Görünüş	Pencere	10	11
	Kapı	3	6
	Balkon	1	1
	Çatı	2	2
	Ahşap Yatay Kuşak	1	1
	Çeşme	0	1
		Boyut	Biçim
Sol Cephe Görünüş	Pencere	9	9
	Kapı	2	2
	Balkon	1	1
	Çatı	1	1
	Merdiven	1	2
	Glisten	0	1

TABLO 2: Planların Karşılaştırma Tablosu

		Malzeme	Biçim
Bodrum kat	Taşlık	3	3
		Malzeme	Biçim
Zemin kat	Ahır	12	13
	Hayat	12	12
	Oda	3	3
	Sofa	3	3
	Hamam	1	0
	Dinlenme	0	0
		Malzeme	Biçim
Asma kat	Oda	1	1
	Sofa	1	1
		Malzeme	Biçim
1. kat	Oda	13	15
	Gusülhane	0	1
	Sofa	11	10
	Eyvan	2	2
		Malzeme	Biçim
2. kat	Oda	13	13
	Gusülhane	0	1
	Sofa	10	9
	Eyvan	2	2
		Malzeme	Biçim
3. kat	Oda	1	1
	Gusülhane	0	0
	Sofa	1	1
	Eyvan	0	0

KAYNAKLAR

- AHUNBAY, ZEYNEP, 2017, Tarihi evre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayın, İstanbul, S:116
- DİNÇER, İCLAL, 2016, 10 Mart, Yıldız Akademi, İstanbul, S:2-7
- 2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU
- GAZİ, A., BODUROĞLU E., 2015, İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri “Alsancak Levanten Evleri Örneği” içinde (UĞURSAL, 2011)
- 2015, Karabük İli İlçe Bilgileri, BAKKA, Karabük
- 2015, Bölgeler, KGM, Kastamonu
- Safranbolu Belediyesi Arşivi
- BAYAZIT, NİGAN, 2014, Safranbolu Evlerinin Plan Tipolojisi ve Kullanıcı İhtiyaçları Hiyerarşisi, Tasarım-Kuram Dergisi, Sayı:17 S:1-4
- KUBAN, DOĞAN, 2001, Türkiye’de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TANAÇ ZEREN, MİNE, 2010, Tarihi evrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Çağdaş Yaklaşım Örnekleri, Yalın Yayıncılık, İstanbul.

BÖLÜM 4

Kavşaklar Ve Üçlü Kavşaklar Üzerine Bir Çalışma

Zeynel YETKİN¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267386>

¹ Siirt Üniversitesi G. S. T. Fakültesi. Mimarlık Bölümü
ORCID : 000-0002-0329-2139

Giriş

Ülkemizde ve diğer ülkelerde trafik kazalarının önemli bir kısmının kavşaklarda meydana gelmesi kavşak tasarımını, geometrisini, uygulamasını önemli hale getirmektedir(Bilim, A., 2006). İki veya daha fazla karayolunun kesişme ve birleşmesi sonucu ile oluşan ortak alanlar kavşak olarak adlandırılmaktadır.(Karayolları Trafik Kanunu Madde 3). Kavşaklarda yapılacak iyileştirmelerin şehir içi yollarda meydana gelen kazaların yaklaşık olarak %50'sini, şehirlerarası yollarda meydana gelen kazaların %25'ini ortadan kaldıracağı düşünülmektedir.(Tuncuk, M., - Kavşakın,M.) İster sürücü, isterse yaya, yol, altyapı, taşıt, tasarım ve uygulama hataları gibi kusur ve eksikliklerden arınan kavşaklar, kazaların oluşumunu engelleyecektir. Dolayısıyla kavşak-kaza ilişkisinin azalması, hatta yok olması bir değil, birçok bileşeni kapsamaktadır.

Kavşaklar eşdüzey (hemzemin) ve katlı (farklı düzeyli, köprülü) kavşaklar olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir. Bu sınıflama kavşakların fiziki yapılarına göre yapılmıştır. Eşdüzey kavşaklar kontrolsüz, sinyalizasyon ve dönel kavşaklar olmak üzere üç ana gruba ayrılır. Sinyalizasyon kavşaklar, sinyalizasyon zamanlama ve yarı trafik uyarımlı sinyalizasyon kavşaklarıdır. Eşdüzey kavşaklar iki veya daha fazla trafik akımının aynı düzlemde kesiştiği ortaklaşa kullandıkları alandır. Araçlar aynı düzlemdeki bu ortak alanı farklı zamanlarda sıra ile kullanırlar. Kavşak kolları kavşağa giren ve çıkan trafik hacmi arazi şartları, taşıt ve yaya güvenliği kriterlerine göre öncelikleri belirlemek anayol ve tali yol olarak ele alınır.(Koç, H., 2010)

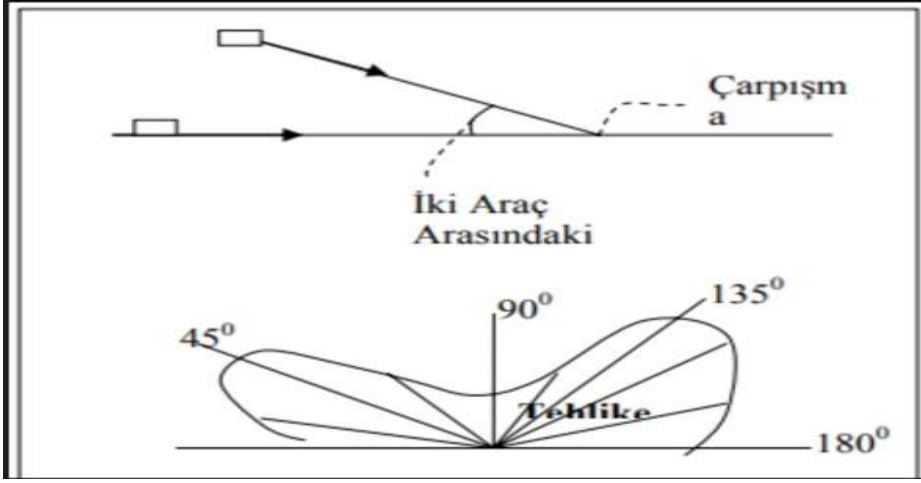
İstatistiklere göre, hemen her ülkede, kent içi ve kırsal yollarda, trafik kazalarının %40-60'ı birden fazla yolun birleşmeleri ve kesişmeleri ile oluşan bu eşdüzey kavşaklarda meydana gelmektedir. Diğer yandan , özellikle kent içi ulaşımında gecikmelerin %70'ten fazlasının yine bu tip kavşaklardaki duraklamalardan ileri geldiği gözlemlenmiştir. Bu iki husus yol ve trafik mühendisliğinde, eşdüzey kavşaklara özel önem verilmesinin başlıca sebepleridir.(Yayla, W., 2006).

1. Kavşak Sorunları ve Çözümleri

Kavşakların farklı düzeylerde (alt-üst geçitli, köprülü) tasarlanması ve uygulanması yüksek maliyet getirmekte ve her zaman mümkün olmamaktadır. Bu nedenle kavşakların ekseriyetini hemzemin olarak yapılmaktadır.

Hemzemin kavşaklar, kol sayılarına göre 3 kollu, 4 kollu ve çok kollu olarak isimlendirilir. Sinyal durumuna göre isede sinyalli ve sinyalsiz kavşaklar olarak değerlendirilir. Bu çalışmada 3 kollu hemzemin kavşaklar üzerinde

durulacaktır – 3 kollu kavşaklar T ve Y tipinde karşımıza çıkmaktadır. T tipi hemzemin kavşaklar görüş açısının daha fazla olduğu kavşaklardır. Dolayısıyla daha uygundur. Üçlü kavşaklarda kollar arası açı 70-105 derece arasında ise T tipi kavşak adını almakta, 70 dereceden küçük ise Y tipi (çatal tipi) kavşak olarak adlandırılır. Aşağıdaki şekilde kavşak kolları açı değişimine bağlı olarak oluşabilecek kazaların tehlike oranları görülmektedir.(6)

Şekil 1 Üçlü Kavşaklarda Açı Kaza İlişkisi (3)

Aşağıda tarafımızca fotoğrafı çekilen üçlü sinyalizasyon kavşağı görülmektedir.

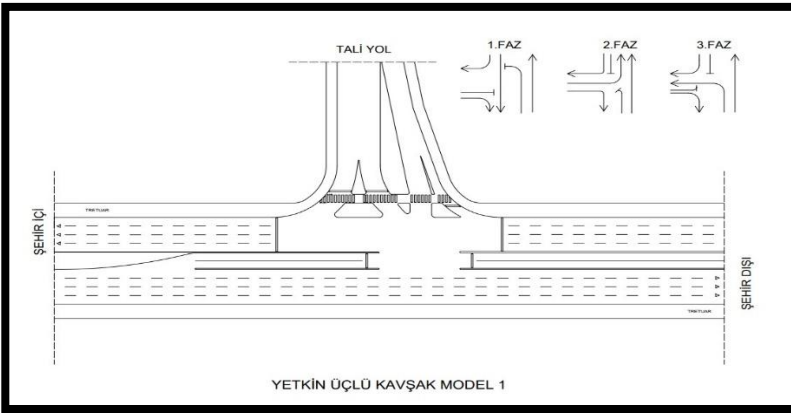
Siirt Kurtalan Yolu, Havaalanı kavşağı topografik olarak Y tipi (çatal tipi) olmasına rağmen, birleşme alanında dik açılı bir duruma getirilmiş olup sinyalizasyon olarak idare edilmektedir. Siirt Kurtalan yolu anayol, havalimanı yolu tali yol olarak değerlendirilir. İlgili kavşak sabit zamanlı sinyalizasyon olarak idare

edilmektedir. Siirt yönünden gelen araçlar havaalanı yönüne dönmek için sinyale uymak zorundadır. Kavşakta araç olmasa bile beklemek durumundadır. Aynı durum havalimanı yönünden gelip Kurtalan yönüne gitmek isteyenler içinde aynıdır. Bu durum hem zaman kaybına, hemde ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Yayaalar içinde yaya geçitleri olmadığı tespit edilmiştir. Yine tarafımızca fotoğraflanan havaalanı yolu, Siirt Üniversitesi giriŐi T tipi bir üçlü kavşak olup, havaalanı yolu anayol, üniversite giriŐi ise tali yol hükmündedir. Araç yoğunluğunun az olması nedeniyle sinyalize sistem gerekli görülmemiŐtir. Bu T tipi üçlü kavşakta yaya geçitlerinin yapılmadığı görölmektedir. Kavşak, işaret levhaları ve tali yoldaki ada ile idare edilmektedir. Ana yoldaki refüj kesiti yetersiz olup, depolama alanı yapılmamıştır.

T Tipi Siirt Havaalanı , Üniversite giriş kavşağı (03/05/2023)

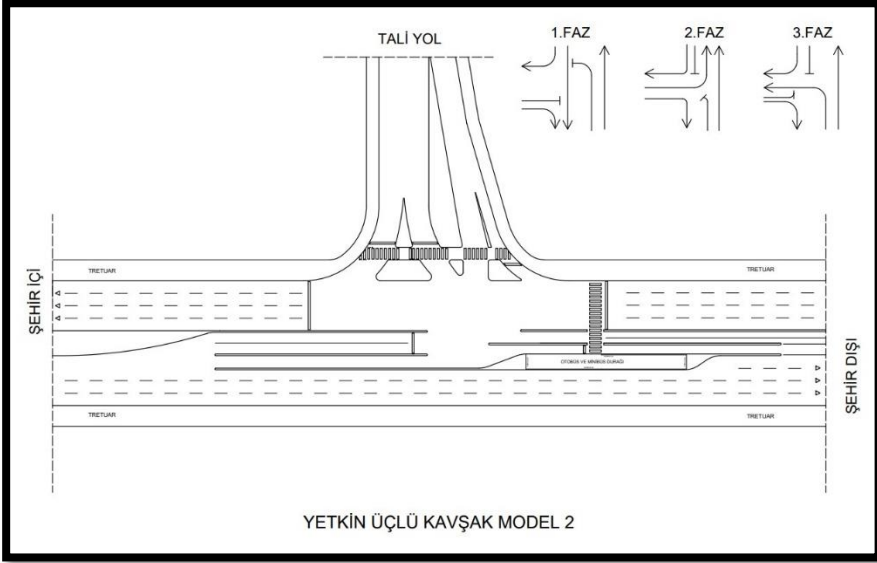
Öneriler

Şekil 2 Kavşak önerisi 1

Şekil 2 de önerilen Yetkin model olarak adlandırdığımız kavşakta bir anayol ile bir tali yol birleşmektedir. Bu tür kavşaklar şehir içinden dışarıya doğru giden ana hatlarda , soldan birleşen yollarda uygulanması önerilmektedir. Bunun sebebi şehir içinden dışarıya doğru yönelen trafik akımının kesintiye uğramadan dışarıya doğru akmasıdır. Diğer bir sebep ise şehir dışından gelen trafik akımının kontrollü olarak içeriye alınması ve şehir içindeki oluşan tıkanıklık ve kuyrukları engellemesidir.

Bu modelde şehir içinden gelip sola dönen trafik akımının durumuna göre şerit sayısı bir veya daha fazla olabilir. Bu durum araç sayıları dikkate alınarak belirlenir. Ayrıca tali yoldan gelip, şehir dışına gidecek olan taşıtlar içinde durum aynıdır. Şehir dışına kesintisiz trafik akımına dayanan bu modelde yaya geçitleri alt-üst geçit şeklinde yapılabilir. Veya benzer bir model düşünülebilir.

Şekil 3 Kavşak önerisi 2

Şekil 3 te gösterilen bu modelde sistem aynı olmakta beraber yayaların T şekil sorunu önem arz etmektedir. Hemzemin bir yaya geçidi ve kesintisiz şehir dışına gidişte bu model tercih edilebilir. Bu modelde yaya geçişleri verildiğinden yaya kanalizesi önem kazanmaktadır. Korkuluklarla yayalar yaya geçidine kanalize edilmelidir. Diğer tüm kavşaklarda olması gerekenler, bu kavşaklarda da yerine getirilmelidir.

2. Sonuçlar

Şekil 2 ve 3 nolu kavşaklar ,Şehir ıkıŐı yönünde soldan birleşen tali yol durumunda yapılmalıdır. Şehir içi trafiğin kesintisiz olarak Şehir dışına yönlendirmeyi amaç edinen bir kavşak modelidir.

Ülkemizde dünyanın her tarafında görülmeyen bir kavşak tipidir. Őehirden ıkıŐ yönünde kesintisiz bir akım oluŐturduĐundan zaman tasarrufu sağlar. Aynı zamanda ekonomik kayıpları önler.

ŐehirdıŐı yönünde kavşak imkanı vermeyen (kıyı ve akarsu Őerisinde, havalimanı , büyük sanayi tesisleri gibi) durumlar için ideal bir uygulama olabilir.

Kaynakça

Bilim, A., (2006), Selçuk Üniversitesi Gen Bilim Enstitüsü Konya Şhrinde Meydana Gelen Trafik kazalarının Analizi ve Kritik Noktaların Belirlenmesi 4. Lisans Tezi Konya

Karayolları Trafik Kanunu Md.3

Tuncuk, M., Kavşakın M., Şehir içi Eşdüzey Kavşak Geometrilerinin ve Kazaların etkilerinin İncelenmesi Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta

Koç, H. (2010), Yıldız Teknik Üniversitesi Ön Y.Lisans Tezi -İstanbul

Yayla, W., (2006) Karayol Mühendisliği , Birsen Yay , İstanbul

BÖLÜM 5

Kentsel Alanlarda Yeşil Alan Yoğunluk Analizi; Yozgat Örneği

Doç. Dr. Mustafa ERGEN¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267556>

¹ Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Sakarya/TÜRKİYE. mustafaergen2002@yahoo.com, Orcid ID: 0000-0001-8320-9130

Giriş

Teknolojik gelişmeler sonucu kırsal alanlardaki toplumun kentsel alanlara göç etmesi ile beraber plansız bir kentleşme ortaya çıkmaya başlamıştır. İngiltere’de sanayi devriminin artan hızı Şehir plancılarını ve peyzaj mimarlarını daha yaşanabilir kentsel teoriler üretmeye mecbur etmiştir. Ebenzer Howard’ın bahçeşehir yaklaşımı kentsel geliőimin sağlıklı yapılabilmesi adına planlı yaklaŐımların baŐlangıcı sayılabilir.

Hızlı ve düzensiz ve çarpık kentleşme ekolojik yaklaşımlardan uzak yaklaşımlar planlamanın ve uygulamaların eksikliği toplumun yaşam alanı olan kentlerde insan sağlığından yaşam kalitesine kadar birçok olumsuzluğu ortaya çıkmaktadır (Gl ve Küçük, 2001). Bu olumsuzlukların giderilebilmesi adına yeşil alanların planlı bir Şekilde uygulanması ve korunması gereken alanların belirlenmesi önemli olmaktadır.

Kent ve doğal alanların dengeli kullanımı sağlanamadıka doğal alanların yok olmaya baŐlaması ve tahrip olması süreci ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum bitki ve hayvan toplulukarı içerisinde bazı türlerin yok olmasına, orman ölümlerine, suların kirlenmesine kadar giden bir süreci ortaya çıkmıştır (Yücel, 2018). Bu durum kent içerisinde kalan yeşil dokunun planlı bir Şekilde düzenlenmesini gerekli kılmıŐtır.

Yeşil alanlar doğumdan ölüme kadar insanlara bir araya gelme olanağı tanımıŐtır, birlikte eğlenme, dinlenme aktivitelerini de yapma fırsatı yaratmıştır (Ersoy, 2015). Kentsel yeşil alanlar kentlerin nefes alma alanları olarak dikkati çekmektedir. Sosyal açıdan herkese hitap eden bu alanlar kentin yaşam kalitesinin artırılmasında ve kentin daha planlı gelişmesinde önemli bir parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kentsel yeşil alanlar afet durumlarında kent toplumuna güvenli alanlar yaratmaktadır.

Kentsel gelişim içinde yeşil alanların dağılımını kentsel alan içinde oluşan ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Kentin topoğrafyası, iklimi, jeomorfolojisi gibi unsurlar bu dağılımı etkileyen unsurlar olarak göze çarpmaktadır (Gl ve Küçük, 2001). Kentsel alanlar incelendiği zaman genel olarak iki ana tip planlama yaklaşımı ortaya çıkmaktadır (Gl ve Küçük, 2001);

Dağınık Yeşil Alanlar: Kent içinde ayrı ayrı alanlarda bir bütünlük oluşturmadan meydana gelen yeşil alanlar.

Yeşil Koridor Sistemli Alanlar: Birbileri ile bağlantılı olarak düzenlenmiş ve parçaçıl yapıdan uzak bütüncül bir yapı oluşturan alanlardır.

Yeşil alanların kentsel alan içindeki rolü önemli olmaktadır, kentsel açık yeşil alanların bazı önemli işlevleri şu şekilde ifade edilebilir (Gül, 2001; Gül ve Küçük, 2001);

- Kentlerin monoton yapısal görüntüsünün kırılmasında veya değiştirilmesinde önemli rol üstlenir.
- Mikroklimaya olumlu yönde etki eder.
- Sınır, engel ve yönlendirmeye yardımcı olur.
- Toplumun rekreatif ihtiyaçlarını karşılar.
- İnsan psikolojisine olumlu yönde etki eder.
- Toplumun sosyalleşmesi açısından kültürel bir bağ oluşturur.
- Gürültü ve kirliliğini absorbe edilmesini sağlar ve dah sağlıklı yaşam koşulları oluşturur.

Kentsel açık yeşil alanların bu ve buna benzer faydaları planlı bir şekilde düzenlenme yapılmasını önemli kılmaktadır. Bu çalışmamız kentsel yeşil alanların Yozgat kentinde dağılımına bağlı olarak yoğunluk analizi yapılacaktır. Buna bağlı olarak ortaya çıkacak olan yeşil alan planlaması üzerine yapılması gerekenler ortaya koyulacaktır. Ayrıca yeşil alanların bütüncül bir planlama yaklaşımı içinde olup olmadığı vurgulanacaktır.

Kentsel Yeşil Alanların Sınıflandırılması

Kentsel açık yeşil alanların kullanım şekillerine göre aktif ve pasif ve sahiplilik anlamında kullanımı etkileyen yönde sınıflandırılabilir. Aktif yeşil alanlarda yeşil alanın kullanım aktivitesinin ana unsuru olması olarak ifade edilebilmektedir. Pasif yeşil alanlarda ise ana kullanım aktivitesinin yeşil alan odaklı olmamasıdır. Örenğin bir piknik alanında yeşil alan piknik aktivitesinin ana ögesi olmaktadır ya da aksine mezarlık alanı yeşil alan kullanımından daha önce alanın mezarlık statüsü gereği kullanımın kısıtlı olmasına sebep olmaktadır.

Ayrıca kullanım açısından yeşil alanların sınıflandırılması şu 3 şekilde de yapılabilmektedir (Gül ve Küçük, 2001);

Kamusal Açık-Yeşil Alanlar: tüm toplumun kullanımına açık olan belli bir kısıt bulunmayan alanlar olarak dikkati çekmektedir. Bu alanlara örnek olarak kent ve mahalle parkları, kent ormanları, millet bahçeleri, mezarlıklar gösterilebilmektedir.

Yarı-Özel Açık-Yeşil Alanlar: toplumun tümüne açık olmayan belirli kurumların kullanımına açık olan ve belirli şartlara bağlı olarak kullanılan alanlar olarak ifade edilmektedir. Örenğin askeri alanlar, okul alanları, fabrika ve kurum kuruluşların bahçeleri.

Özel Açık-Yeşil Alanlar: sadece özel mülkiyet sahiplerinin kullanabileceği alanlardır. Örenğin özel mülkiyetli toplu konut alanlarının bahçeleri gibi.

Bilindiği gibi bir şehrin çeşitli tipolojideki yeşil alanları, iskan ticaret ve endüstri mahalleri ile şehir yakını odağı arasında, çeşitli amaçlara hizmet eden bir bağ oluşturur(Ergen, 1981). Bu çerçevede kentsel açık yeşil alanların norm ve standartları da kentsel planlamayı etkileyen bir etmem olarak çıkmaktadır. 3914 sayılı imar kanunu ve mekânsal planlama yönetmeliğinde kent içinde yeşil alanların kişi başına 10 m² olması zorunluluğu getirilmiştir(Ek:1) fakat bu kanun içerisinde yeşil alanların bütüncül bir yaklaşım ortaya koyması gerekliliğine dair bir öneri ya da zorunluluk belirtilmemiştir. Bu durum parçaçıl yeşil alan düzenlemelerini ortaya koymuş yeşil alanların olumlu etkisini azaltmıştır.

Ayrıca 2014 yılında yürürlüğe giren mekansal planlar yapım yönetmeliği içerisinde yeşil alanların ulaşım mesafelerinin 500 metre olarak uygulanmasını istemiştir. Bu yönetmelik içerisinde de yeşil alanların bir bütüncüllük sağlaması gerektiği ifade edilmemiştir. Bu durum kentsel gelişim içerisinde yeşil alanların belli bölgelerde yoğunlaşmasını sağlamış ya da parçaçıl yeşil alanların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Tablo:1-Kaynak: Mekansal Planlama Yönetmeliği Standartlar Başlığında Madde 11 deki EK:2

EK-2 TABLO		FARKLI NÜFUS GRUPLARINDA ASGARİ SOSYAL VE TEKNİK ALTYAPI ALANLARINA İLİŞKİN STANDARTLAR VE ASGARİ ALAN BÜYÜKLÜKLERİ TABLOSU									
ALTYAPI ALANLARI		NÜFUS GRUPLARI		0 - 75.000		75.001 - 150.000		150.001 - 600.000		501.000 +	
		m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)
EĞİTİM TESİSLERİ ALANI	Anaokulu	0,50	1.500-3.000	0,50	1.500-3.000	0,60	1.500-3.000	0,60	1.500-3.000	0,60	2.000-4.000
	İlkokul	2,00	5.000-8.000	2,00	5.000-8.000	2,00	5.000-8.000	2,00	5.000-8.000	2,00	5.000-8.000
	Ortaokul	2,00	6.000-10.000	2,00	6.000-10.000	2,00	6.000-10.000	2,00	6.000-10.000	2,00	6.000-10.000
	Gündüzlü Lise		6.000-10.000		6.000-10.000		6.000-10.000		6.000-10.000		6.000-10.000
	Yatılı Lise		10.000-15.000		10.000-15.000		10.000-15.000		10.000-15.000		10.000-15.000
	Endüstri Meslek Lisesi, Çok Programlı Lise	2,00	10.000-25.000	2,00	10.000-25.000	2,00	10.000-25.000	2,00	10.000-25.000	2,00	10.000-25.000
	Özel Eğitim, Rehabilitasyon ve Rehberlik Merkezleri		2.000-4.000		2.000-4.000		2.000-4.000		2.000-4.000		2.000-4.000
	Halk Eğitim Merkezi Olgunlaşma Enstitüsü		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000
AÇIK VE YEŞİL ALANLAR	İLÇE SINIRLARI DAHİLİNDE YAPILAN PLANLAMALARDA	Çocuk Bahçesi									
		Park									
		Meydan									
		Semt Spor Alanı	10,00		10,00		10,00		10,00		
		Botanik Parkı									
	İL SINIRLARI BÜTÜNÜNDE YAPILAN PLANLAMALARDA	Mesire Yeri									
		Rekreasyon									
		Hayvanat Bahçesi									
		Kent Ormanı									
		Ağaçlandırılacak Alan, Fuar, Panayır ve Festival Alanı	5,00		5,00		5,00		5,00		5,00
SAĞLIK TESİSLERİ ALANI	Hipodrom										
	Aile Sağlık Merkezi		750-2.000		750-2.000		750-2.000		750-2.000		750-2.000
	Basamak Sağlık Tesisleri		3.000		3.000		3.000		3.000		3.000
	Ünit başına (110 m ²)				Ünit başına (110 m ²)		Ünit başına (110 m ²)		Ünit başına (110 m ²)		Ünit başına (110 m ²)
	Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi										
	Doğum ve Çocuk Bakım Evleri	1,50	Yatak başına (130) m ²	1,50	Yatak başına (130) m ²	1,50	Yatak başına (130) m ²	1,50	Yatak başına (130) m ²	1,60	Yatak başına (130) m ²
	Devlet Hastaneleri										
İhtisas/Eğitim ve Araştırma Hastaneleri											
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastaneleri											
Sağlık Kampüsleri		Yatak başına (220) m ²		Yatak başına (220) m ²		Yatak başına (220) m ²		Yatak başına (220) m ²		Yatak başına (220) m ²	
SOSYAL VE KÜLTÜREL TESİSLER ALANI		0,75		1,00		1,25		1,50			
İBADET YERİ	Küçük ibadet yeri		1.000		1.000		1.000		1.000		1.000
	Orta ibadet yeri	0,50	2.500	0,50	2.500	0,75	2.500	0,75	2.500	0,75	2.500
	Büyük ibadet yeri ve külliyesi		10.000		10.000		15.000		15.000		15.000
TEKNİK ALTYAPI (Yol ve Otopark hariç)		1,00		1,25		1,50		2,00			

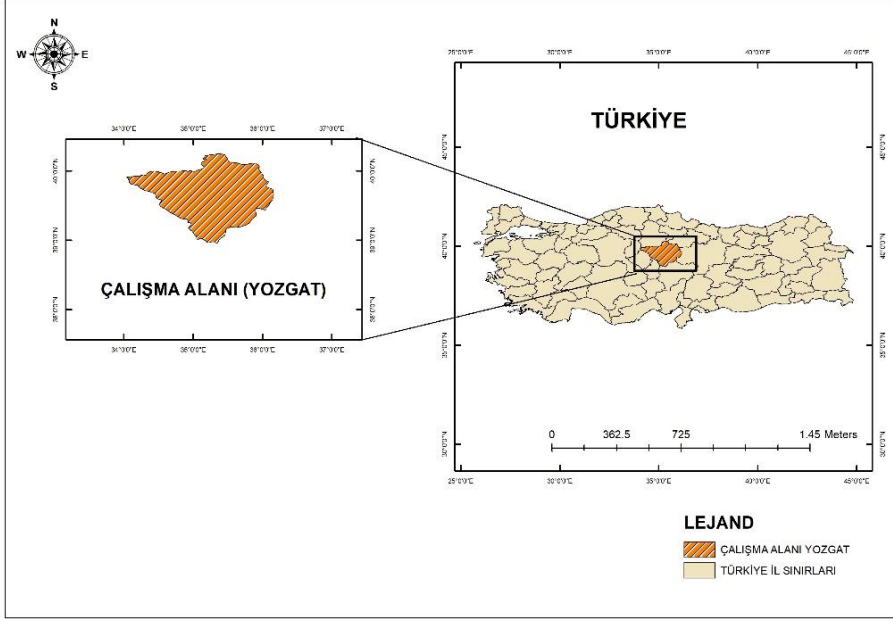
AÇIKLAMALAR:

- Standartlara ilişkin alan hesabında öncelikle varsa 3üncü kademe mekansal planlarda belirlenen ilçe projeksiyon nüfusunun yer aldığı veya kent bütününe yönelik nazım imar planında belirlenen ilçe projeksiyon nüfusunun bulunduğu nüfus grubundaki standartlara uyulur.
- Büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerleşme bütünlüğü gösteren, komşu ilçe belediyeleri ile bütünleşen ilçe belediyelerinde altyapı alanları bir bütün olarak hesaplanabilir.
- Lise, Anadolu Lisesi, Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi gündüzlü liseler kapsamındadır.
- Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Güzel Sanatlar Lisesi ve Spor Lisesi yatılı liseler kapsamındadır.
- İç Uygulama Okulu, Mesleki Eğitim ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri özel eğitim, rehabilitasyon ve rehberlik merkezleri kapsamındadır.
- Aile Sağlık Merkezi 1. Basamak Sağlık Tesisi olarak değerlendirilmektedir.
- Toplum Sağlığı Merkezi, Acil Sağlık Merkezi, 112 Acil Sağlık Merkezi ve letasyonları: Basamak Sağlık Tesisleri içinde yer alır.
- İmar planlarında ayrılmış bulunan ve kamu niteliği taşıyan Kreş + Anaokulu, İlköğretim, Ortaöğretim, Sağlık Tesisi, Kültürel Tesis, Sosyal Tesis Alanları; İmar planı değişikliği yapılmak suretiyle bu kullanımların başına "ÖZEL" ibaresi getirilmek. kamu ve özel altyapı oranı ilgili yatırımçı Bakanlık veya kamu kuruluşunca belirlenmek kaydıyla, bu tabloda belirtilen kişi başına asgari standart değerinin içinde yer alır.
- İçerisinde bahçe, oyun alanı, park, meydan ve semt spor alanları için 10 m²/kişi olarak uygulanacak olup, bu standartların uygulanmasında kamuya ait düzenleme ortaklık payına tabii çocuk bahçesi, oyun alanı, park, meydan ve semt spor alanları oranı toplamı %/5'in altına düşürülemez.
- İl bütününe olmak üzere; açık ve yeşil alanlar standartlarında hayvanat bahçesi, kent ormanı, ağaçlandırılacak alan, fuar-panayır-festival alanı ve hipodrom alanı için 5 m²/kişi lavesi edilmek suretiyle açık ve yeşil alanlar standardı toplam 15 m²/kişi olarak hesap edilerek uygulanır. İmar planı değişikliklerinde bu kullanımların kaldırılması halinde eşdeğerlik aranmaz, ancak bu kullanımlar, aynı açık ve yeşil alanlar donatı grubu içindeki diğer kullanımlara dönüştürülebilir.
- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca yapılacak planlarda, plan kararları ile tayin edilen standartlar ve gösterimler, planda veya ilgili yönetimlerinde tayin edilmemesi ise gerekli görülmesi halinde bu standartlar uygulanır.
- Teknik altyapı alanlarının büyüklükleri ilgili idarelerce belirlenecektir.
- Sosyal ve teknik altyapı alanları; ilgili Bakanlıkların yönetmelik, yönerge, genelge, tebliğ gibi düzenlemelerinde belirlenen asgari alan büyüklükleri dikkate alınmak kaydı ile bu Yönetmeliğin standartlarında belirlenen asgari alan büyüklüklerine tabii olmaksızın imar planlarında belirlenebilir.

Materyal ve Metod

Çalışma alanı olarak Türkiye'de Yozgat kenti seçilmiştir. Yozgat kenti Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Kırıkkale, Amasya, Çorum ve Tokat illeri

ile sınırı bulunmaktadır(Şekil-1). Kent 34° 05' - 36° 10' doğu meridyenleri ile 38° 40' - 40° 18' kuzey paralelleri arasında yer alır. Yozgat kenti orta büyüklükte bir kent olarak dikkati çekmektedir.

Şekil 1: Çalışma Alanı

Kentin içindeki açık yeşil alanlarının analizi için 1/5000 nazım imar planı dikkate alınmıştır. Nazım imar planı içerisinde mevcut bulunan ve uygulanması düşünülen tüm yeşil alanları göstermesi açısından kentin bugünkü ve gelecekteki yeşil alanlarını tümünün analizini yapma imkanı vermektedir. Elde edilen imar planları ArcGIS programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Yeşil alanların öncelikle imar planları üzerinden belirlenmesinden sonra yoğunluk fonskiyonunu noktasal verilerden üretmek gerekmektedir. Çalışmamız içerisinde Coğrafi Bilgi Sistemlerinde konumsal yoğunluklar için kullanılan 2 türlü analiz tekniği uygulanacaktır (Çolak ve Çan, 2007);

Noktasal Yoğunluk Analizi: çalışma alanı içerisindeki noktasal vektör verilerinin nasıl dağıldığına bakılmaktadır. Bu analiz tekniği ile noktalar ile birlikte yoğunluk yüzeyi oluşturulmaktadır.

Kernel Yoğunluk Analizi: Kernel yoğunluk analizinde nasıl bir kümelenme olacağı bilinmemesine rağmen önceden belirlenmiş yoğunluk değerlerinden büyük olan hücrelerdeki noktaların atama kümelenmesi ile yoğunluk analizi elde edilir.

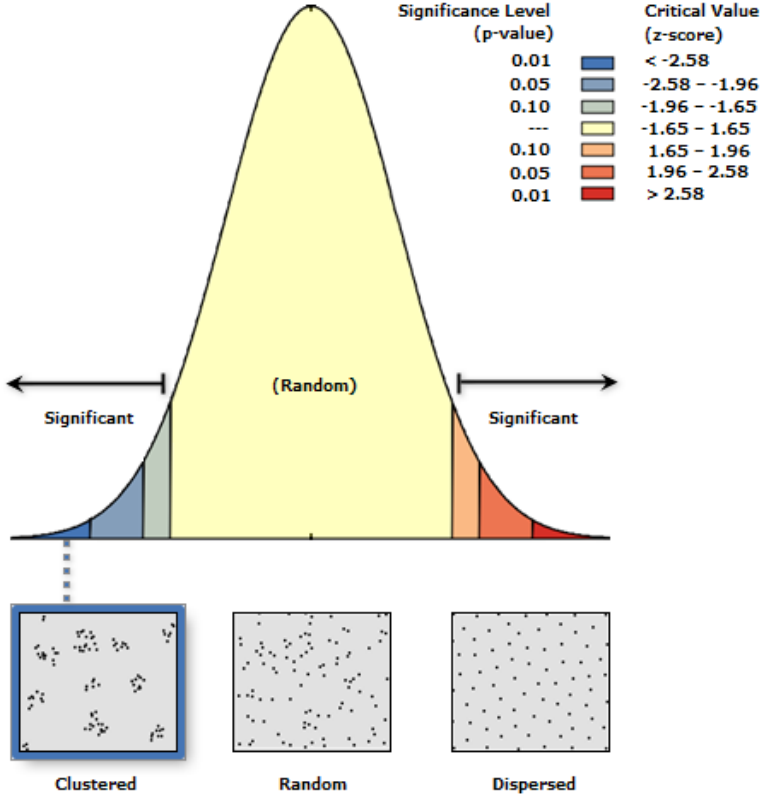
Bu analizlere başlamadan önce nokta vektör verilerimizin yakınlıkları en yakın komşuluk ortalaması ile hesaplanarak yapılacak olduğumuz analizlerin anlamlı sonuçlar verip vermeyecekleri saptanmıştır. Anlamlı sonuçlar vermesi sonrasında Nokta Yoğunluk ve Kernel Yoğunluk analizleri ile kentsel yeşil alanların analizi yapılmıştır. En yakın komşuluk ortalaması gözlenen ortalama mesafenin beklenen ortalama mesafeye bölünmesi sonucu elde edilir (Mitchel and Andy, 2005; Başaran v.d., 2020). En yakın komşuluk ortalamasının hesaplanması içinde kullanılan formül şu şekilde olmaktadır;

$$ANN = \frac{D_o}{D_E} \quad (1)$$

Yoğunluk analizleri basit ve kernel yoğunluk hesapları olmak üzere ikiye ayrılır. Basit hesaplamalar piksel bazlı hesaplamalardır. Bu basit yoğunluk hesabına nokta ve çizgisel yoğunluk hesapları dahil edilmektedir. Basit yoğunluk analizlerinde belirleyeceğimiz piksel aralığında bize analiz sonuçlarını verecektir. Kernel hesaplaması noktasal veriye bir çap çizilerek sonuçlar elde edilmektedir. Bu durum ise Kernel yoğunluk hesaplaması için kullanılmaktadır.

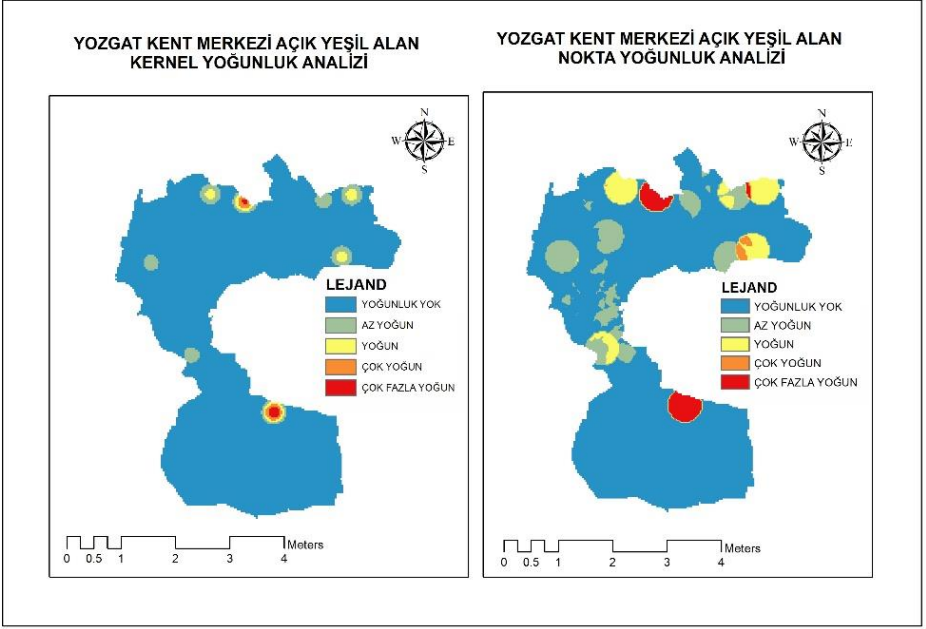
Sonuçlar ve Öneriler

Çalışmamız içerisinde Yozgat kent merkezi için yeşil alanların yoğunluk analizleri yapılmış ve kent merkezi içinde yeşil alanların az yoğun veya hiç yoğun olmadığı bölgelerin saptaması yapılmıştır. Öncelikle çalışma içerisinde en yakın komşuluk ortalamasına bağlı olarak elde edilen sonuçlarda verimizin anlamlı sonuçlar vereceğini ortaya koymuştur ve Nokta Yoğunluk ile Kernel Yoğunluk analizlerinin yapılmasını desteklemiştir.

Şekil 2: Yozgat Kenti Açık Yeşil Alanları En Yakın Komşuluk Ortalaması

Verilerimizin kümelenmiş ve önem arz eden bir veri setini oluşturmaktadır. Ayrıca Gözlemlenen Ortalama Uzaklık ile Beklenen Ortalama Uzaklık değerlerinin birbirlerine yakın olması veya Beklenen Ortalama Uzaklık değerlerinin Gözlemlenen Ortalama Uzaklığa göre daha fazla olması verilerimizin bir sonraki aşaması olan Nokta ve Kernel yoğunluk analizlerini yapmamızın doğruluğunu ispatlamaktadır(Şekil-2). Elimizdeki verilerde Gözlemlenen Ortalama Uzaklık 133.6420, Beklenen Ortalama Uzaklık ise 191.1480 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar bize kernel yoğunluk ve nokta yoğunluk analizlerini yapabileceğimizi ve anlamlı sonuçlar elde edeceğimizi göstermektedir.

Şekil 3: Yozgat Kent Merkezi Açık Yeşil Alan Kernel ve Nokta Yoğunluk Analizleri

Çalışmamızın bir sonraki aşamasında elde edilen Kernel ve Nokta Yoğunluk analizleri kentin eski yerleşim alanlarının yeşil alan planlamasının daha yoğun olduğunu bize göstermektedir(Şekil-3). Yeni yerleşim alanlarının plan kararları içerisinde açık yeşil alanların daha fazla düşünülmesi ve bu yönde bir planlama yaklaşımı ortaya koymak önemli olmaktadır.

Nokta yoğunluk analizinde piksel boyutu 50 x 50 olarak belirlenmiştir. Elde edeceğimiz analizlerin daha anlamlı olması açısından da 500 m çap olarak seçilerek sonuçlar elde edilmiştir. Çap aralığını belirlerken mekansal planlama yönetmeliğindeki erişilebilirlik mesafesi dikkate alınmıştır. Kernel yoğunluk analizinde de yine 500 m çap mesafesi mekansal planlama yönetmeliğindeki erişilebilirlik açısından dikkate alınan bir yaklaşım olmuştur. Ayrıca her iki yoğunluk hesaplaması içinde yeşil alanların alansal boyutunun analizleri yapılmıştır.

Bu çalışma kentin gelişimi içerisinde yeşil alan düzenlemesinin konut alanlarının gelişimi sonrasında olduğunu kanıtlamaktadır. Yeşil alanların

düzenlemesi ve planlaması bütüncül bir yapıda yapılabilmesi adına yeni yerleşim alanlarında öncelik verilerek yapılması planlama açısından önemli olmaktadır.

Kentsel açık yeşil alanların düzenlenmesinde Şu hususlar dikkate alınması gerekmektedir;

- Yeşil alanların bir bütüncül yaklaşım ortaya koyması gerektiğinden planlama kararları çok önceden alınmış olması gerekir.
- Yeşil alan yoğunlukları dikkate alınırken az ve çok yoğun alanların dengesi dikkate alınması gerekmektedir.
- Yeşil alanların mekansal planlama yönetmeliğine dayalı olarak ulaşılabilirliğinin dikkate alınması gerekmektedir.
- Yeşil alanların iklim ve kentsel ısı adası etkisi dikkate alınarak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak kentsel yeşil alanlar kentsel planlama açısından önem arz eden alanlar olarak dikkati çekmektedir. Bu çalışma içerisinde Yozgat kenti içindeki imar planı verilerinden elde edilen yeşil alanların analizi yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar yeşil alanların belli alanlarda kümелendiğini göstermektedir. Dengeli bir planlama yaklaşımı için yeşil alanların dağılımının gözden geçirilerek yoğunluğun olmadığı ve az olduğu alanlara doğru bir planlama yaklaşımının ortaya koyulması önemli olmaktadır.

Kaynakça

- Başaran, N., Yılmaz Ö., H., Kahveci, H., Eroğlu, E. (2020). Tarihi Kent Meydanlarındaki Bitkilerin CBS Tabanlı Mekansal Dağılım Analizi; İstanbul Örneği, Peyzaj Araştırmaları ve Uygulamaları Dergisi 2 (2), Sayfa : 96-104
- Çolak, H. E., Çan, G. (2007). Sağlık CBS Uygulamalarında Konumsal Kümeleme Yönteminin Kullanımı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, 30 Ekim-02 Kasım, KTÜ, Trabzon
- Ergen, Y.B., (1981). Şehircilik, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Matbaası, Ankara, Sayfa 88
- Ersoy, M., (2015). Kentsel Planlamada Standartlar, Ninova Yayıncılık, ISBN : 978-605-88444-45, İstanbul
- Gül, A. (2001), Orman Peyzajı ve Rekreasyon Ders Notları, S.D.Ü. Orman Fakültesi, Isparta
- Gül, A., Küçük, V. (2001). Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Sayı : 2, ISSN: 1302-7085, Sayfa 27-48
- Mitchell, A. (2005). The ESRI Guide to GIS Analysis, Volume 2. ESRI Press
- Yücel, M. (2018). Doğa Koruma, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No : 265, Ders Kitapları Yayın No : A-85, Adana
- Çevre ve Şehircilik İklim Değişikliği Bakanlığı, Tablo:1, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği. Ek:2, 2014

BÖLÜM 6

Mogan, Eymir Gölleri Ve Yakın Çevresinin Turizm, Rekreasyon Açısından Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Dr. Nihan ŐENSOY¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267398>

¹ Siirt Üniversitesi Tasarım Meslek Yüksekokulu İç Mekan Tasarımı Bölümü, Siirt, nhansensoy@hotmail.com, ORCID ID 0000-0003-0905-7268

Giriş

Turizm ve rekreasyon benzer faaliyetleri kapsadıkları için birbiriyle ilişkili örtüşen kavramlardır. Hem turizm hem de rekreasyon katılımcıların kişisel istekleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Katılım gönüllülük esasına dayalı ve zorlama yoktur. Fiziksel hareketlilik içerirler. Her yaştaki ve sosyal yapıdaki bireylerin katılımı söz konudur. Bireysel veya toplu olarak yapılabilirler. Turizm eğlenmek, dinlemek için boş zamanları değerlendirme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bir doğal alanın rekreasyon olanaklarının gelişmesi, bu alana çekicilik kazandırarak gelirin artmasına ve o alana turistlerin gelmesine neden olmaktadır (Anonim, 2023).

Günümüzde turizm veya rekreasyonel amaçlı seyahat etme kentlerdeki önemli ekonomik ve endüstrilerden biridir. Doğal, yapay rekreasyon alanları, altyapıyla ve tesislerle, kentsel alanlarda kent sakinlerinin yanında yurtdışından gelenlerin aktivitelerini kapsamaktadır (Aylan ve Şalvarcı, 2018).

Kentsel alanlar, kent tarafından çevrelenen veya kent merkezlerinin işlevleri için yararlanılan coğrafi alanlardır (Aylan ve Şalvarcı, 2018). Bu alanlar, kent sakinlerine ve turistlere hizmet veren; kentsel yol ağları, yerleşim, sanayi alanları sağlamanın yanı sıra özellikle kent sakinlerinin boş zaman değerlendirmelerine imkân oluşturan parkları, rekreasyon ile turizm alanlarını kapsamaktadır.

Anıtlar ve müzeler, parklar, spor alanları, alışveriş merkezleri, su kıyıları, göller vb. çeşitli tarihi, kültürel ve rekreasyonel alanlar kentlerde turizm yerleri olarak değerlendirilmektedir (Aylan ve Şalvarcı, 2018).

Kentlerde göl, nehir gibi su kıyıları rekreasyon ve turizm aktiviteleri için önemli alanlardır. Bu alanlarda yapılan rekreasyon ve turizm aktivitelerinin değerlendirilmesi, rekreasyonel ve turizm olanaklarının ortaya koyulması, bu amaçla kullanılan alanların bir sonraki nesillere aktarılması için önemli olmaktadır (Meriç ve Bozkurt, 2017).

Bu kapsamda Ankara kentindeki rekreasyonel ve turizm kullanımları yönünden Mogan ve Eymir Gölleri ile yakın çevresi incelenmiştir. Rekreasyon ve turizm kavramları tanımlanmıştır.

Bu alanların önemi vurgulanarak, rekreasyon ve turizm için sorunları ortaya koymak, sorunlara öneriler geliştirmek çalışmanın temel amacını oluşturmuştur.

1.Rekreasyon Ve Turizm

Turizm ve rekreasyon birbirine benzeyen serbest zaman aktiviteleridir. Turizm, bir rekreasyonel aktivite, bu aktiviteyle ilgili her şeyin sentezidir. Bu aktiviteler; insanların kent içinde bu alanlara gitmeleri, seyahat etmeleri ve konaklamaları ile oluşmaktadır (Yıldırğan ve Batman, 2022).

Sanayi devriminden sonra, kentler sosyal yaşamın gelişmesiyle kalabalıklaşmıştır. Bu durumun çevrede oluşturduğu psikolojik ve fizyolojik etkilerin fazla olmasıyla önemi artan rekreasyon kavramının kökeni, “recreatio” kelimesinden gelmektedir. TDK’ya (2021) göre rekreasyon, spor yapma ve eğlence amacıyla insanların boş zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları aktiviteler olarak tanımlanmaktadır (Tarinç, 2021). Diğer bir ifadeyle rekreasyon; aktivitelere katılanlara mutluluk, ruhsal denge ve dinginlik, tatmin, rekabet etme gücü, özgürlük, entelektüel bakış açısı oluşturan, sosyal ve fiziksel aktivitelerdir (Öztürk, 2021).

Latince “Tornus” yani çevreyi dolaşmak, “bir eksen çevresinde dönmek”, “geri dönmek” anlamındaki kelimedenden türetilen, günümüzde Fransızca “Tourisme” kelimesinden Türkçe’ye geçmiş olan turizm; bir yılı aşmamak üzere, insanların ikamet ettiği yer dışındaki bir yerde, boş zaman değerlendirme, iş vb. amaçlarla yapılan konaklama ve seyahat aktiviteleri olarak tanımlanmaktadır (Özdemir vd., 2016). Aynı zamanda kültür, sağlık, spor vb. nedenlerle insanların konaklamalarından doğan ilişkiler olarak tanımlanmıştır (Hussein ve Saç, 2008).

Rekreasyon ve turizm, her iki aktivitede belli bir zamanda yapılması ve sosyal aktiviteler olması, insanların zevk alması, keşfetmeye imkan sağlaması, yapılacak aktiviteleri kişinin özgürce seçmesi, günlük yaşamdan bir anlamda ayrılması veya kopmasını sağlaması yönünden, rekreasyon ve turizm alanlarının bir ölçüde kültürle içiçe olması açısından benzerlik göstermektedir (Can, 2015; Özdemir vd., 2016; Somuncu 2022).

Günlük yaşamda devam eden, insanlar için monotonluk ve rutin çalışma ortamının oluşturabileceği stresi, sıkıntıyı turizm ve rekreasyon aktiviteleriyle bir yenileşme, değişim oluşturularak giderilebilmektedir. İnsanların arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi istemesinin yanı sıra doğal ortamlarda sakinlik,

huzur bulmayı istemektedir. Yani insanın “yenilenmesi, tazelenmesi” bunu gerçekleştireceği ortamla ilişkilidir (Somuncu, 2022).

Buna bağlı olarak dere, çay, nehir, deniz, göl vb. su kıyıları, insanlara sakinlik, sessizlik, dinginlik veren, turizm ve rekreasyonel aktiviteler için çekiciliği olan alanlar olmaktadır. Bu alanlarda yapılan rekreasyon ve turizm aktivitelerinin değerlendirilmesi, turizm ve rekreasyonel olanaklarının ortaya koyulması, bu amaçla kullanılan alanların gelecek nesillere aktarılması açısından oldukça önemlidir (Meriç ve Bozkurt, 2017).

Çalışma çerçevesinde incelenen Mogan ile Eymir Gölleri ve yakın çevresi kültür, kıyı, doğa turizmi ve rekreasyon açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Göllerde ve çevrelerinde değişim gösteren tüketici eğilimleri, teknolojik gelişmelerle turizm ve rekreasyon aktivitelerinin çeşitlendirilmesi, sezon sürelerinin uzatılması, hizmet değerlerinin artırılması, fazla harcama yapan turistlerin bu alanlara erişmesini sağlamakla konaklama süresinin artırılması, destinasyon odaklı turizm ve rekreasyon anlayışıyla kullanma- koruma dengesi ele alınarak sosyal ve ekonomik açıdan katkı sağlanması, turizm, eğitim, kültür, spor, rekreasyon, sosyal yardım alanlarında sürdürülebilir hizmetin sağlanması temel amaçtır (Anonim, 2020).

2.Mogan Ve Eymir Gölleri Rekreasyon Ve Turizm Alanları

Rekreasyon ve turizm gelişiminin, toplum için hem avantajları hem de dezavantajları bulunmaktadır. Rekreasyonun ve turizmin işte karlılığa ve büyümeye katkıda bulunması, alanların değerlerinin artması, işsizler için iş imkanı sağlaması, gelir takviyesi sağlaması, kamu hizmetlerinin ve yerel yönetimin ölçek ekonomilerinden yararlanarak iyileştirmesi, eğlence ve alışveriş vb. yatırımlara erişilmesi avantaj olarak değerlendirilmektedir.

Buna dayalı olarak ortaya çıkan sağlık sorunları ve kirlilik, kamu hizmetlerinin kapasitesini zorlama vb. durumlarda dezavantajlar olarak değerlendirilebilir (Meriç ve Bozkurt, 2017).

Genel olarak göller, su kaynaklarının önemli kısmını meydana getirmektedir. Göllerde, su kayağı, balıkçılık, kano ve yelken açma vb. rekreasyonel aktiviteler yapılabilmektedir. Suya dayalı aktivitelerin dışında

piknik, avcılık, kamping, yürüyüş yapma, bisiklete binme, fotoğraf çekme ve manzara seyretme gibi aktivitelerin yapıldığı ortamlar olmaktadır (Akınar ve Akbulut, 2007).

2.1. Mogan ve Eymir Gölleri'nin Konumu ve Sınırları

Gölbaşı ilçesi, Ankara'nın göller bölgesidir. Bölgede Eymir ve Mogan Gölleri bulunmaktadır. Mogan Gölü, düzgün ve orta engebeli olan alüvyal setlerden oluşan doğal bir baraj gölüdür. Ortalama yüzölçümü 5,6 km²'dir. Gölün 2 km'lik mesafelik güney bölümünden itibaren, "sulak-bataklık" alandan yer üstünden ve altından kuzey doğusunda bulunan 1.25 km²'lik alanı olan ve 5 metrelik kot farkı ile Eymir Gölü'ne boşalmaktadır. Böylelikle suyunun %98'i Mogan Gölü tarafından sağlanan Eymir Gölü'nün çıkışı; "İmrahor Vadisi" yönündedir. Gölün suları, İmrahor Deresi'ni oluşturmaktadır (Anonim,2020). 971 km²'lik geniş bir alandan akan yerüstü ve yeraltı suları, Eymir ve Mogan Göllerinden geçerek kuzeydoğudan İmrahor Vadisine boşalmaktadır.

Mogan Gölünü besleyen derelerin, göle ulaştığı yerlerle Mogan-Eymir bağlantısını oluşturan alanda, biyolojik, iklimik, hidrolojik açıdan önemli olan "Bataklık ve Sulak Alanlar" oluşmuştur. Bu alanlar göller için kurak ve sıcak mevsimlerde göle su sağlama, yeraltı suyu depolama, selin etkisini azaltma, fırtınadan koruma, yerel iklim şartlarının düzenlenmesi, suyun fiziksel kimyasal kirleticilerinin tutulması gibi fonksiyonlara sahiptir (Anonim, 2020).

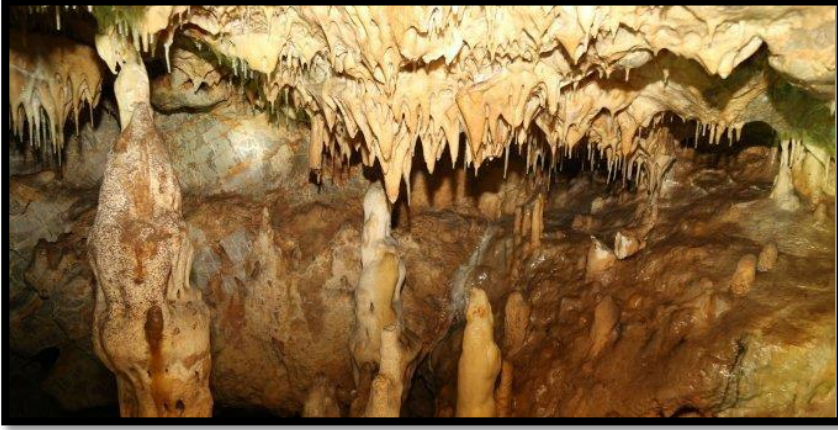
2.2. Mogan ve Eymir Gölleri Rekreasyon, Turizm Alanları

Gölbaşı ilçesi, Eymir ve Mogan Gölleriyle, çevre koruma alanları, kültür varlıklarıyla doğa ve kültür turizmi yönünden önemli olanaklara sahiptir. Eymir ve Mogan Gölleri'nin rekreasyon, turizm açısından çekiciliği ve ilçe de yer alan doğal sığınaklar ve mağaralarla, yamaç paraşütü sporu için uygun olan Ahıboz ve Yağlıpınar bölgesi ilçenin önemli turizm zenginliklerini oluşturmaktadır (Anonim, 2020).

Antik çağlardan kalan ören yerleri, kaleler, höyükler ve mağaraların yer aldığı "Tulumtaş Mağarası" ile "Sulakiye Göl Yatağı" önemli tabiat, kültür varlıklarından olarak turistik değer kazandırmaktadır. Tulumtaş Mağarası,

“Tulumtaş Köyü” yakınlarında ortaya çıkarılmış, aynı yılda yapılan çalışmalar sonunda “Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu” tarafından “1. Derece Doğal Sit Alanı” olarak belirlenmiştir (Köken,2015).

Mağaranın 1,5 kilometre genişliği, 5 kilometre uzunluğu, 30-40 metre yüksekliği bulunmaktadır. Oluşumu bir milyon yıl öncesine dayanan mağarada, sütunlar, dikitler ve sarkıtlar yer almaktadır (Köken,2015).

Şekil 1: Tulumtaş Mağarası (Köken, 2015)

Bunun yanı sıra Mogan, Eymir Gölleri ve çevresinde 227 çeşit kuş türü bulunmaktadır. Bu alanlar kuş gözlemcilerinin tercih ettiği alanlardır. Kongre ve kültür turizmi yönünden önemli bir merkez olan ilçede Mogan Gölü kıyısında, kültür turizminin yapılabilmesi için oteller, kamp alanları, tesisler bulunmaktadır (Anonim, 2020).

Mogan ve Eymir Göllerinde, uluslararası önemi olan, kuş ve bitki türleri bulunmaktadır. Bitki, kelebek ve kuş gözlemciliği, bisiklete binme, yürüyüş, fotoğraf çekme, piknik alanları, balık tutma, kampçılık, su sporlarıyla kentin karmaşasından ve gürültüsünden uzakta sakin bir gün geçirmek isteyenler için rekreasyon aktivitelerine yönelik eşsiz özelliklere sahiptir. Bu özelliklerine rağmen göller ve çevresinde doğa turizmi istenilen düzeyde değildir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) kontrolünde olan Eymir Gölünde bisiklete

binme, yelkencilik, yürüyüş, olta balıkçılığı vb. rekreasyonel aktiviteler yapılmaktadır (Anonim, 2015).

Eymir Gölü çevresi ve Mogan Gölü'nün batı kesimleri, Arboretum, fuar, botanik bahçesi vb. çeşitli rekreasyon aktiviteleri için uygundur. Göllerin çevresinde, güzel manzaralı birçok alan bulunmaktadır (Anonim,2015).

Şekil 2: Göl kıyısındaki tesislerden görüntü (Anonim, 2015)

Mogan gölü kıyısında toplam 37 adet çay bahçesi, lokanta, restoran türü günü birlik gidilebilecek tesisler bulunmaktadır. Alanda yapılabilecek rekreasyon faaliyetleri alanın doğal değerlerine ve yaban hayatına zarar vermemek kaydıyla, piknik, kamping, yürüyüş, yüzme, kürek, yelken, olta balıkçılığı, bot/kayık gezintisi, bitki, kelebek, kuş gözleme vb. etkinlikler şeklinde planlanarak düzenlenebilir (Anonim, 2015).

Alanda bilinçli ve kontrollü bir şekilde doğa turizminin gelişmesi, yöre ekonomisini artmasına, biyoçeşitliliğin korunmasına, sosyal ve çevresel kapasitenin gelişmesine, alanın yöre halkı tarafından sahiplenilmesine katkıda bulunacaktır (Anonim,2015).

Rekreasyon ve turizm aktiviteleri bilinçli yapılmadığı zaman kuş fotoğrafçılığı, kuş gözlemciliği gibi oldukça masum görünen faaliyetlerin bile zararlı (özellikle kuşların üreme döneminde) olabildiği saptanmıştır

Şekil 3: Mogan Gölü kıyısında kuş gözlemcileri (Anonim, 2015)

Şekil 4: Eymir Gölü kıyısı piknik alanlarından bir görünüm (Anonim, 2015)

3. Sonuç Ve Öneriler

Mogan, Eymir Gölleri'nin önemli sulak alanlar olması, çevrelerinde doğal sit alanlarının bulunması, çeşitli rekreasyon ve turizm etkinliklerinin yapılması nedeniyle ekonomik değer sağlamaktadır (Anonim, 2020)

Göller ve çevrelerinde, balıkçılık yapılması, hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerin yapılması, ekonomik açıdan getiri sağlamasının, doğa ve manzara açısından önemli değerlere sahip olmasının dışında bu özellikleri nedeniyle,

göller çevresinde restoran, kafe, otel vb. işletmelerin var olması alanın ekosistemlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

ODTÜ sınırları içinde yer alan Eymir Gölü, üniversite tarafından korunduğu için Mogan Gölüne göre iyi durumdadır. Göl sularının bağlantılı olması nedeniyle Mogan Gölü'nün suyunu olumsuz etkileyecek durum, Eymir Gölü'nü de olumsuz olarak etkileyecektir. Bunun sonucunda bütüncül koruma durumu bozulacaktır. Olumsuz durumların önüne geçebilmek için göllerin ve çevrelerini korunması ilişkin çalışmalar yapılmalıdır.

Bu alanlarda su kıyası rekreatif aktivitelerin, doğa turizminin kontrollü ve bilinçli bir şekilde yapılması, biyoçeşitliliğin korunmasına, sosyal ve çevresel kapasitenin gelişmesine katkı sağlayacak ve korunacaktır.

İnsanlar bu alanlardaki aktivitelerini korunma ve kullanma dengesi içinde gerçekleştirmelidir. Göller ve çevresinde yer alan sit alanlarında yapı malzemesine, tekniğine ve örneklerine uygun şekilde arkeolojik eserler korunmalıdır. Arkeolojik değerler, çevre düzeni planı, nazım plan ve bu planlardaki kararlar göz önüne alınarak, yapılaşmalara açık olan yerlerin korunmasına yönelik imar planları hazırlanmalıdır

“Koruma amaçlı imar planı” oluşturulan alanlarda, imar planındaki şartlara uyulmalıdır. Sit alanlarında mermer, taş, tuğla vb. maden ocakları açılmamalıdır. Bu alanlardan taş, toprak, kum vb. alınmaması ve sit alanlarına sanayi atığı, cüruf, çöp vb. atıkların dökülmemesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akpınar, E. ve Akbulut, G. (2007). Hafik Gölü ve yakın çevresinin turizm olanakları. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 1-24. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/6006/80076>
- Anonim. (2015). *Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı (2015-2019)*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü,190s., Ankara.
- Anonim. (2020). *Gölbaşı Beleyesi Stratejik Plan (2020-2024)*. Gölbaşı Belediyesi,76s., Ankara
- Anonim. (2023,12 Kasım). *Turizm ve Rekreasyon [PowerPoint Sunusu]*. <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=137609>
- Aylan, F.K. ve Şalvarcı, S. (2018). Kent turizmi açısından rekreasyon alanlarının önemi: Konya temalı parklar. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), 49-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cutsad/issue/61054/906509>
- Can, E. (2015). Boş zaman, rekreasyon ve etkinlik turizmi ilişkisi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 1-17. <http://www.istjss.org/Makale/93-bos-zaman--rekreasyon-ve-etkinlik-turizmi--iliskisi>
- Hussein, A.T. ve Saç, F. (2008). *Genel turizm gelişimi, geleceği*. (1.baskı). Ankara Siyasal Kitabevi.
- Köken, T. (2015). Gölbaşı İlçesi Tarihi ve Arkeolojik Deneme Yazısı, Ankara.
- Meriç, S. ve Bozkurt, Ö. (2017). Van Gölü'nün rekreasyonel turizm potansiyelinin SWOT Analizi ile değerlendirilmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 154-167. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/30960/337228>
- Öztürk, Y. (2021). *Modern toplumda rekreasyon ihtiyacı ve fayda farkındalığı*. Çizgi Kitabevi <https://www.cizgikitabevi.com/kitap/1243-rekreasyon-ve-turizm-arastirmalari>

- Özdemir, A.S. (2016). Rekreatyon bilimi. A.S., Özdemir, E. Göçer ve S. Karaküçük, *Rekreatyon ve turizm* (1. baskı, s. 315-380). Ankara.
- Somuncu, M. (2022). *Boş Zaman, Rekreatyon ve Turizm İlişkisi* [PowerPoint Sunusu]. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=819>
- Tarınç, A. (2021). *Rekreatyon motivasyonu*. Çizgi Kitabevi <https://www.cizgikitabevi.com/kitap/1243-rekreatyon-ve-turizm-arastirmalari>
- Yıldırđan, M. S.ve Batman, O. (2022). Rekreatif faaliyetlerin tamamlayıcı konaklama işletmeleri üzerindeki rolü: Sapanca örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 19(3), 444-468. <https://doi.org/10.24010/1146652>

CHAPTER 7

Analysis And Effects of Noise in UŞak City

Assoc. Prof. Dr. Zuhall ZÇETİN¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267418>

¹ UŞak University, Faculty of Architecture and Design, Department of Architecture, UŞak, zuhal.ozcetin@usak.edu.tr

Introduction

In order to determine the extent of noise impact and control, European Union member states are obliged to prepare noise maps and action plans. The Regulation on the Evaluation and Management of Environmental Noise (ÇGDYY) was brought to the agenda by being published in the Official Gazette dated 04/06/2010 and numbered 27601. The Regulation on the Evaluation and Management of Environmental Noise (ÇGDYY) was rearranged in 2022 and was renamed the Regulation on Environmental Noise Control. With the regulation, certain noises will be determined by using various sources in order to develop an environment where noise will not disrupt people's physical and mental health, peace and tranquility. Determination of criteria for combating environmental noise effects and application of these criteria on the basis of noise sources. Limitations have been imposed on radiated noise emission values. According to the Regulation; It is envisaged to prepare noise maps showing the noise levels for highways, railways, airlines and settlements and the number of hospitals, residences, schools and people exposed to these levels. Taking these results into consideration, action plans need to be prepared and implemented to control noise, especially in places where exposure to environmental noise levels cause harmful effects on human health and in places where environmental noise level limit values should not be exceeded. According to The Regulation on Environmental Noise Control (2022); In cities that do not have strategic noise maps, strategic noise maps and noise action plans must be prepared within three (3) years.

In the study; it is aimed to analyze the effects of noise in the noise mapping studies carried out by Tübitak for the city of Uşak. How the data obtained from the mapping studies affected the city of Uşak, when noise analysis was made, the current situation was evaluated and the effect of noise on the city was questioned.

The Regulation on Environmental Noise Control (2022), entertainment venues, facilities, etc. located within residential areas. In the noise maps of the areas, CNOSSOS-EU Industry -(2015 or 2021) or TS ISO 9613-2 standard, CNOSSOS-EU Road-(2015 or 2021) for noise caused by road traffic or NMPB-Routes -96 (which is the French national calculation method) SETRA-CERTU-LCPC-CSTB) and for railway noise; CNOSSOS-EU Road-(2015 or 2021) or the Dutch national calculation method Reken – Meervoorschrift railverkeer slawaai —RMR 2002 calculation method and for the airport; CNOSSOS-EU Air Noise-(2015 or 2021) ECAC.CEAC It is envisaged that Doc 29 Report on the Standard Method for Calculating Contours Around Civil Airports will be used [1,2].

Project signed between the General Directorate of Environmental Management of the Ministry of Environment and Urbanization (MEU) and TÜBİTAK Marmara Research Center on 26/02/2018; It was decided to develop noise simulation models for 21 residential areas across Turkey with a population of over 100,000 and a population density of over 1,000 per km². In these 21 cities (Amasya, Afyonkarahisar, Şanlıurfa, Bingöl, Aydın, Batman, Çorum, Hatay, Edirne, Karaman, Karabük, Denizli, Muğla, Tekirdağ, Kütahya, Uşak, Mardin, Ordu, Rize, Tokat and Van), noise modeling is planned for entertainment venues, industrial facilities, railways and highways, main railways and main highways within the scope of areas with an urbanized area population of over 100,000 and a population density of over 1,000 per km². In addition, noise map modeling studies prepared by other responsible institutions/organizations in the same cities for various sources (main highway, main railway and airport that has an impact on the urbanized area) were also evaluated. For the boundaries determined in the city of Uşak, highway strategic noise maps, railway strategic noise maps, industrial strategic noise maps, entertainment venues strategic noise maps and combined strategic noise maps were created in line with the information received. Information about the

highways within the project study area was obtained through field studies. Highway, railway, industrial and entertainment noise maps were prepared by Uşak Municipality using existing maps and zoning plans [1].

1. Noise Maps And The City

Noise maps are created in terms of noise indicators determined by scientific research, which include the harmful effects of sound pressure on humans. Noise indicators calculated with long-term averages and associated with the harmful effects of noise on humans constitute the analysis of noise exposure at certain times of the day. Noise maps designed to evaluate the general impact of noise on people caused by different noise sources in a region are also known as strategic noise maps. Its strategic statement is seen as important because it aims to manage noise in the entire region for the long term. The work covering noise reduction and evaluation of all noise-related issues and noise management is known as the Action Plan. Studies such as planning for future noise protection, traffic planning and signaling, zoning planning, noise inspection or control of resources, and sound insulation measures are called acoustic planning [3,4].

Noise maps are the determination of the noise discomfort of people living in a region and the evaluation of the environmental noise they are exposed to. For this reason, noise maps are prepared indicating the noise levels emitted into the environment from different noise sources (entertainment venues, road and railway traffic, airports, industry, etc.). In the maps, noise exposure is determined by sound pressure levels (in dBA) averaged over the whole year. This exposure is made by calculating L_{gag} for the whole day or L_{night} only for the night, taking into account the different sensitivities to sound during the day, evening and night. At the same time; With noise maps, it is determined that people are disturbed by certain sound values. The aim of noise mapping and the

noise action planning created upon this is to distinguish areas significantly affected by environmental noise and to take appropriate measures [3,4].

Noise maps;

- Sound pressure levels on residential facades,
- Equal sound pressure level contour lines,
- Number of houses and residents exposed to specified sound pressure levels,
- It includes parameters such as the size of areas exposed to specified sound pressure levels [2,3,5].

Noise maps also show the spatial distribution of noise levels. It constitutes an important parameter in terms of urban planning, especially in big cities. Noise is a part of the city and is fed by many sources. Urban noise must be monitored and kept under control so that it does not reach excessive levels and affect human perception and activities [3].

Includes current or future noise data, including the number of houses and people affected in a particular area, to show whether the limit values in force have been exceeded; It refers to indicating the area on the physical map in accordance with the standards by using noise indicators. First of all, research should be done to ensure that noise indicators and evaluation methods are compatible with each other. There are many methods available to identify and evaluate environmental noise. Afterwards, it is necessary to collect information about noise maps by using noise indicators and evaluation methods. Finally, there is public availability of management-generated data. These data; It forms the basis of action plans at the local level [3].

Noise maps can be made by calculation or measurement. Although the contribution of different sources to the noise in measurements is unknown, this

situation can be understood in the maps drawn by calculation. Significant computer power and memory are required to make these calculations, especially in big cities. By drawing a 3D geographical model of the evaluated area, the soil, all objects (buildings, walls, bridges, etc.) and noise sources (highways, railways, airports, industrial structures) are processed together with their heights. Geographic information system (GIS) is generally used for this. A noise map is an information base superimposed on a geographical map. It shows the propagation calculations of noise sources at each point. In cities, these calculations are made with grid spaces between 5 m and 30 m, depending on the purpose of the map and the density of the area and population. Source information (traffic density, industrial plan, vehicles or aircraft, octave band spectrum, noise levels), propagation information (soil surface, acoustic properties of building facades, road surface, rail), meteorological information and other information are effective in determining the noise level of each location. Graphical noise maps can show noise areas or noise curves at 5 dB intervals. According to the regulation; It is expected that noise maps will be prepared for 3 separate periods: 07.00 – 19.00 during the day, 19.00 - 23.00 in the evening and 23.00 - 07.00 at night [3,6].

Reasons for preparing noise maps in the European Union (EU);

- Preparation of periodic reports based on the EU's noise maps and action plans database,
- Setting targets for general noise indicators by member countries,
- Preparation of noise maps and action plans for "meeting-settlement places", "important roads", "important railways" and "important airports", based on noise indicators and evaluation methods,
- Ensuring the harmony of noise indicators and evaluation methods,
- Providing information to the public about action plans and noise maps,

- Determining the necessary planning and measurements to reduce the number of European Union citizens affected by noise in the EU,
- It is possible to count it as the development of future plans for quiet area protection [3].

In making noise maps;

- ✓ Features of the software to be used,
- ✓ Economic opportunities of working,
- ✓ Adequacy of existing measurement systems,
- ✓ Current computer capacities,
- ✓ Availability and accuracy of resource and environmental data,
- ✓ Current technical staff competence,
- ✓ Total time to be allocated for work,
- ✓ Of geographical maps and site plans obtained from local governments, whether necessary renewals have been made or not,
- ✓ Availability of accurate meteorological data,
- ✓ Nature of geographical maps provided: digital maps or on paper copy
- ✓ It is necessary to take into account the existence of the applicable specification or legislation [7].

1. Uşak City In Specific Noise

3.1. General Information

Uşak Municipality strategic noise maps study area; It forms urbanized areas within the borders of Uşak center. Considering the urbanized areas within the responsibility boundaries of Uşak Municipality, the areas likely to be affected by noise sources were determined and the study area was prepared. Uşak province is located in the Inner West Anatolia Section of the Aegean Region, on the western edge of the Inner West Anatolia threshold where the Aegean Region and the Central Anatolia Region separate from each other,

between latitudes 38° 13' and 38° 56' and 28° 48' and 29° 57' it is located between the longitudes of. There are the provinces of Kütahya in the north, Afyon in the east, Denizli in the south and Manisa in the west. Uşak has an area of 5,341 km² and constitutes 0.7 % of the country's surface area [8].

Of the city has the appearance of a wavy plateau. The northern and eastern parts are mountainous, the southern and western parts; It consists of plains and wavy lands. 57.5 % of the city's land consists of plateaus, 37 % consists of mountains and 5.5 % consists of plains. Murat Mountain, Bulkaz Mountain and Ahır Mountain form the natural borders of the city in the north, northeast and east. The west of the city lands opens to the Aegean Region with the Gediz valley. The province's territory looks like wavy plateaus split by many valleys. These plateaus descend from northeast to southwest and have a slightly wavy appearance in some parts [8].

In the environmental noise data obtained in noise map calculations, land features such as the density and shape of the buildings in the region where the study will be carried out, the presence of open areas and their physical form have important effects. In order to prepare a sample noise map, all land use information in the studied area must be evaluated within the created geographical database [9]. In the current situation; The 2006 data were revised, the changes between 2006 and 2012 were determined, and the 2012 land use database was created.

Approximately 58 % of the project work area consists of agricultural areas, 39 % consists of forests and semi-natural areas, and the city structure is; it covers approximately 2 % of the total study area land. Land use information of the study area is given in Table 1 [1].

Table 1. Uşak Central District Land Use [1]

Land Use (*)	Area (m ²)
Other Areas	687,635
Industrial and Commercial Units	13,190,777
Airports	4,133,068
Forest and semi-natural areas	648,221,840
Water structures	914,689
City Structure	27,092,232
Farming areas	974,913,015
Total	1,669,153,257

(*) CORINE Land Classification System

According to the results of the population system of 2020; The total population of the center chosen as the study area in Uşak city is 256,050. There are a total of 29 neighborhoods belonging to the center within the determined study area. Neighborhood population information for 2020 within the scope of the center located within the responsibility boundaries of Uşak Municipality is given in Table 2 [Tüik, 2021].

Table 2. Neighborhood Populations of Uşak Central District [1]

Neighborhood Name	2020 Population	Neighborhood Name	2020 Population
Atatürk	21060	Karaağaç	2033
Aybey	7007	Karakuyu	15214
Bozkurt	1374	Kemalöz	1276
Çevre	830	Köme	37837
Cumhuriyet	31034	Kurşunluk	1498
Dikilitaş	16843	Kurtuluş	1709
Durak	4843	Kuyucak	2663
Elmalidere	9292	Mehmet Akif Ersoy	456
Fatih	17458	Muharremşah	9942
Fevzi Çakmak	11798	Ovademirler	2301
Hacıkadem	261	Özdemir	1208
İkisaray	210	Sarayaltı	706
Işık	4351	Ünalın	8294
İslice	2247	Yeşil Karaağaç	14133
Kalfa	437		

The scope of ÇGDYY, the residential areas to be mapped according to strategic noise mapping principles are areas with a population of more than 100,000, considered as urbanized areas, and areas with a population density of more than 1,000 people per km² has been defined. Urbanized areas were taken into consideration when creating the study area; vacant lands without settlements are excluded from the scope [1].

2.2. Noise Problem of Uşak City

Noise maps are prepared to reveal the current or estimated noise levels caused by the noise source and to identify the areas where the noise limit values accepted in the regulations are exceeded, the affected sensitive structures (such as schools, residences, hospitals) and the affected population [1].

Strategic noise maps were made using standard calculation methods with the SoundPlan program, and in the modeling study, first of all, terrain modeling was done by preparing a geographical database. The maps used in land modeling are available electronically, as 1/1000 or 1/5000 scale sheets, and in the UTM coordinate system. Population information is entered secondary to the area where land modeling is done. If population information is available in the building information system; population density is calculated automatically. In cases where this is not possible; population density is calculated by distributing it to residential areas. As the third data, information about the noise sources to be modeled is defined. Resources can be classified under the transportation heading as highways, airports, railways and industrial and entertainment facilities [1].

By using the prepared noise sources, noise contributions to the receiver points are estimated with the calculation methods included in the standards specified in ÇGDYY. Industrial facilities and entertainment venues are together defined as industrial resources. When the study area is examined; it has been

determined that different noise sources exist together, and the sources that are within the strategic noise mapping area and create noise can be defined as: Airports, Highways, Railways, Entertainment Places, Industrial Facilities.

2.2.1. Highway Noise Assessment

Vehicle counts were carried out on highways that meet the definition of 'Main highways on which more than three million vehicles pass annually' in ÇGDYY and on a total of 28 roads that were stated to be busy by Uşak Municipality officials. On these roads, 1-hour vehicle counts during peak hours representing day, evening and night hours were analyzed as heavy and light vehicles. For roads whose traffic density differs on weekends compared to weekdays, 1-hour vehicle counts were also carried out during the busiest hours representing day, evening and night hours. The census data obtained as a result of field studies and the census data of the highways and state roads under the responsibility of KGM passing through the settlement area are presented hourly in Table 4 and Table 5 for all time periods [1].

Table 4. Vehicle Counts of Highways in Uşak City [1]

Road name	Daytime 07.00 - 19.00		Evening 19.00 – 23.00		Night 23.00 – 07.00	
	Heavy	Light	Heavy	Light	Heavy	Light
Gediz Uluyol St.	56	205	57	357	8	59
Kıbrıs St.	50	105	44	178	19	66
Mimar Sinan St.	33	242	44	249	6	103
Barbaros St.	22	198	22	167	7	50
Zübeyde Hanım St.	198	820	93	665	80	621
Hakkı Yalçın St.	4	105	5	94	4	65
1. Güldibi St.	47	292	48	352	9	196
Müjde St.	15	161	11	147	4	72
Fatih St.	174	500	81	351	19	242
Nuri Şeker St.	129	436	39	278	45	211
Şehit İsmail Çetin St.	69	210	28	176	23	142
Celal Bayar St.	50	181	28	157	3	21
Atatürk Boulevard	447	1520	479	1324	254	345
Mehmet Topaç St.	47	292	48	352	9	196
1. Pırlanta St.	83	751	27	439	31	409
1. Çalılar St.	32	308	39	476	9	92

Kuyucak Yolu St.	51	187	23	185	1	7
Ugur Mumcu St.	198	820	93	665	80	621
Necati Özen St.	52	147	12	91	9	45
Orhan Dengiz Boulevard	226	906	126	1069	89	453
Ova St.	235	903	82	468	83	563
Halil Kaya Gedik St.	225	491	230	710	28	164
İbrahim Tahtakılıç St.	52	239	11	243	7	24
Alparslan St.	52	239	11	243	7	24
1 Eylül St.	31	333	13	258	12	236
Kazım Karabekir St.	77	252	42	345	1	38
Yavuz Sultan Selim St.	127	339	69	424	21	203

2.2.2. Railway Noise Assessment

Within the scope of the study, a total of 15 km of railway lines were modeled. In line with the train information obtained from field studies (brake types, engine features and average speed), train classes were determined according to the RMR 2002 Standard and railway noise modeling was carried out. There is 1 passenger train line in the study area. According to the information obtained from TCDD General Directorate, there are a total of 2 trips on the Izmir-Uşak route on an average daily basis (Table 6). When examined in terms of passing speeds, which is the most important feature of rail friction noise that occurs while the train is in motion, average passenger trains move at 85 km/h [1].

Table 6. Number of passenger trains according to day-evening-night time periods [1]

Railway line	Daytime 07:00-19:00 Number of trips/day	Evening 19:00-23:00 Number of trips/day	Daytime 23:00-07:00 Number of trips/day
Izmir-Uşak	0	1	1

In addition, freight trains operate on the railway line within the provincial borders. Average daily freight train trips obtained from TCDD General

Directorate are given in Table 7 according to time periods. The average speed of freight trains passing through the İzmir-Uşak route is around 65 km/h [1].

Table 7. Number of freight trains according to day-evening-night time periods [1]

Railway line	Daytime 07.00 – 19.00 Number of trips/day	Evening 19.00 – 23.00 Number of trips/day	Daytime 23.00 – 07.00 Number of trips/day
İzmir-Uşak	6	2	4

2.2.3. Airport Noise Assessment

Uşak Airport, called LTBO, is located at 38° 40' 53" N, 29° 28' 18" E, outside the urbanized areas within the central borders of Uşak. There is 1 runway at the airport with dimensions of 2560 x 45 m. It is seen that 45.2 % of the aircraft landing and taking off from Uşak Airport in 2016 consisted of jets in the P 1.3 class. Sound power levels for the frequency ranges of P 1.3 aircraft class aircraft are given in Figure 3 [1].

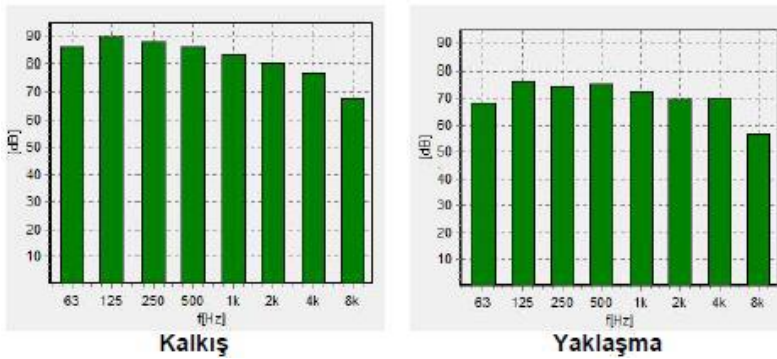

Figure 3. Sound power levels for frequency ranges of P 1.3 aircraft class aircraft [1]

2.2.4. Industrial Facilities Noise Assessment

All processes and tools needed in industrial facilities; It is an important part of the noise occurring in residential areas by causing different types of noise such as pulsed, continuous and intermittent. Large facilities, small

workplaces, workshops, factories, industrial sites and ports can be defined as the main sources of industrial noise. When the emissions caused by these sources are analyzed; It has been determined that the most important ones are the noises coming from machinery, vehicles, equipment and processes. The connections, location, structure, insulation, size, age and coating of the machine are among the factors that directly affect noise levels. In addition to noise from machines, the main sources of noise emissions in industrial facilities are; They can be counted as mechanical processes, impact activities, air fluid activities such as fans, electromagnetic forces, noises caused by combustion and vibrations. 340 noise sources in the project work area were included in the industrial facilities. The current situation of the industrial facilities was evaluated and noise measurements were also carried out where necessary to determine the sound power levels of the enterprises. Due to the difficulties encountered during the sound power level measurements carried out in the field (such as the facilities not being operated at full capacity, the environmental conditions required by the standards not being met, background noise uncertainties, etc.), reliable data could not be obtained. SoundPlan is used in businesses where sound power levels (source) cannot be taken and noise measurement cannot be carried out due to various reasons. The sound power levels, which are included in the emission library of the simulation program and accepted as valid in international studies, were entered into the model specifically for each facility and the study continued. Sound levels are given in Table 8 [1].

Table 8. Sound levels used in simulation for industrial facilities [1]

Source	dB (A)	Piece
Carpenter	96,9	38
Weaving Workshop	100	38
Garage	82,1	149
Body Repair	95,8	35
Joinery Workshop	86,4	19
Metal Workshop	91	22

Marble Workshop	74,6	12
Glass Workshop	85	4
Machine Shop	94,5	4
Auto Wheel Balancing/Tire Repair	98,8	5
Car wash	93	14

2.2.5. Entertainment Places Noise Assessment

A total of 22 noise sources were included in the entertainment inventory. These entertainment facilities are businesses consisting of cafeterias and wedding halls that broadcast music [1].

Low frequency sounds are generally present in entertainment venues. Sound reduction efforts remain limited due to the insufficient sound absorption coefficients of the materials used for insulation in spaces and the low sound transmission losses of building components at low frequencies. As for the amplified sounds propagating in the open air; It is very difficult to control if there are no obstacles in the environment. In cities where windows and doors are open and balconies, buildings and open areas are used, noise causes various problems [7].

When the current situation of the entertainment venues in the study area is evaluated, it is considered that it may be useful to determine the importance of the entertainment venues for the sensitivity of the study. For this reason, entertainment venues were determined by taking into account situations such as the intensity of complaints, the distance of the establishment to sensitive and very sensitive uses, and being open/semi-open. In project work; current situation assessments were made to determine the sound power levels of businesses during busy periods. Encountered during sound power level measurements carried out in the field; reliable data could not be obtained due to conditions such as the facilities not being able to operate at full capacity, not being able to meet the environmental conditions required by the standards, and background noise uncertainties. For this reason, sound pressure levels were

measured at the points closest to the entertainment facilities and their effects on the environment were examined. The sound power levels entered into the simulation program for entertainment facilities are given in Table 9 [1].

Table 9. Sound levels used in simulation for entertainment facilities [1]

Source	dB (A)	Piece
Entertainment facilities broadcasting live music	105	12
Restaurants/entertainment facilities broadcasting music	80	10

2.3. Discussion

Highway Assessment

The effects of the highways within the study area on their immediate surroundings vary depending on the traffic density and flow during the day, evening and night. In highway simulation modeling, the number of vehicles on the highway included in the study area was evaluated. Exposure in highway impact areas calculation studies were carried out separately according to different time periods of the day. As a result of the evaluations made; the number of residences, number of residents, number of schools and number of hospitals in the areas where the limit values are exceeded are determined and the results of limit value exceedances for day, evening and night are presented in Table 10 [1].

Table 10. Highway noise limit value exceedances [1]

Limit Values	Housing	Resident	School	Hospital
>68 (L _{day})	4 200	17 800	5	3
>63 (L _{evening})	6 700	29 900	12	9
>58 (L _{night})	7 900	35 200	17	11

Railway Evaluation

The effects of passenger and freight trains passing through the study area during the day, evening and night hours on their immediate surroundings vary

depending on the traffic density and flow. For this reason, exposure calculation studies in railway impact areas were carried out separately according to different time periods of the day. For the railways in the study area, the limit values for rail transportation systems defined in ÇGDYY Article 19 (a) were used. As a result of the evaluations made; no exposure detection above the limit values was obtained within the scope of the study area [1].

Industrial Facilities Evaluation

Within the scope of the project, the effects of industrial facilities located in urbanized areas on their immediate surroundings vary depending on the work intensity during the day, evening and night. In preparing the strategic noise map, exposures in the impact areas of industrial facilities were calculated separately according to different time periods of the day. Since the study area is considered as "areas where residential buildings are densely located in areas where commercial buildings and noise-sensitive uses coexist" as defined in the ÇGDYY, the limit values given for industrial facilities in the same table were used for evaluations in the impact area of industrial resources. As a result of the evaluations, the number of residences, number of residents, number of schools and number of hospitals in the areas where the limit values were exceeded within the scope of the project work area were determined. The limit value exceedance calculation results for day, evening and night in the study area are given in Table 11 [1].

Table 11. Industrial noise limit value exceedance calculations [1]

Limit Values	Housing	Resident	School	Hospital
> 65 (L_{day})	200	800	1	0
> 60 (L_{evening})	0	0	0	0
> 55 (L_{night})	0	0	0	0

Entertainment Places Evaluation

Strategic noise map results for entertainment venues were also evaluated using the limit values given in the table "Areas where residential buildings are densely located among areas where commercial buildings and noise-sensitive uses coexist" defined in ÇGDYY. As a result of the evaluations, it was determined that there was no limit value exceedance for entertainment venues within the scope of the study area. As a result of the evaluations, the number of residences, number of residents, number of schools and number of hospitals in the areas where the limit values were exceeded within the scope of the project work area were determined. Limit value exceedance results for day, evening and night in the study area are given in Table 12 [1].

Table 12. Entertainment noise limit value exceedances [1]

Limit Values	Housing	Resident	School	Hospital
> 65 (L_{day})	0	0	0	0
> 60 ($L_{evening}$)	0*	100	0	0
> 55 (L_{night})	0	0	0	0

(*): According to ÇGDYY, if there are less than 50 houses, the number of houses is taken as "0".

Airport Evaluation

The effects of Uşak Airport, which is not located within the urbanized areas within the scope of the project, on its immediate surroundings vary depending on the work intensity during the day, evening and night time periods. In the preparation of the strategic noise map, the exposures in the impact area of the landings and takeoffs at the airport were calculated separately according to different time periods of the day [1].

The study area was accepted as "areas where residential buildings are densely located, among the areas where commercial buildings and noise-

sensitive uses co-exist", as defined in the ÇGDYY. For evaluations in the Uşak Airport impact area, the limit values given for small airports in the same table were used. As a result of the evaluations made; no exposure above the limit values could be detected within the scope of the study area [1].

3. Conclusion And Suggestions

Based on the noise map results presented for the city of Uşak, it is envisaged to prepare and implement action plans to control noise, especially in places where environmental noise exposure levels will cause harmful effects on human health and in places where the environmental noise level should not be exceeded. In this context, in areas where noise maps have been prepared as specified in the Environmental Law; it is among the responsibilities of Uşak Municipality to prepare action plans covering areas where noise sources are located such as highways, railways, industrial facilities, entertainment venues and ports. The municipality also bears the responsibility of opening the action plans prepared for the settlement areas within the boundaries of responsibility and adjacent areas to public opinion, and informing the public about the final version of the action plans and sending them to the Ministry.

The Noise Action Plan process is recommended to be carried out in three stages, based on an appropriate method supported by a systematic and objective decision system:

1. Designing and introducing corrective and preventive noise reduction measures in the short and long term,
2. Identifying hot spots (places where people who are disturbed by noise are concentrated in buildings) and placing them in an order of importance,
3. Identification and examination of current and future noise sources in these hot spots [11].

Noise Action Plans for urban areas published by the European Environment Agency (EEA) have been made and the prominent types of noise measures are listed below:

- ✓ Traffic management planning (20 %)
- ✓ Urban planning (23 % of all action plans are related to residential areas),

Other topics (17 %):

- Encouraging pedestrian transportation through bicycle use
- Promoting public transportation,
- Increasing public awareness,
- Preventing additional traffic load from increasing,

The order of measures in action plans for main highways is given below:

- Precautions in the path of noise propagation (32 %),
- Precautions at the receiver (23 %),
- Traffic management measures (22 %) (EEA, 2014)
- Measures regarding land use and urban planning (12 %) [1].

Regarding noise reduction; reducing noise at its source is seen as the most important and most appropriate method. In this case, noise is prevented and controlled everywhere. The best result that can be obtained regarding noise precautions is to prevent noise emissions. If this is not possible, simply reducing noise emissions to appropriate levels will be sufficient. If it is difficult to reach the limit values for noise reduction at the source; it would be useful to investigate other possibilities (such as taking precautions at the distance between the source and receiver and taking precautions at the receiver). Mitigation of noise emissions may also include barriers designed and

constructed around the source or at the site boundary. Another thing that can be taken into consideration is relocating noise sources and residential areas. Noise reduction in the receiver is one of the last solutions we should always choose. Noise pollution remains present; but there can only be a reduction at the individual level. Additionally, in addition to such studies, additional noise reduction works (insulation, etc.) can be added to the walls and roofs of buildings that are exposed to excessive noise sources such as airports or main highway systems [11].

Following the proposal of the European Commission in 2000, the Environmental Noise Directive 2002/49/EC on the assessment and management of environmental noise was adopted by the European Parliament and the Council on 25 June 2002. Environmental “Noise Directive (END)” has been published. END aims to "define a general approach to avoid, prevent or reduce any harmful effects, including noise disturbance, resulting from environmental noise exposure." For this purpose, it is recommended to implement several different actions in stages [1].

The principles of the directive are similar to the principles of other comprehensive environmental policies (such as air and waste). Especially in the action planning phase;

- Developing a long-term EU strategy that includes targets to reduce the number of people affected by noise,
 - Requiring competent administrations to prepare action plans and working on local noise problems in order to reduce noise when necessary and protect environmental noise quality where it is positive
- [11]

can be counted among the recommendations.

At the same time, it is important to make an evaluation in accordance with the Environmental Noise Control Regulation, which will come into force in 2022, in the continuation of the study.

References

- [1] Turkish Scientific and Technological Research Council, Uşak City Mapping Report.
- [2] ÇGDYY, Environmental Noise Assessment and Management Regulation. (2010). Ministry of Environment and Forestry: Official Gazette - 27601.
- [3] Özçetin, Z. (2016). A Method Proposal on Analysis of Traffic-Generated Noise on Celal Bayar Boulevard and Research on Its Environmental Effects. Gazi University, Institute of Science and Science, Doctoral thesis.
- [4] Aktürk, N., Toprak, R., Asiloğulları, E. (2003). Environmental noise from high-speed rail transportation system. Gazi University Faculty of Engineering-Architecture Journal, 18(3), 15- 25.
- [5] Ertorun, H. (2011). Current situation in noise mapping in Türkiye. 9th National Acoustics Congress, Ankara, 11-19.
- [6] Maraş, E.E., Maraş, H.H., Maraş, S.S., Alkış, Z. (2011). Analysis of the estimation method used in the preparation of environmental noise maps from GIS data. Map Magazine, 145.
- [7] Kurra, S. (2009). Environmental noise and management. I-II-III. İstanbul: Bahçeşehir University Publications 55-460.
- [8] Uşak Geographical Structure. Uşak Municipality 2018 [15.11.2023]; <http://www.usak.bel.tr/sayfa/cografi-yapisi/>.
- [9] Guedes, I.C.M., Bertoli, S.R. and Zannin, P.H.T. (2011). Influence of urban shapes on environmental noise: A case study in Aracaju — Brazil. Science of The Total Environment, 412: p. 66-76.
- [10] TÜİK. Türkiye Statistical Institute. (2018).

- [11] Environment and Urban Ministry. (2018). Regulation on the Protection of Buildings Against Noise. Ankara: Ministry of Environment and Urbanization.

BÖLÜM 8

Aksaray Kent Merkezi'nin Mekansal Dizin Ve Tasarım Stratejileri Bağlamında Analizi

Arş. Gör. Kemal Furkan ULUSOY¹
Doç. Dr. Murat ORAL²

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267430>

¹ Aksaray Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Aksaray, Türkiye, kemalfurkanulusoy@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3374-8264

² Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Konya, Türkiye, moral@ktun.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4848-5417

Giriş

Canlı mekanizmalarının fitratı gereği yaşamını sürdürebilmesi için hayat düzeni değişir ve şekillenir. Düzenin yapı taşlarından biri olan kentler içerisinde insan odağında barınma, yerleşme, çalışma, eğlenme gibi ihtiyaçları karşılar. İçerisinde birçok medeniyet ve kültür barındıran kentler zamanla değişmektedir. Kentlerin başlangıç noktaları geçmişten günümüze kent meydanları olmuştur. Büyüyen demografik yapı ile sayıları artan odak noktaları olan kent meydanları temelde geçmişte etrafında şekillenen kent yaşamı mekanizmasından gelmektedir. Şehirlerin nüfus oranlarının yüksek oranda artması kent meydanlarını ana odak olmaktan uzaklaştırmaktadır. İnsanların etkileşim mekanı olarak tanımlanan kent merkezleri içerisinde kent meydanları, camiler, belediye binaları, sivil mimarlık yapıları gibi kamusal mekanlarla bütünü oluşturmaktadır.

Kent merkezlerinin, meydanlarının tarihsel süreçte etkilendiği olaylar bulunmaktadır. Demografik yapının büyümesine ek olarak fizyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel, sosyolojik, teknolojik pek çok olayı bünyesinde barındıran merkezler geçmişte kentlerin en gözde mekanı olup günümüzde fonksiyonuna bağlı olarak birden fazla olabilmektedir. Aksaray Kent Merkezi'nin odak noktası olmasının başlıca sebeplerinden birisi kent meydanının Roma İmparatorluğu himayesi altında olduğu zamandan beri günümüze aynı lokasyonun taşınmış olmasıdır. Nüfus yoğunluğunu zaruri olarak bünyesinde barındıran kent dinamikleri valilik, belediye binaları, camiler, kent meydanları gibi kamusal yapılardır. Bu dinamiklere ek olarak çevresini şekillendiren ticari, sosyal, kültürel pek çok mekan etrafında şekillenmektedir.

Cumhuriyet Dönemi eserleri ile birlikte sivil mimarlık eserlerinin yoğunlukta bulunduğu Aksaray şehri ve kent merkezi tarihsel perspektif göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır. Yapıların ve alanların korunmasını sağlamak çevresi ile birlikte gerçekleşmelidir. Kent merkezinde bulunan Hükümet Konağı ve Kurşunlu Cami'nin bulunduğu kent meydanı ile Ulu Cami'nin bulunduğu meydanı bağlayan Bankalar Caddesi'nin bağlayıcı sirkülasyon olarak zayıf kaldığı görülmektedir. Günümüzden geleceğe

taşınacak olan kent merkezinde mimari kimlik, kolektif bellek etkisi, yer duygusu zamanla zayıflamıştır. Kent merkezinin kimliğini tekrar kazanabilmesi ve toplumun belleğinde bulunan yer duygusunu kazandırmak için kamusal mekanlar ve çevresiyle birlikte ele alınmalıdır.

1. Materyal Ve Yöntem

Aksaray Kent Merkezi Örneği kapsamında kent merkezini oluşturan odak noktaları, Hükümet Konağı, Ulu Cami, Kapalı Çarşı, Kurşunlu Cami ve Belediye Binası ele alınmaktadır. Kent merkezi kapsamında zaman-mekan bağıntısı ile sanayileşme sonrası kentleri etkisi altına alan dönemler ve mimari tasarım sınırları ele alınmaktadır. Tasarım sınırlarını oluşturan kültürel, coğrafi, demografik, teknolojik, sosyokültürel kapsamlar kolektif bellek çerçevesinde değerlendirilmektedir. Erişilebilirlik, alan yönetimi, etkileşim, sirkülasyon, odak noktaları gibi kentsel tasarım stratejileri bağlamında kent merkezleri, yapı adaları, sokak yapıları, yapı bileşenleri ile bütünlük bir şekilde tasarlanabilmektedir. Türkiye genelinde tasarlanan kentsel dönüşüm örnekleri, makro ölçekte iklim, topoğrafya gibi koşullar bağlamında Türkiye'deki farklı şehirlere örnek teşkil etmektedir.

Kümelenme yöntemi ile ayrılan kent odakları arasındaki sirkülasyonu sağlayan akslar, meydanlar, geçiş noktaları mekânsal dizin yöntemi ile ölçülmüştür. Odak noktaları arasında kurgulanması tespit edilen cazibe alanları, odak noktaları arasındaki bağlantıyı 10 kuvvetlendirmesi için yeşil ve su aksları kentsel tasarım stratejileri bağlamında tespit edilmektedir.

Tasarım stratejileri bağlamında belirlenen yöntemler;

- Ulu Cami ve Kent Meydanı bağlantısını sağlayan Bankalar Caddesi aksı üzerinde etkileşim ağını güçlendirecek cazibe alanları tasarımı, ana odak noktaları olan Hükümet Konağı önü meydan ile Ulu Cami önündeki meydanların çeşitliliğinin kurgulanması
- Meydanlardan birinde su yoğun olacak şekilde diğerinde yeşil alan yoğun olacak şekilde farklı alan çeşitliliği oluşturularak tasarlanması
- Kent merkezine ulaşım ağını destekleyen sokak kesitlerinin kurgulanması

- Birincil yaya aksı üzerinde bulunan kaldırımların bir bölümünde yayaların iklime karşı korunması önlemiyle sirkülasyonun sağlanması
- Odakların kamusal, ticari, dini gibi farklı fonksiyonlar ile çeşitliliği arttırması, kent planlamasının hiyerarşik kümelenme kapsamında oluşması
- Ana sirkülasyon üzerinde sürekliliği sağlayacak açık alanların kurgulanması ve kent merkezine sokaklar yardımı ile kurgulanan mahalle bağlantılarının geçişliliğin arttırılması
- Aksları belirleyen tarihsel izlerin vurgusu, tarihsel süreçte farklı dönemlerde imar edilen yapıların arasında güçlü bağların kurgulanması
- Kent merkezinde erişilebilirliği sağlayan stratejik geçiş noktalarının kurgulanması

Yaya odaklı olarak nirengi noktaları arası bağlantıyı form ve fonksiyon ile sağlayan kentsel tasarım stratejileri, yöntem olarak belirlenmektedir.

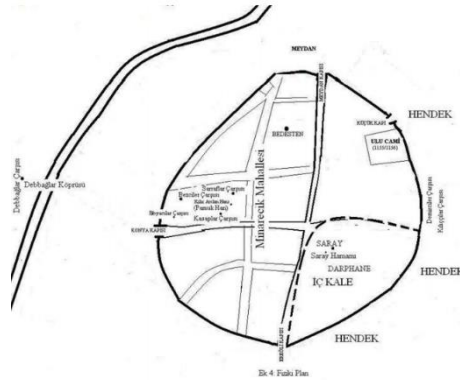
Odak noktalarını bağlayan Bankalar Caddesi, Eski Sanayi Caddesi gibi akslara ek sokak yapıları, yapı adaları, yapı bileşenleri, erişilebilir ve ulaşılabilir kent merkezi için stratejik yöntemlere dahil olmaktadır. Tarihsel süreç bağlamında odak noktaları arasında yaşanan bağlantı kopuklukları uygulanabilir kentsel tasarım stratejileri, mekânsal dizin analizi ile tasarım sınırları çerçevesinde çözümlenebilmektedir.

2.Aksaray Kent Merkezi'nin Mekansal Dizin Ve Tasarım Stratejileri Bağlamında Analizleri

Aksaray ili coğrafi konum itibari ile Orta Anadolu Bölgesindedir. Nevşehir, Niğde, Konya, Ankara ve Kırşehir illerine komşudur. Aksaray yüzölçümü 7.997 km² olup 2021 nüfusu, tahmini verilere göre 426.301'dir. Aksaray ili merkez nüfusu 2007 yılından 2016 yılına kadar her yıl artış gösterirken 2017 yılında düşüş yaşanmıştır. 2017 yılından 2021 yılına dek nüfus artışı devam etmektedir.

Aksaray ilinin bilinen tarihi Orta Anadolu'da yerleşik hayata geçiş döneminde kurulan ilk köy yerleşim bölgesi olan Aşıklı Höyük ile başlamaktadır. Aksaray, İpek Yolu'nda bulunan ve Kapadokya'yı batıya bağlayan önemli bir konuma sahiptir. 11 bin yıllık geçmişe sahip olan Aksaray ili önemli konumundan da dolayı bu zaman içerisinde Hitit, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi çeşitli imparatorlukların egemenliği altında kalmıştır. Birçok ticari faaliyete merkezlik yapmıştır.

Aksaray 15 Temmuz Milli İrade Meydanı(Kent Meydanı); Yakın zamanda adı değişen 15 Temmuz Milli İrade Meydanı'nın önceki adı Hükümet Meydanı idi. Aksaray tarihi boyunca ilk olarak Roma İmparatorluğu bu bölgeyi merkez haline getirmiş ve hala merkez özelliğini yitirmemiştir. "II. Kılıçaslan Aksaray'a çok önem vermiştir. Camiler, kervansaraylar, bedestenler yaptırmıştır. Kalesini tahkim etmiştir. Bugün çarşı, park ve hükümet binaları olan saha o zamanki kale içinde iç şehir imiş."(Oral, 2014: 222) Selçuklu zamanında kale içi olan bu bölge o zamanda da merkez olmaya devam etmiştir. Tarihsel gelişimlere bakarak Aksaray uzun yıllar boyunca tek merkezi odak haline getirmiş ikinci bir merkeze ihtiyaç duymamıştır. Merkez bölge olarak aynı kalmış fakat zamanla yapılar, sokaklar çağın gerekliliklerine uyum sağlayarak değişime uğramıştır.

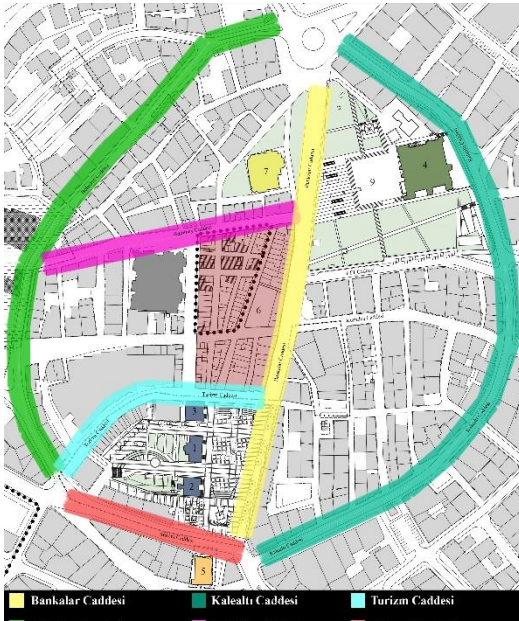

Şekil 1 Aksaray İç Kale Sınırları (Nevzat Topal, 2006, s.129; Gürel Ağır, 2019; 87)

Aksaray Ulu Cami; "Aksaray İli merkezinde bulunan "Ulu Cami" Osmanlı belgelerinde "Karamanoğlu Mehmed Bey Camii" adıyla geçmiş, sonradan "Ulu Cami" olarak adlandırılmıştır. Yapının ilk defa Sultan I. Mesud

zamanında (1116-1155) inşa edildiği ve II. Kılıçarslan döneminde (1155-1192) onarıldığı kabul edilmektedir. Caminin minberi bu ilk yapıdan kalmıştır; üzerinde minberin ve yapının mimarı Hoca Nûştegin el- Cemâlî'nin ismi yazılıdır. Günümüzde Aksaray Müzesi'nde bulunan kitâbeye göre yapı, mimar Fîruz tarafından Karamanoğlu II. Mehmed Bey zamanında 811 (1408) yılında yenilenmiştir. Bazı araştırmacılar ise vakfiyelere dayanarak yapının inşasına Karamanoğlu Mehmed Bey zamanında başladığı ve oğlu II. İbrâhim döneminde 834 (1431) yılında tamamlandığı, minberin de II. İbrâhim tarafından bir Selçuklu yapısından getirildiği ileri sürülmektedir. 1925'te mühendis Sâlih Bey tarafından kapsamlı bir şekilde onarılmış, son olarak 1980'de bakımdan geçirilmiştir. Yapının süsleme açısından en önemli kısmı ahşap minberidir. Selçuklu döneminin özgün örneklerinden biri olan minber künde-kârî tekniğiyle yapılmış, sedef kakma ve kabartma süslemelerle değerlendirilmiştir.”(Yaman, Kurt, 2019; Cami yapılışından bu yana birçok kez restore edilmiştir. Dış cephesinde restorasyonlardan kaynaklanan değişimler bulunsun da cami plan olarak orijinalliğini korumaktadır.

2.1.Kent Merkezinin Tasarım Stratejileri Bağlamında Değerlendirilmesi

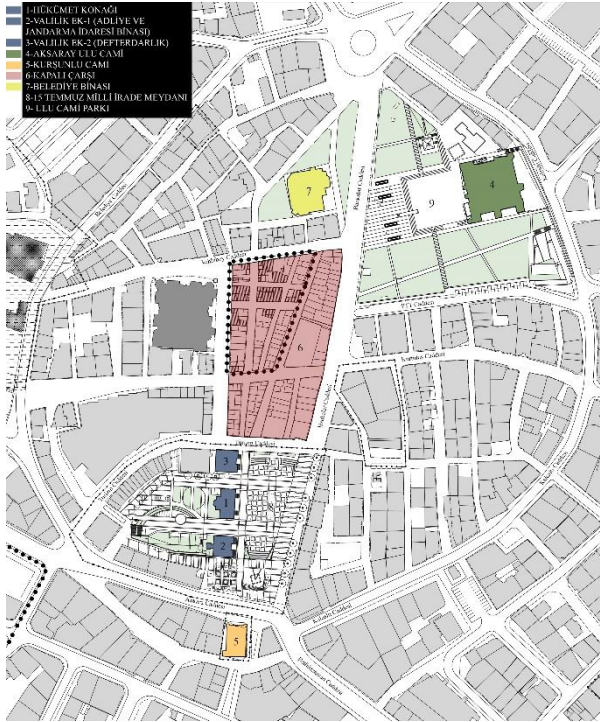
Şekil 2 Ulaşım Aksları Haritası

Mevcut imar planı ile tasarlanan kentsel tasarım alanlarında, imar planları kapsamında yeniden işlevlendirilerek, günümüz yaşamsal faaliyetlerinin ortak menfaatler çerçevesinde ilgi çekici hale getirilmesi için yöntemler kurgulanmaktadır. Geliştirilen fonksiyonların ve formların toplum ortak değerleri gözetilerek fayda sağlaması gerekmektedir. Mekan kurguları ulaşılabilir, erişilebilir olacak

şekilde tasarım stratejileri geliőtirilmektedir.

Kimlikli kentsel dokunun, yarı açık mekan kurgularının arttırılmasının, yaşamsal faaliyetlerin kalitesini arttırması amaçlanmaktadır. Geliştirilen yontemlerde amaç, temel kurguların bir arada bütüncül tasarlanmasıdır. Bütüncül tasarlamadaki hedefler;

- 1- Ulaşım ve ulaŐılabilirliĐi arttırmak
- 2-Bütünlüşme ve sürekliliği sağlamak
- 3-Ekonomik ve yaşamsal canlılığı arttırmak

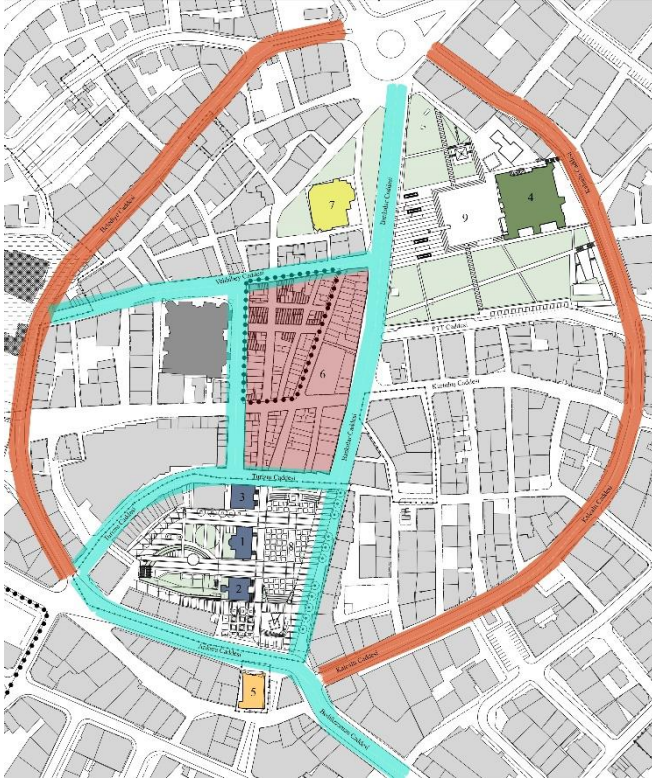
Şekil 3 alıŐma Alanı, Aksaray Kent Merkezi

Çalışma alanı, Aksaray ili, Merkez ilçesinde bulunan Aksaray arŐısı olarak bilinen Kent Merkezi'dir. Çalışma alanı Kalealtı Caddesi ve Belediye Caddesi akslarının keŐiŐim noktaları ile sınırlanmaktadır. Alanı çevreleyen Aksaray Kalesi izleri bulunmaktadır. Kent Merkezi geçmiş medeniyetlerde kale içi olarak nitelendiren alanda Ulu Camii, Hükümet Konağı, Hacı BektaŐ Camii(Kurşunlu Camii), Kapalı arŐı, Belediye Binası gibi nirengi noktaların

bütünleşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Çalışma alanı, kamusal ve yarı kamusal alanlar, ticari alanlar ve dini alanların yoğunlukta olduğu odak noktalarından oluşmaktadır.

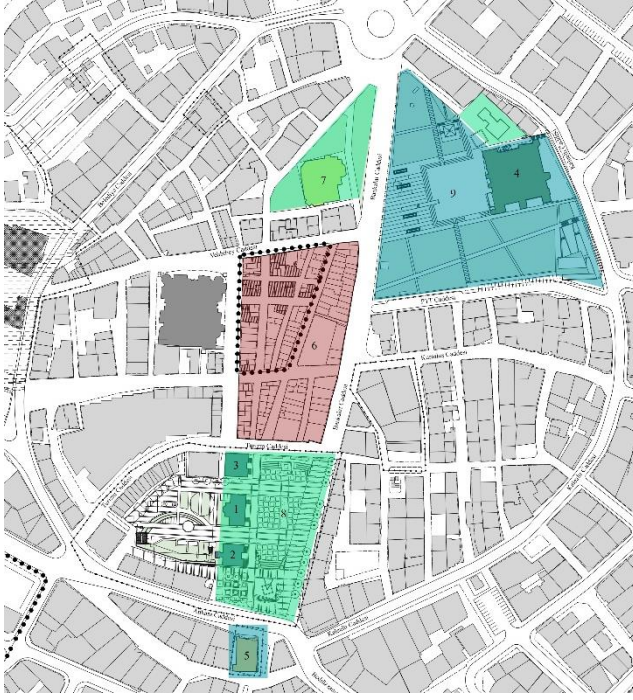
Hükümet Konağı önünde bulunan 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulu Cami Parkı arasında ulaşımı sağlayan Bankalar Caddesi aksı bulunmaktadır. Bankalar Caddesi, meydanın tam ortasından geçen yol kent yaşamında omurga görevi görür. Bu yolun Anadolu Selçuklu Dönemi'nde hatta daha öncesinde bile var olduğundan bahsedilir. Bankalar Caddesi ve bundan sonra bahsedeceğimiz caddeler arasında kalan bölge çok önceleri Aksaray Kalesi'nin bulunduğu bölgedir. Bankalar Caddesi Orta Çağ'dan beri mevcut olan kalenin bulunan beş kapısından ikisini birbirine bağlayan kalenin tam ortasından geçen akstır. O zamanlardaki önemini halen korumaktadır (Gürel Ağır, 2019: 90).

Bankalar Caddesi aksı, Ulu Cami, Belediye Binası, Kapalı Çarşı, 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ve Hükümet Konağı'nı birbirlerine bağlayan en önemli ana akslardan birisidir. Tasarım sınırları kapsamında kümelenen kent meydanı ve Ulu Cami Meydanı arasında köprü görevi taşımaktadır. Tasarımsal bağlamda geçişliliği sağlayacak, tasarım stratejilerinin kurgulandığı akslardan birisidir.

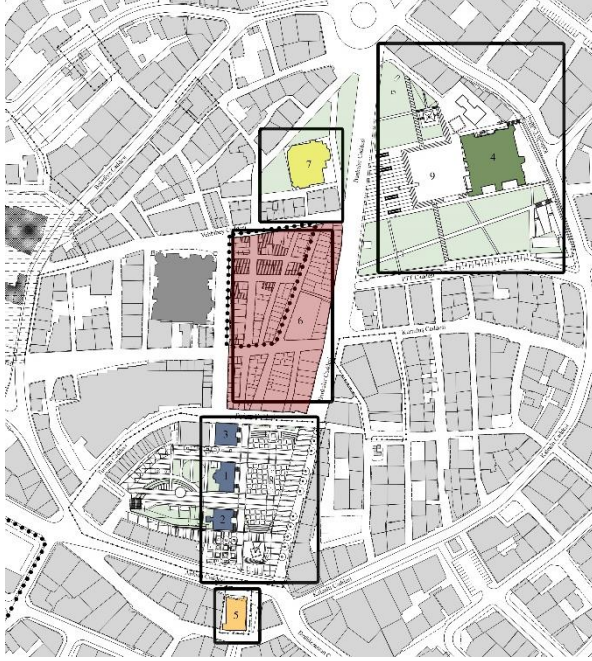
Şekil 4 Kamusal-Ticari Bağlantı Aksları

Aksaray Kent Merkezi, kamusal, dini, ticari odak noktaları ile birlikte konut yapılarının yoğunlukta bulunduğu şehrin nirengi noktalarından biridir. Roma İmparatorluğu idaresi altından beri konum olarak günümüzdeki yerinde bulunan kent merkezi, kamusal, ticari ve dini yapılar kapsamında kümelenmektedir. Cumhuriyet Dönem eseri olan Hükümet Konağı, Beylikler Dönemi eseri olan Ulu Camii çevresi ile birlikte başlıca nirengi noktası olma özelliği taşımaktadır.

Şekil 5 Kamusal-Ticari-Dini Odaklar

Yapılara, mekanlara yüklenen fonksiyonlar ve tarihsel süreç kapsamı, kent merkezinde mekanlar arası kademe oluşturmaktadır. Hükümet Konağı ve 15 Temmuz Milli İrade Meydanı il Ulu Cami ve Ulu Cami Meydanı odaklı hiyerarşik düzen bulunmaktadır. Hiyerarşik bağlamda kümelenme oluşmaktadır. Odak noktaları kapsamında değerlendirilen iki açık alan toplumun çeşitli ihtiyaçlarına farklı cevaplar vererek alan çeşitliliği oluşturmaktadır. Oluşan kümelenmeler, toplumsal bağlamda kentsel stratejiler bağlamında farklı niteliklerde değerlendirilmektedir. Kümelenme, tarihsel süreç kapsamı ile oluşmakla birlikte açık alan boyutu, alan çeşitliliği, odak farklılığı gibi birçok kapsamda oluşabilmektedir. Bu kapsamda Aksaray Kent Merkezi, kamusal ve yarı kamusal, ticari ve dini mekanlar gibi mekanlara yüklenen fonksiyonlar neticesinde hiyerarşik bağlamda kümelenmektedir. Kümelenme stratejisi, ihtiyaç odağında alan çeşitliliğinin sağlanmasıyla yoğunluğun toplumun sosyal, kültürel, ekonomik birçok ihtiyacı bağlamında dağıtılmasına cevap vermektedir.

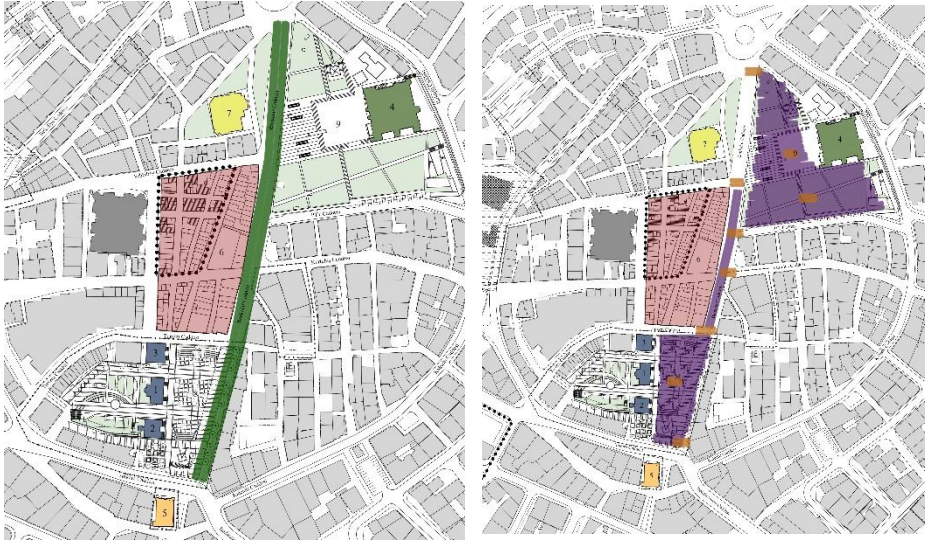

Şekil 6 Kümelenme Stratejisi

Hiyerarşik bağlamda 1 ve 2 numaralı odak ve küme olarak nitelendirilebilecek Ulu Cami ve çevresi ile Hükümet Konağı ve çevresi alan çeşitliliğini sağlamak için geniş açık alana sahip oluşumlardır. Kümeler arası farklılık stratejisi kapsamında, kümelerin ayrışması, odakların sıfatlandırılması için su ve peyzaj yoğunluğu ile alan çeşitliliği sağlanabilmektedir. Ulu Cami ve çevresi mevcut peyzaj yoğunluğu açısından doymun bir mekan yapısına sahip olduğu için Hükümet Konağı ve çevresi su ögesinin yoğunluğu ile stratejik bağlamda ayrıştırılabilmektedir.

Odakları birleştiren Bankalar Caddesi aksı birleŐtirici, bütünlüŐtirici özelliklere sahiptir. BirleŐtirici ve bütünlüŐtirici fonksiyon tasarım stratejileri bağlamında açık alan sirkülasyonu ve cazibe alanları oluşturularak karşılanmaktadır. Odaklar arası bağlantı kurgusu, mekânsal doku geçişleri, açık alan geçişleri, cazibe alanları ile fonksiyonel tasarım geçişleri ile kurgulanabilmektedir. 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulu Cami Meydanı arasında yaşanan mekânsal kopukluğu gidermenin stratejik yöntemleri Bankalar Caddesi aksı üzerinde kurgulanacak mekanlar ve yüklenecek

fonksiyolar ile stratejik bağlamda giderilebilmektedir. Küresel bağlamda dünyaya açılan kentler yerel nüfus yoğunluğuna ek turist yoğunluğu ile karşı karşıyadır. Kenti tanımayan bireylerin, tarihsel izler arasında bağlantı kuracak aks ile odak noktaları arasındaki bağlantıyı takip edebilmektedir.

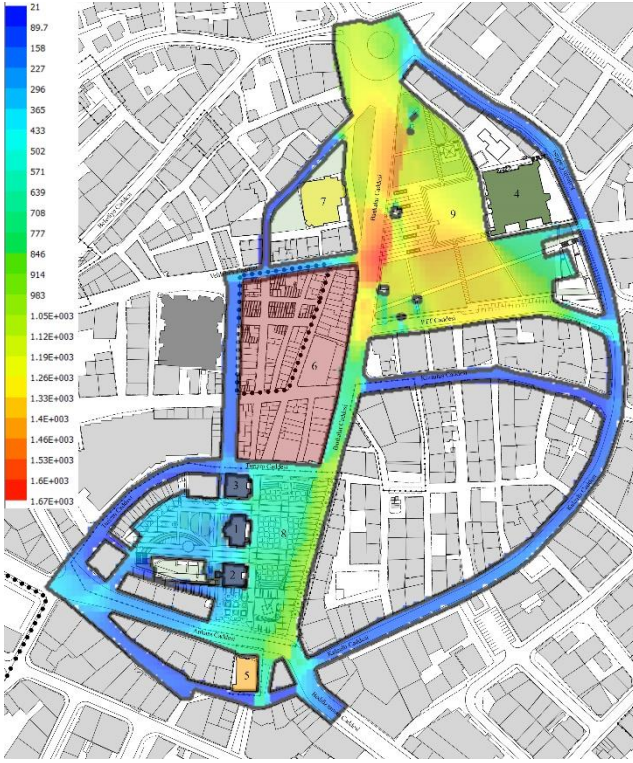
Şekil 7 Odakları Birleştiren Ana Aks, Bankalar Caddesi

İklimsel koşullar kapsamında toplumun yoğun olarak kullandığı odak noktaları arasında bağlantı kurmanın kentsel bağlamda stratejik yöntemlerinden birisi de arkad, revak, sundurma gibi mimari öğelerin oluşturduğu yarı açık alanlardır. Aksaray Kent Merkezi'nde tasarım stratejileri kapsamında yeşil aks kurgusu ya da cazibe alanlarının oluşturulacağı birincil yaya yolu olan Bankalar Caddesi aksının bir bölümünde, ticari ve kamusal işlevlere sahip zemin kotta iklime karşı koruyucu önlemler alınmalıdır. Bu önlemler yarı açık alanda kent mobilyaları ile desteklenebilmektedir. Tasarlanan aks, iklimsel bağlamda koruyucu önlem olmakla birlikte kümelenen odaklar arasında bütüncül bir bağ kurmak için stratejik bir araçtır.

2.2.Kent Merkezinin Mekansal Dizin Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi

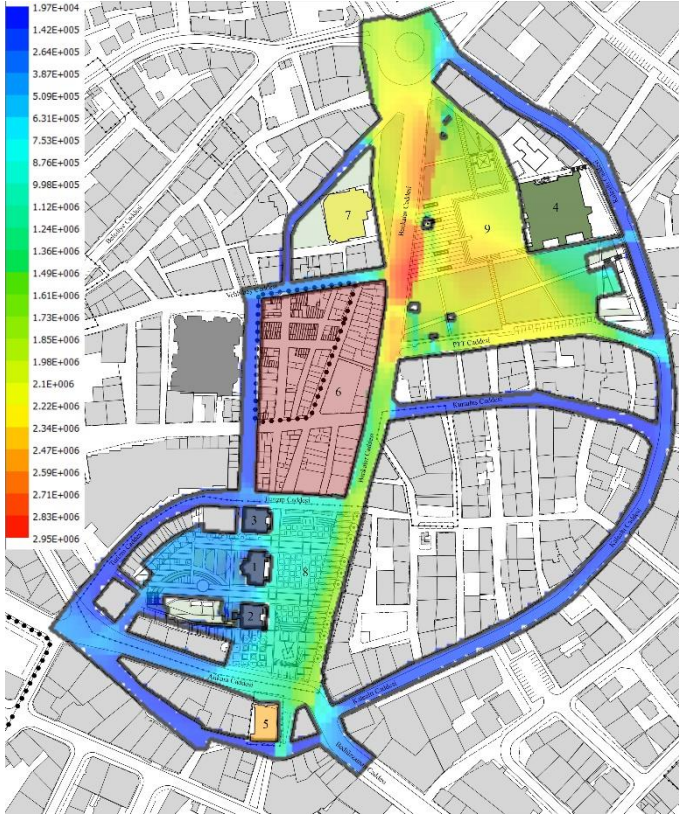
“Mekansal Dizin (Space Syntax) yöntemi, kent ve yapı ölçeğinde inşa edilmiş çevrenin mekansal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması ve analiz edilmesi için geliştirilmiş, teori ile desteklenen bir teknikler bütünüdür. Bir başka deyişle, mekansal örgütlenmeyi biçimleyen süreçleri ve altta yatan sosyal anlamları kavramayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Mekanın, sosyal yapıyı ve hatta onu oluşturan farklı katmanları da etkileyen bir boyutu olduğundan hareketle, sosyal yapı ve mekan arasında karşılıklı bir ilişkinin varlığına inanan bir düşünce yapısı üzerine kurgulanmaktadır. Nesnel olarak kenti okumaya yarayan mekansal dizin, mekan örgütlenmesi ve sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğuna inanmakta, özellikle kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarını karşılaştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştırmaktadır.” (Çakmak Yılmaz,2010)

“Mekanın biçimlenme parametrelerinden “bütünleşme değeri” yöntemde ana ölçüttür. Bunun dışında analiz modelinde control, connectivity (bağlantı), derinlik (depth), geçirgenlik (permeability), kompaktlık (compactness), orientatation (yönlenme) vb. mekansal değer ve bunların birbirleri ile ilişkisi mimari ve şehir ölçeğinde mekansal özelliklerin analiz edilmesinde kullanılır.” (Gündoğdu,2014: 259) Bir mekanın doğrudan bağlı olduğu birincil derece mekan sayısı Bağlılık Değeri(Connectivity) ile ölçülmektedir.

Şekil 8 Kent Merkezi Bağlılık Değeri (Connectivity) Analizi

Ulu Cami Meydanı ve 15 Temmuz Milli İrade Meydanı birincil derece mekanlarla doğrudan temas eden, geniş açık alana sahip mekanlardır. Ticari, kamusal yoğunlukta mekanlara sahip iki alanın bağlantı noktası olan Bankalar Caddesi aksında temasın azaldığı görülmektedir. Mekanlarla doğrudan temasa etken açık alanın ölçeğine bağımlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bağlantı aksları arasında bağlantı değeri en yüksek cadde Bankalar Caddesi olarak görülmektedir.

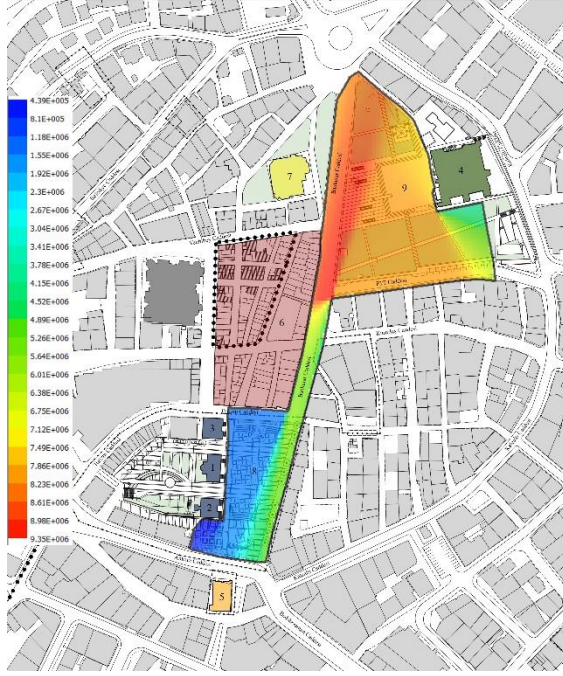

Şekil 9 Bütünlüşme Değeri (Integration)

Hareket seviyesinin açık alanlarda yoğun olduğu analiz sonucu tespit edilebilmektedir. Hiyerarşik olarak kümelenen bölgeler arasında bütünlüşme değeri baz alınarak kentsel mekan kalitesi, bağlantısı artırılabilir. Aksaray Kent Merkezi kapsamında hiyerarşik kümelenme sonucu ana odak noktaları olan Ulu Cami ve Hükümet Konağı önünde bulunan meydanların bütünlüşme değerlerinin yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Kümeler arası bağlantı, bütünlüşme kurgusu tasarım stratejileri bağlamında analiz yöntemiyle güçlenmektedir.

Alan olarak yoğunluğa sahip Ulu Cami ve çevresine erişim aksları kuvvetli olmakla birlikte Hükümet Konağı ve çevresinde Bankalar Caddesi aksı Ulu Cami meydan aksına ulaşım sağladığı güçlü kalan akslardandır. Ulu Cami ve çevresi mahalle, cadde, sokak kesitlerinden kent meydanına oranla daha

erişilebilir ve ulaşılabilir ölçektedir. Oluşan kümelenme hiyerarşisi stratejik bağlamda tarihsel boyutla birlikte alan ölçütü ile de belirlenebilmektedir.

Şekil 10 Kent Meydanı ve Ulu Cami Meydanı Arasındaki Bütünleşme Analizi

Aksaray kentinin odak noktalarından olan kent merkezi kapsamında tasarım yapılırken kompakt ve kontrol edilebilirlik analizleri kapsamında tasarım stratejilerinin uygulanabilir olduğu gözlemlenmektedir.

Kentsel mekandaki bütünleşme değerinin dağılımının alandaki hareket dokusuyla ilişkisi, meydanlar arası ana aks kurgusu olan Bankalar Caddesi üzerinde kuvvetlenme stratejisini açıklamaktadır. Tarihsel süreçte odak noktası haline gelen mekanlar küreselleşen dünya kentleri kapsamında etkileşim içerisinde olmaktadır. Akışı sağlama yöntemlerinden birisi olan cazibe alanı fonksiyonu yüklemek için bütünleşme analizinde mekanların oluşacağı alan Bankalar Caddesi aksı üzerinde görölmektedir. Farklı seviyelerdeki alanların birbirleri ile etkileşim seviyelerini bütünleşme analizi ile ölçmek mümkündür. Aksaray Kent Merkezi'nde analiz sonucu Bankalar Caddesi aksının nitelikli bir geçişlilik sağlaması gerektiğine işaret etmektedir. Stratejik bağlamda cazibe

alanları, yarı açık alan tasarımları, ticari ve kamusal fonksiyonlar yüklenmesi, Bankalar Caddesi aksında değerlendirilmelidir.

3.Sonuç Ve Değerlendirme

Mekan kurgusunu oluşturan tasarım alanı büyüklüğü, topoğrafya verileri, iklim verileri, yaya ve araç yoğunluğu, mevcut imar durumu, doğal oluşumlar, kültürel miraslar, sit alanları gibi çevresel faktörler bulunmaktadır. Canlı mekanizmaların yaşamlarını sürdürdüğü kentlerde çevresel faktörler bağlamında kentlerde yaşam kalitesinin artması için stratejiler belirlenmektedir. Kentsel tasarım stratejilerinin belirlenme koşulları, tasarımı sınırlayıcı öğeler olan coğrafi koşullara, iklime, mekana, kültüre, ölçeğe, yönetmeliklere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Tasarım stratejilerinde hedeflenen ulaşılabilirliğin artması, bütünleşme ve sürekliliğin artması, ekonomik ve yaşamsal canlılığın artması kent örtüsü ve kent dokusu bağlamlarında değerlendirilmektedir.

Etkileşim, kentte kümeleşen parçaların bütünleşmesi, mekanların yakın çevresi ile kurduğu ilişki, etkileşimi arttıracak cazibe alanları, kentsel dinamiklerin ele alınması ve kurgulanmasıyla mümkün olacaktır. Sirkülasyon, aksların süreklilik sağlaması için yeşil, su gibi öğelerle çevredeki yapıların form ve fonksiyon kurgusunun tarihsel izler kapsamı ön planda tutularak stratejik olarak planlanmaktadır. Sirkülasyon hattındaki odaklara farklı fonksiyon yükleme stratejisi, odaklar üzerinde kurgulanacak temalar fonksiyonel bağlamda sıralamayı ortaya çıkarmaktadır. Fonksiyonel ve formsal bağlamda mekanlar arasında hiyerarşi ortaya çıkmaktadır. Hiyerarşi oluştuktan sonra eski ve mevcut izler referans alınarak akslar şekillendirilmektedir. Kentsel planlama stratejilerinin planlanacağı alanda, doğal ve kültürel miraslar, yakın çevrede bulunan izler, imge niteliğindeki yapılar akslar üzerinde etkenlerdendir. Kent merkezinin birbirine bağlanması kentsel tasarım stratejilerinin temel kurgusunu oluşturmaktadır.

Odaklar arası bağlantı aksını belirleyen tarihsel izler bulunmaktadır. Odak noktaları arasında etkileşim oranının artırılması için cazibe alanları tasarlanmalıdır. Odakları birbirine bağlayan bankalar caddesi aksı etkileşimin en önemli noktasıdır. Bütünleştirici ana sirkülasyon görevi taşımaktadır.

Bankalar Caddesi aksı mekânsal dizin analizinde de görüldüğü gibi 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulucami Meydanı arasında mekânsal kopukluğa sebep olmaktadır. Kopukluğu gidermek için cadde üzerinde yarı açık alan ve yeşil aks kullanılmalıdır. Bankalar caddesi aksını desteklemek için bu caddeye bağlanan diğer akslar da kuvvetlendirilmelidir.

Kaynakça

- Gündoğdu, M., 2014, Mekan Dizimi Analiz Yöntemi Ve Araştırma Konuları, Art-Sanat 2/2014, Ss. 259
- Gürel Ağır, Ç., 2019, Tarihsel Çevrenin Sunduğu İmgeyi Okuyarak Kentsel Kimlik Arayışına Bir Yaklaşım: Aksaray Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ss. 82-129
- Oral, M.Z, 2014, Aksaray'ın Tarihi Önemi Ve Vakıfları, Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi Yıl:1 Sayı:2, Ss. 222
- Yaman, A. Ve Kurt, M., 2019, Tarihi Ve Kültürel Mirasların Belgelenmesi Ve Üç Boyutlu Modellenmesi İçin Geoslam Yersel Lazer Tarayıcının Kullanım Olanaklarının Araştırılması: Aksaray İli Ulucami Örneği, Türkiye Lidar Dergisi, Ss. 6
- Yılmaz Çakmak, B., 2010, Sayısal Analiz Yöntemlerinden Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Mimari Tasarım Eğitiminde Kullanılması, Mimarlık Eğitiminin Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu, Ss. 7

Dipnot: Makale yüksek lisans tezinden üretilmiştir. ³

³ Ulusoy, K.F., 2021, Geçmişten Geleceğe Değişkenleriyle Mimari Tasarım Sınırları Aksaray Kent Merkezi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi

BÖLÜM 9

Kentsel-Sosyal-Teknik Altyapı Standartlarında Değişim: Düzenleme Ortaklık Payı Ve Kamu Mülkiyeti

Dr. Zeynep ARDA-ERGEN¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267442>

¹ Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Kayseri, Türkiye. ardazeynep@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-9022-3675

Giriş

Arazi, imar uygulaması geçmeyen toprak parçası olarak tanımlanmaktadır (Yayğır ve Hacıköylü, 2018). Oğuzbir (2012) kentsel arsayı arazinin kentsel toprağa (arsaya) dönüştürülmesi olarak tanımlamıştır. Başka bir yaklaşımla tarım, orman veya diğer doğal ve yarı doğal alanların kentsel alanlara dönüşümü ile elde edilen arsalar kentsel arsa olarak tanımlanabilir (Colsaet vd 2018; Schatz vd 2021) ve kentsel arsa inşaat ve yapıli çevre elde edilmesinde olduğu gibi kentsel yeşil alan, spor alanları ve boş zaman aktivitelerini (rekreasyon) içerecek şekilde kullanılabilir (Colsaet vd 2018). Bir başka tanım ile arsa, altyapısı sunulmuş ve planlama aracılığıyla üstyapıya ilişkin imar hakları ile donatılmış kentsel topraklardır (Akdeniz, 2001 aktaran Karakayacı ve Karakayacı 2012). Arazilerin arsaya dönüşümünde yoğun kentleşme ve kentsel yayılmanın etkili olduğu görülmektedir (Colantoni vd 2016; Colsaet vd 2018).

Mülkiyet hakkı Anayasal bir hak olarak tanımlanmakla birlikte Anayasa'nın 35. Maddesinde herksın mülkiyet hakkına sahip olduğu ancak bu hakların kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabileceği belirtilmektedir. Mülkiyetin kanunla sınırlandırıldığı iki temel kanun olduğu görülmektedir. Bu kanunlardan ilki 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunudur. İkincisi ise 3194 sayılı İmar Kanunu'dur. Kamulaştırma Kanunu kamu yararı nedeni ile özel mülkiyete bedel karşılığı el atma olarak tanımlanmaktadır. 3194 sayılı İmar Kanununun 18. Maddesinde *"imar planı sınırları içinde arsa ve arazileri malikleri veya diğer hak sahiplerinin muvafakatı aranmaksızın belediye sınırları içinde belediyeler veya valilik sınırları içinde valiliklerce düzenlemeye tabi tutulan arazi ve arsaların dağıtımında düzenleme alanındaki nüfusun kentsel faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan umumi hizmet alanlarının tesis edilmesi ve düzenleme dolayısıyla meydana gelen değer artışları karşılığında "düzenleme ortaklık payı" olarak düşülebileceği"* belirtilmektedir. Düzenleme Ortaklık Payı ile değer artışı karşılığında bedel ödenmeden arsalar özel mülkiyetten kamu mülkiyetine geçmektedir. Dolayısı ile düzenleme ortaklık payı kamulaştırma olmaksızın özel mülkiyet hakkının sınırlandırıldığı ikinci kanuni düzenlemedir. Yılmaz (2010) düzenleme ortaklık payını hukuka uygun kamulaştırmaz el koyma olarak tanımlamakta ve düzenleme ortaklık payının idarelerin önemli bir taşınmaz mal edinme yöntemi olduğunu belirtmektedir.

Karatepe (2020) imar planları ile kent çevresindeki arazilerin arsa niteliğine dönüştüğünü ve arsanın araziden farklı olarak bina yapılmasına hukuken müsaade etmesi nedeni ile rant artışına neden olduğunu vurgulamaktadır.

Köktürk ve Köktürk (2005) arazi yönetiminin kentsel gelişmede ve imar düzeninin sağlanmasında önemini vurgulamış ve arsa politikaları, arsa ekonomisi ve arsa düzenlemesinin arazi yönetiminin bileşenleri olduğunu belirtmiştir. Palancıoğlu (2022) arazi yönetiminin önemli bir bileşeni olarak arsa düzenlemesi ve düzenleme ortaklık payının belediyeleri önemli bir mali yükten kurtaran etkili bir araç olduğunu vurgulamakta ve bununla birlikte kamulaştırmazsız fiilî el atmaların neden olduğu sorunların çözümünde önemli bir araç olduğunu belirtmektedir. İmar planları ile ortaya çıkan arsalardeki değer artışında bedelsiz kesinti miktarının azlığı gerekçesi ile yıllar içinde düzenleme payının giderek artırıldığı görülmektedir (Akdeniz 2022). Kamu idarelerinin arsa temini ile elde ettiği arsa stokunu nasıl değerlendirdiği önemlidir. Bu konu ilgili olarak Karatepe (2020) şehrin en büyük emlakçısını belediyeler olarak tanımlamaktadır.

1. Düzenleme Ortaklık Payı

3194 sayılı İmar Kanunu öncesinde imar faaliyetleri ile kamuya arsa temin edilmesinde 2290 sayılı Yapı Yollar Kanunu ve 6785 sayılı İmar Kanununun kullanıldığı görülmektedir. Yapı Yollar Kanununun 6. Maddesinde arsaların tevhit ve ifraz işlemlerinde arsaların dağıtımında %15 noksan yapılacağı vurgulanmaktadır. Arsalarından alınan %15 pay umumi hizmetler için alınan paya denk gelmektedir. 6785 sayılı İmar Kanunda ise binalı ve binasız gayrimenkullerin plâna uygun şekilde inşaata elverişli hale getirilmesi için, gayrimenkul sahiplerinin muvafakati aranmaksızın parsellere ayırmaya ve bu yerleri % 25 kadar noksanıyla sahiplerine dağıtmaya belediyeler yetkilendirilmiştir. 3194 sayılı İmar Kanunu öncesinde de imar düzenlemelerinde kamusal hizmetlerin sunumu için kamuya ayrılan arsa payı olduğu görülmektedir.

09.05.1985 tarih ve 18749 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3194 Sayılı İmar Kanunu 18. Maddesinde kamuya arsa temini için düzenleme ortaklık payı tanımlanmıştır. İlgili maddede “düzenlemeye tabi

tutulan yerlerin ihtiyacı olan yol, meydan, park, otopark, çocuk bahçesi, yeşil saha, cami ve karakol gibi umumî hizmetlerini karşılamak için arazinin imarlı arsaya dönüşüm süreci ile ortaya çıkan değer artışı karşılığında arsaların düzenlemeden önceki yüzölçümlerinin %35'ini geçmeyecek oranda düzenleme ortaklık payı alınabileceği” belirtilmiştir. 17 Aralık 2003 tarih ve 25319 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5006 sayılı Kanun ile 3194 sayılı İmar Kanununda değişiklik yapılarak düzenleme ortaklık payı %35’den %40’a yükseltilmiştir. 2003 yılında yapılan değişiklikte düzenleme ortaklık payları, “düzenlemeye tâbi tutulan yerlerin ihtiyacı olan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve ortaöğretim kurumları, yol, meydan, park, otopark, çocuk bahçesi, yeşil saha, ibadet yeri ve karakol gibi umumî hizmetlerden ve bu hizmetlerle ilgili tesislerden başka maksatlarla kullanılamayacağı” ifade edilmiştir. 2003 yılında yapılan değişiklikle okul alanları da düzenleme ortaklık payı kapsamına alınmıştır. 10 Temmuz 2019 tarih ve 30827 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 7181 sayılı yasa ile 3194 sayılı İmar Kanununda değişiklik yapılmış ve düzenleme ortaklık payı oranı %45’e yükseltilmiştir. Düzenleme ortaklık payının kapsamı genişletilmiş, Sağlık Bakanlığına ait sağlık tesis alanları, toplu taşıma istasyon ve durakları, otoyol erişme kontrol uygulanan yollar, sosyal ve kültürel tesis alanı, resmi kurum alanları gibi kamuya ait hizmet alanlarının büyük bir bölümünün düzenleme ortaklık payı ile karşılanması esas alınmıştır.

İmar planları onaylanırken kent sakinlerine yeterli miktarda kentsel, sosyal, kültürel, teknik altyapı imkânı sunmalıdır. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği 11. maddesinde imar planlarında asgari standartlara ve alan büyüklüklerine uyulması gerektiği belirtilmiştir. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği eklerinde farklı nüfus grupları için belirlenmiş kentsel donatılara yönelik standart değerler ve asgari alan büyüklükleri belirlenmiştir. İmar planlarının sosyal, teknik altyapılar için asgari koşulları sağlama durumu kontrol edilirken öncelikle planda kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarına ayrılan alanlar hesaplanır. Sonrasında imar planlarında belirlenen geleceğe yönelik planlama nüfusunun, mekânsal planlar yapım yönetmeliği eklerinde yer alan standart değer ile çarpımı sonucunda ortaya çıkan gerekli alan miktarı hesaplanır. Üçüncü aşamada imar planında kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarına ayrılan alanların planlama nüfusu ile hesaplanan nüfusa yeterli alana sahip olup olmadığı kontrol edilir. Planda kentsel, sosyal ve teknik altyapı için

ayrılan alanın standart değer ile hesaplanan kentsel, sosyal ve teknik altyapı miktarına eşit ya da daha fazla olması gereklidir.

Düzenleme ortaklık payı 1985 yılında %35 olarak belirlenmiş ve 2003 yılında %40 sonrasında 2019 yılında %45 olarak değiştirilmiştir. Bununla birlikte kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarında 1999 yılında yapılan artışa karşın, 2014 ve 2017 yıllarında yapılan değişikliklerle standart değerler azaltılmıştır. Düzenleme ortaklık payının artması, kentsel sosyal ve teknik altyapı standartlarının azaltılması ile kamu mülkiyetine geçmiş arsa stokunda oluşan değişim çalışmanın problem konusunu oluşturmaktadır.

2. Kentsel, Sosyal Ve Teknik Altyapı Alan Standartları

İmar planlarında farklı nüfus grupları için kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarına ait standartlar ve asgari alan büyüklükleri incelendiğinde dört temel değişiklik dönemi olduğu görülmektedir. Birinci dönem 3194 sayılı İmar Kanununun Resmi Gazetede yayımlanmasından sonra, 2 Kasım 1985 tarih ve 18916 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik ile kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarının belirlendiği dönemdir. İkinci dönem ilgili yönetmeliğin 02.09.1999 tarihinde değişikliğe uğradığı ve kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarının değiştirildiği dönemdir. Üçüncü ve dördüncü dönemler ise Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin kabul edilmesi ile kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarında değişik yapılan 2014 ve 2017 yıllarıdır.

1985 ve 1999 yıllarında İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik’te kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarında ilk nüfus aralığı 0-15000 nüfus aralığı için düzenlenmiştir. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde esas alınan ilk nüfus aralığı 0-75000 nüfustur. İlk nüfus aralığı için 1985, 1999, 2014 ve 2017 yıllarına ait standart değerler Tablo-1’de görülmektedir. 1999 yılında kabul edilen İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik’te standart değerlerin 1985 yılına göre artırıldığı görülmektedir. 2014 yılından sonra kabul edilen Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde ise 1999 yılına göre standart değerlerin azaldığı görülmektedir. Dini tesis alanı 1985 yönetmeliğinde yer almazken, 1999 yılında dini tesis alanlarının standart değer kapsamına alındığı görülmektedir.

1985 yılında ticaret alanları için standart değer belirlenmişken 1999 yılı ve sonrasında çıkarılan yönetmeliklerde ticaret için standart değer kaldırılmıştır.

1999 yılında kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarının yükselmesi, 2003 yılında kamusal hizmet alanları ve umumi hizmet alanlarının temin edilebilmesi için düzenleme ortaklık payının %35'den %40'a çıkarılmasına neden olmuştur. 2014 ve 2017 yıllarında ise kentsel, sosyal ve teknik altyapı hizmet standartlarında nüfus aralığı değiştirilmekle birlikte standart değerlerin azaldığı görülmektedir. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile standartlar azaltılmasına rağmen 2019 yılında düzenleme ortaklık payı oranı %45'e yükseltilmiştir. 2003 yılında düzenleme ortaklık payı kapsamında tanımlanan umumi hizmetlere 2019 yılında eklemeler yapılmıştır. Bu değişiklik imar planında tanımlanan nüfusun ihtiyacı olan umumi hizmetler için kamu arsa ihtiyacını arttırmış ve bu durum düzenleme ortaklık payının %45'e yükselmesinde etkili olmuştur.

Tablo 1: 0-15000 Nüfus (1985-1999) ve 0-75000 Nüfus (2014-2017) için Kentsel, Sosyal ve Teknik Altyapı Standartları

Nüfus	0-15000 Nüfus		0-75000 Nüfus	
	1985	1999	2014	2017
Anaokulu	0,7	1	0,5	0,5
İlkokul	2	4*	2	2
Ortaokul	1,8		2	2
Ortaöğretim/Lise	2	3	2	2
Açık ve Yeşil Alanlar**	7	10	10	10
Sağlık Servisleri	1	2	1,5	1,5
Sosyal Tesis Alanı***	0,3	0,5	0,75	0,75
Kültürel Tesis Alanları***		0,5		
Dini Tesis Alanı	-	0,5	0,5	0,5
İdari Tesis Alanları	2,2	3	-	-
Ticaret	1,1	-	-	-
Teknik Altyapı	0,1	1	1	1

* 1997-1998 Eğitim Öğretim Yılında İlkokullar ile Ortaokullar 8 yıllık zorunlu eğitim ile birleştirilmiştir.

** 1985 ve 1999 yıllarında Aktif Yeşil Alan Tanımı kullanılmıştır.

*** 1999 yılında Sosyal Tesis Alanı ile Kültürel Tesis Alanı ayrı ele alınmıştır.

Diğer yıllarda Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı olarak bütün değerlendirilmiştir.

Kaynak: İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-2'de farklı nüfus grupları için 1985, 1999, 2014 ve 2017 yıllarına ait kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarında kullanılan standartlardaki değişimler görülmektedir. Tablo-2'de 1999, 2014 ve 2017 yılları arasında açık ve yeşil alan ile dini tesis alanları standart değerinde değişiklik yapılmadığı görülmektedir. 2014 ve 2017 yıllarında yapılan değişikliklerde ise ilkököl, ortaokul, lise hizmetlerinde 1985 yılı standart değerine dönüldüğü görülmektedir. Anaokulu standardında ise 1985 yılı standardının da altında bir değer belirlenmiştir. 2014 ve 2017 yıllarında yapılan değişikliklerde teknik altyapı alanlarında 1999 yılı standardına nazaran azalma olmakla birlikte 1985 standardının üstünde bir değer belirlenmiştir. 1999 yılında sosyal ve kültürel tesisler ayrı ayrı hesaplandığı ve 2014-2017 yılı değişiminde sosyal ve kültürel alanlar birleştirildiği için standart değer artmış olsa da toplamda kamu mülkiyetine geçmesi gereken arsa miktarında azalma olduğu görülmektedir.

Tablo-2: 15000-45000 Nüfus (1985-1999) ve 75000-150000 Nüfus (2014-2017) için Kentsel, Sosyal ve Teknik Altyapı Standartları

Nüfus	15000-45000 Nüfus		75000-150000 Nüfus	
	1985	1999	2014	2017
Anaokulu	0,7	1	0,5	0,5
İlkokul	2	4*	2	2
Ortaokul	1,8		2	2
Ortaöğretim/Lise	2	3	2	2
Açık ve Yeşil Alanlar**	7	10	10	10
Sağlık Servisleri	1	2	1,5	1,5
Sosyal Tesis Alanı	0,5	0,5	1	1

Kültürel Tesis Alanları		1		
Dini Tesis Alanı	-	0,5	0,5	0,5
İdari Tesis Alanları	3	3,5	-	-
Ticaret	1,2	-	-	-
Teknik Altyapı	0,2	2	1,25	1,25
* 1997-1998 Eğitim Öğretim Yılında İlkokullar ile Ortaokullar 8 yıllık zorunlu eğitim ile birleştirilmiştir. ** 1985 ve 1999 yıllarında Aktif Yeşil Alan Tanımı kullanılmıştır. *** 1999 yılında Sosyal Tesis Alanı ile Kültürel Tesis Alanı ayrı ele alınmıştır. Diğer yıllarda Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı olarak bütün değerlendirilmiştir.				

Kaynak: İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-3'de farklı nüfus büyüklüklerine göre kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarının yıllar içindeki değişimi görülmektedir. Gerekli alan büyüklüğü kentsel, sosyal ve teknik altyapı standart değerlerinin planlama nüfusu ile çarpımı ile elde edildiği için kentin geleceğe yönelik planlama nüfusu arttıkça alan gereksinimi de artmaktadır. Nüfusun artışına bağlı olarak diğer kentsel, sosyal ve teknik altyapı standart değerleri sabit kalırken anaokulu, sosyal ve kültürel alan ile teknik altyapı standart değerlerinin nüfusa bağlı olarak arttığı görülmektedir.

Tablo-3: 45000-100000 Nüfus (1985-1999) ve 150000-500000 Nüfus (2014-2017) için Kentsel, Sosyal ve Teknik Altyapı Standartları

Nüfus	45000-100000 Nüfus		150000-500000 Nüfus	
	1985	1999	2014	2017
Anaokulu	0,7	1	0,6	0,6
İlkokul	2	4,5*	2	2
Ortaokul	1,8		2	2
Ortaöğretim/Lise	2	3	2	2
Açık ve Yeşil Alanlar**	7	10	10	10

Sağlık Servisleri	1,2	3	1,5	1,5
Sosyal Tesis Alanı	0,8	1	1,25	1,25
Kültürel Tesis Alanları		2		
Dini Tesis Alanı	-	0,5	0,75	0,75
İdari Tesis Alanları	3,5	4	-	-
Ticaret	1,3	-	-	-
Teknik Altyapı	1	3	1,5	1,5
<p>* 1997-1998 Eğitim Öğretim Yılında İlkokullar ile Ortaokullar 8 yıllık zorunlu eğitim ile birleştirilmiştir.</p> <p>** 1985 ve 1999 yıllarında Aktif Yeşil Alan Tanımı kullanılmıştır.</p> <p>*** 1999 yılında Sosyal Tesis Alanı ile Kültürel Tesis Alanı ayrı ele alınmıştır. Diğer yıllarda Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı olarak bütün değerlendirilmiştir.</p>				

Kaynak: İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-4: 100000+ Nüfus (1985-1999) ve 500000+ Nüfus (2014-2017) için Kentsel, Sosyal ve Teknik Altyapı Standartları

Nüfus	100000+ Nüfus		501000+ Nüfus	
	1985	1999	2014	2017
Anaokulu	0,7	1	0,6	0,6
İlkokul	2	4,5	2	2
Ortaokul	1,8	4,5*	2	2
Ortaöğretim/Lise	2	3	2	2
Açık ve Yeşil Alanlar**	7	10	10	10
Sağlık Servisleri	1,5	4	1,6	1,6
Sosyal Tesis Alanı	3	1,5	1,5	1,5

Kültürel Tesis Alanları	3	2,5	1,5	1,5
Dini Tesis Alanı	-	0,5	0,75	0,75
İdari Tesis Alanları	4,6	5	-	-
Ticaret	1,5	-	-	-
Teknik Altyapı	2	4	2	2
<p>* 1997-1998 Eğitim Öğretim Yılında İlkokullar ile Ortaokullar 8 yıllık zorunlu eğitim ile birleştirilmiştir.</p> <p>** 1985 ve 1999 yıllarında Aktif Yeşil Alan Tanımı kullanılmıştır.</p> <p>*** 1999 yılında Sosyal Tesis Alanı ile Kültürel Tesis Alanı ayrı ele alınmıştır. Diğer yıllarda Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı olarak bütün değerlendirilmiştir.</p>				

Kaynak: İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

İmar planı yapımına yönelik standart değerlere ilişkin değişim, imar planı sınırları içindeki nüfusun umumi hizmet alan gereksinimlerinde değişime neden olmaktadır. Umumi hizmet alan gereksinimlerindeki değişim ise kamu mülkiyetinde olması gereken alanlarla doğrudan ilişkilidir. Umumi hizmet alanları için arsa temininde en önemli yasal araç düzenleme ortaklık payıdır. Bu nedenle çalışmada düzenleme ortaklık payı ile elde edilebilen arsa büyüklüğü ve imar planları ile sağlanması gereken kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarının karşılaştırması hesaplamalı olarak yapılmıştır.

4. Hipotetik Yaklaşım:

Hipotetik yaklaşımda bir planlama alanının büyüklüğü 100 hektardır. Hipotetik yaklaşımda alanın hiç yerleşilmemiş olduğu ve mülkiyetin özel mülkiyette olduğu kabul edilmiştir. Bu planlama alanına 2010 yılında plan yapıldığı varsayılmaktadır. Bu alanın arazilerinin imarlı arsaya dönüşme sürecinde düzenleme ortaklık payının %35 olması nedeni ile imarlı arsaya dönüşen 100 hektar arazinin 350.000 m²'si düzenleme ortaklık payı yoluyla kamu mülkiyetine geçmektedir. Hipotetik yaklaşımda aynı alanda yerleşim olmadığı ve mülkiyetin özel mülkiyette olduğu kabulü ile 2020 yılında plan yapıldığı varsayılırsa, bu alanın arazilerinin imarlı arsaya dönüşme sürecinde

düzenleme ortaklık payı %45 olduğundan 450.000 m² arsa düzenleme ortaklık payı yoluyla kamu mülkiyetine geçmektedir. 2035 projeksiyon yılı kabulü ile bu planlama alanına her iki planda 200 kişi/ha yoğunluk değeri verildiği kabul edildiğinde, bu planlama alanının 2035 yılı nüfusu 20.000 kişidir. 20.000 kişi için gerekli kentsel sosyal ve teknik altyapı alan büyüklükleri tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5: 2010 ve 2020 Yıllarında Yapılan Hipotetik Plan İçin Kentsel, Sosyal ve Teknik Altyapı Alan İhtiyacı

Hipotetik plan yılı	2010 Yılında Yapılan Plan için Kentsel, Sosyal ve Teknik Altyapı Alan İhtiyacı		2020 Yılında Yapılan Plan İçin Kentsel, Sosyal ve Teknik Altyapı Alan İhtiyacı		
	Standart Değer	15.000-45.000 nüfus aralığı	Alan m ²	0-75.000 nüfus aralığı	Alan m ²
Anaokulu	1	20.000	0,5	10.000	10.000
İlkokul	4	80.000	2	40.000	0
Ortaokul			2	40.000	
Ortaöğretim/Lise	3	60.000	2	40.000	20.000
Açık ve Yeşil Alanlar	10	200.000	10	200.000	0
Sağlık Servisleri	2	40.000	1,5	30.000	10.000
Sosyal Tesis Alanı	0,5	10.000	1	20.000	10.000
Kültürel Tesis Alanları	1	20.000			
Dini Tesis Alanı	0,5	10.000	0,5	10.000	0
İdari Tesis Alanları	3,5	70.000	-	-	70.000
Teknik Altyapı	2	40.000	1	20.000	20.000
Toplam		550.000		410.000	140.000

Tablo 5 incelendiğinde 2010 yılında yapılmış olan planda gerekli olan kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanı 550.000 m²'dir ve bunun 350.000 m²'si düzenleme ortaklık payı ile kamu mülkiyetine geçmektedir. 2010 yılında yapılan plan ile kentsel, sosyal ve teknik altyapı hizmetleri için kamu mülkiyetine geçmesi gereken arsa ile aynı alanda 2020 yılında yapılacak planda kamu mülkiyetine geçmesi gereken arsa arasında 140.000 m² fark bulunmaktadır. Birinci varsayımda 2010 yılında yapılan planda arsa düzenlemesinin yapıldığı ve kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarının karşılanması için 350.000 m² arsanın düzenleme ortaklık payı yoluyla arazilerden alındığı kabul edilmektedir. Bu planda düzenleme ortaklık payı ile elde edilen arsalar umumi hizmet alanlarının karşılanması için yeterli olmayacağından 200.000 m² arsanın ise kamulaştırma yoluyla yapıldığı ve kamu mülkiyetinde toplam 550.000 m² arsa olduğu kabul edilmektedir. 550.000 m² arsanın temininden sonra aynı alanda 2020 yılında yapılacak plan revizyonunda umumi hizmet alanlarının karşılanması için 410.000 m² arsa gerekli olacağından, 2020 yılı standartlarına göre umumi hizmetler için yeterli arsa sağlanabilmekte ve bunun yanı sıra kamu mülkiyetinde 140.000 m² arsa stoku fazlası bulunmaktadır.

İkinci varsayımda 2010 yılında yapılan planın arsa düzenlemesinin yapılmadığı ve kamulaştırmanın yapılmadığı, alanın arazi vasfının devam ettiği varsayılmaktadır. Bu varsayımda henüz kamu mülkiyetine geçmiş arsa bulunmamaktadır. Bu durumda 2020 yılında yapılan planda gerekli olan kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanı 410.000 m²'dir. 2019 yılında yapılan yasal değişiklikle düzenleme ortaklık payı %45' çıkarıldığı için düzenleme ortaklık payı ile kamuya 450.000 m² arsa tahsis edilebilmektedir. Bu durumda ise plan yapımında zorunlu olan kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanı plana işlendikten sonra kamu mülkiyetinde 40.000 m² arsa stoku fazlası bulunmaktadır.

5. Tartışma Ve Sonuç

Farklı nüfus gruplarına göre belirlenen kentsel, sosyal ve teknik altyapı alan standartları daha iyi kamusal hizmet sunumu ve kentlilerin umumi hizmetlerinin karşılanması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi için gereklidir. Arazilerin kentsel arsaya dönüşümü sürecinde düzenleme ortaklık

payı uygulaması kamusal hizmetlerin sunumunda kamu adına arsa temini için önemli bir uygulamadır. Arsa payı %35 olan Düzenleme Ortaklık Payı 2003 yılında %40'a artmış olması sonrasında 2014 yılında kentsel, sosyal ve teknik altyapı alan standartları azaltılmıştır. 2019 yılında yapılan düzenleme ile Düzenleme Ortaklık Payı kapsamında daha önce tanımlanmamış kentsel, sosyal ve teknik altyapı ihtiyacı artırılmıştır. 2019 yılında yapılan değişikliklerle kentsel, sosyal ve teknik altyapı hizmeti sunulacak kamu arsası ihtiyacı tekrar artmış ve Düzenleme Ortaklık Payı oranı %45 olarak tekrar düzenlenmiştir. Düzenleme ortaklık payı oranının artması, kentsel sosyal ve teknik altyapı standartlarının azalması ve 2014 yılında nüfus aralıklarının değiştirilmesi, kamu mülkiyetine geçmiş kamu arsa stoku fazlasını da beraberinde getirmektedir.

Düzenleme ortaklık payı oranının 2019 yılında artırılmış olması ve 2014 yılında kentsel, sosyal ve teknik altyapı standartlarının azaltılmış olması ile imar planları ile sunulması gereken kamu hizmetlerinde yeterli alanı kamulaştırmaya gerek olmaksızın karşılamak mümkündür. Buna ek olarak hipotetik yaklaşımda görüldüğü üzere bu değişiklikler sonucunda kamu elinde kullanılabilir arsa stoku oluşmaktadır.

Kentsel arsa yapılı çevrenin oluşturulmasında önemli öğelerdendir. Sınırlı bir kaynak olması nedeniyle kentsel arsalar değerlidir ve bu nedenle kullanım açısından iyi planlanmalıdır. Kamu mülkiyetinde bulunan arsa stoku, umumi hizmetlerin sağlanabilmesi için gerekli olan arsaların temin edilebilmesinde kamulaştırma yükünü azaltan ve kamu kaynaklarının verimli kullanılabilmesini sağlayan önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıllar içinde düzenleme ortaklık payı ile sağlanan umumi hizmet kapsamı genişlemiş ve düzenleme ortaklık payı oranı da o ölçüde artmıştır. Kentlerde giderek artan nüfus nedeniyle umumi hizmet ihtiyacı da artmakta ve kamu mülkiyetinde bulunan arsalar bu hizmetlerin sunulması için potansiyel oluşturmaktadır. Düzenleme ortaklık payı ile kamu mülkiyetinde oluşan arsa stokunun kamu yararı ilkesine uygun kullanılması, kamu yararı ilkesine göre oluşturulan kent planlarının amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Kentlerde yeterli kentsel ve sosyal altyapı hizmet sunumunun sağlanması aynı zamanda

konut ve konut çevresinde yaşam standartlarının yükselmesine ve dolayısı ile sağlıklı bir yapıŐama ortamı ve yapılı evre sunulmasına katkıda bulunacaktır.

Plan yapımına ait standartlarda yapılan değişiklikler kamu mülkiyetine geçmiş arsa stoku fazlasının nasıl değerlendirilmesi gerektiği tartışılması gereken konudur. Özellikle son dönemde kentlerin afetlere yönelik planlanması, iklim değerikliğine yönelik alınacak tedbirler, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi gibi güncel planlama problemlerinde kamu elinde arsa bulunması önemli bir potansiyeldir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, H. (2001). İmar Planlarının Uygulamasında Arazi ve Arsa Düzenlemesi, Teknik Yayınevi, Mühendislik Mimarlık Yayınları, Ankara.
- Akdeniz, H. (2022). Kent Planlarının Uygulama Aracı Olarak Arazi ve Arsa Düzenlemesi. *İDEALKENT*, 13 (37): 1753-1771.
- Colantoni, A, Grigoriadis, E. Sateriano, A. Venanzoni, G. ve Salvati, L. (2016). Cities as selective land predators? A lesson on urban growth, deregulated planning and sprawl containment. *Science of the Total Environment*, 545–546: 329–339.
- Colsaet, A, Laurans, Y. ve Levrel, H. (2018). What drives land take and urban land expansion? A systematic review. *Land Use Policy*, 79: 339–349.
- Karakayacı, Ö, ve Karakayacı Z. (2012). Kentsel saçaklanma alanlarında arsa/arazi Değerini belirlemeye yönelik yöntem önerisi. *International Journal of Social Science*, 5 (4): 107-120.
- Karatepe, Ş. (2020). Arsa Üretiminde Kamu Payı ve Kayseri Örneği. *İDEALKENT*, 11 (29): 194 – 200.
- Köktürk, E, ve Köktürk E. (2005). *Yeni Bir İmar Tüzesinin ve En Önemli Öğesi Olarak Arsa Düzenlemelerinde Eşdeğerlik İlkesinin Oluşturulması*. 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı (28 Mart-1 Nisan 2005), TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ankara.
- Oğuzbir, M. (2012). Arsa Politikasının Mali Olmayan Amaçları ve Araçları. *Denetim*, 10: 81-96.
- Palancıoğlu, H.M. (2022). Kamulaştırmatsız El Atma Sorununun Çözülmesinde Düzenleme Ortaklık Payı Yöntemi ve Melikgazi Belediyesi Uygulamaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 22 (5): 1087 – 1107.
- Schatz, E.M, Bovet, J. Lieder, S. Schroeter-Schlaack, C. Strunz, S. ve Marquard, E. (2021). Land take in environmental assessments: Recent

advances and persisting challenges in selected EU countries. *Land Use Policy*, 111: 105730.

Yayđır, T, ve Hacıköylü, C. (2018). Arsa ve Arazilere Yönelik Mali Yükümlülükler Çerçevesinde Kentsel Rantların Vergilendirilme(me)si. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2): 77 – 100.

Yılmaz, M. (2010). İmar Kanunu'nun 18. Maddesi Çerçevesinde Düzenleme Ortaklık Payı Kavramı ve Uygulamaları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 16 (3-4): 37-83.

BÖLÜM 10

Değişen Yaşam Biçimlerinin Konuta Yansıması: Osmaniye Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Elife BÜYÜKÖZTÜRK*

Doç. Dr. Murat ORAL**

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267458>

* Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mimarlık Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Osmaniye / Türkiye. ebuyukozturk@osmaniye.edu.tr / ORCID:0000-0001-8616-3641.

** Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Konya / Türkiye. moral@ktun.edu.tr / ORCID: 0000-00002-1246-3278.

1.GİRİŞ

Yaşadığımız kentler ve bu kentlerdeki mekânlar sürekli olarak değişim içindedir. Bu değişim modernleşmeye bağlı olarak ulaşım, iletişim ve teknolojinin gelişimiyle yaşam alanlarımıza etki etmektedir (Dora Erdilek, Tuzlu Erol, 2013). İlk olarak barınma amaçlı ortaya çıkan konut, süreç içerisinde teknolojik ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak yaşam şartlarının farklılaşması ile değişime uğramıştır (Alga, 2005).

Avrupa’da Sanayi Devrimi ile değişen yaşam biçiminin konuta yansımaları olarak ortaya çıkan apartmanlar, Türkiye’de ilk olarak İstanbul’da görülmüştür (Ulusoy, 1999). İstanbul’dan sonra diğer Anadolu kentlerinde görülen bu yapılar, çalışma alanını oluşturan Osmaniye’de ancak 1980 sonrası yaygınlaşmıştır. 1996’da kentin il statüsüne geçmesi ve kentte nüfusunun hızla yükselmesi sonucu, bölgede apartman tipi konutların sayısı hızla artmaya başlamıştır.

Çalışmanın konusu, değişen mekânların kültürel yaşama olan etkilerinin incelenmesi olup, Osmaniye kent merkezindeki apartmanların kültürel anlamdaki değişimlerini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında bu değişimler plan şemaları üzerinden ele alınıp, değerlendirilmiştir. Çalışmada yapılan incelemeler sonucu, insanların yaşam biçiminin konutu etkilediği görülmüştür. Bireylerin kültürel yapılarına, çalışma tempolarına uygun ve ekonomik güçleriyle orantılı konutlarda yaşadıkları tespit edilmiştir. Konutun yaşam şartlarına bağlı olarak, değişen zaman koşullarına nasıl uyum sağladığını araştıran bu çalışmada, Osmaniye’deki apartman yapılarının değişimi ve kültürel yapıya olan etkileri 17 örnek apartman yapısı üzerinde incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Değişen dönüşen apartman biçimlerinin yereldeki kültürel etkilerini Osmaniye ili özelinde plan şemaları doğrultusunda açıklamayı hedefleyen bu çalışmada nitel veriler kullanılmıştır. Bu doğrultuda Osmaniye ilindeki 2000 sonrası yapılmış apartman tipi konut projeleri incelenmiştir. Yerinde tespit, gözlem ve fotoğraflama teknikleri kullanılmış ve bu doğrultuda çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışma kapsamında ele alınan 8, 9, 10, 13 nolu projeler yazarlardan birinin uygulama projesidir. 7, 11, 12, 14, 15, 16, 17 nolu projeler,

mimari proje müelliflerinden izin istenerek kullanılmış, 1, 2, 3, 4, 5, 6 nolu projeler ise Osmaniye Belediyesinden temin edilmiştir.

3. ALAN ÇALIŞMASI

Alan çalışması için seçilen Osmaniye şehir merkezi; Türkiye'nin güneyinde, jeopolitik konumuyla öne çıkan, büyük şehirlerin arasında konumlanan, orta ölçekli bir kenttir. Önceleri Adana'ya bağlı bir ilçe olan Osmaniye, 1996'da ve 4200 sayılı kanun ile il olmuştur. İl olmasıyla birlikte doğu illerinden ve köyden çok fazla göç almış ve nüfusu hızla artmıştır. Buna bağlı olarak 2000'li yıllarda kentte konut açığı ortaya çıkmıştır. Mahremiyet olgusuna zarar vereceği düşüncesiyle apartman tipi konut türünü Türkiye'deki diğer illere göre geç benimseyen kentte 2000 sonrası apartman sayısı hızla artmıştır. Bu kapsamda çalışmada 2000 sonrası yapılan apartman türleri 17 adet proje plan şeması üzerinden kültürel anlamdaki etkileri de dikkate alınarak aktarılmıştır.

3.1. Proje 1. Sincer Apartmanı

Yapının adı: Sincer apartmanı

Yapım tarihi: 2001

Proje: Mimar Yemliha Kışioğlu

Yaptıran: İdris Sincer

Yeri: Rızaiye Mah. 1199 ada, 5 nolu parsel- Osmaniye-Merkez

Kat adedi: Zemin+2kat

Bir kattaki daire sayısı: 1

Toplam daire sayısı: 3, (Osmaniye Belediyesi, 2023).

Plan şekli: Osmaniye ilinde mahremiyet olgusundan dolayı apartman tipi yapılar diğer illere göre geç ortaya çıkmıştır. İlk ortaya çıkan apartman türleri de ailedeki evlenen çocukların yerleştiği daireler niteliğinde olup, Sincer Apartmanı bu türün örneklerindedir. Daireler toplam 140 m²'dir. Evin en çok vakit geçirilen yeri olan günlük yaşam odasıdır. Girişe en yakın konumda düzenlenen oda ise misafir ağırlamak için kullanılmıştır. Bu oda, o dönemde

halk arasında misafir odası olarak adlandırılmıştır. Misafir ağırlamak Osmaniyede ilinde kültürel anlamda çok önemlidir. Eve gelen misafir evin en güzel odasında, en güzel biçimde ağırlanırdı. Bundan dolayı evin en gösterişli mobilyaları bu odada bulunmaktadır. Evin en güzel cephesinde konumlanan balkona misafir odasından da çıkış bulunmaktadır. Osmaniyede evlerinde iklime bağlı olarak yaz aylarının çok sıcak geçmesi, kış mevsiminin sert ve uzun sürmemesi sebebiyle balkon her dönem en çok kullanılan alan olmuştur. Osmaniyede evlerinde, yaz aylarında balkonda yemekler yenilmekte, çaylar içilmekte, sohbetler edilmekte, kısacası insanlar zamanlarının çoğunu burada geçirmektedir. Sincer apartmanında, mutfakta 2. balkon bulunmakta ve burası kiler olarak kullanılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Sincer Apartmanı Normal Kat Planı (Osmaniye Belediyesi 2023).

3.2. Proje 2. Hocasade Apartmanı

Yapının adı: Hocasade Apartmanı

Yapım tarihi: 2002-2003

Proje: Arif Keskiner

Yaptıran: Emin Hocasade

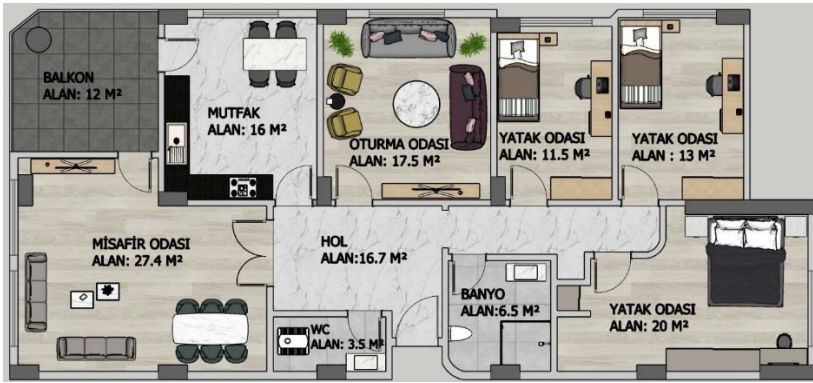
Yeri: Yediocak mah. 220 Ada, 60 Parsel, Osmaniye-Merkez

Kat adedi: Zemin+4kat

Bir kattaki daire sayısı: 3

Toplam daire sayısı: 14, (Osmaniye Belediyesi, 2023).

Plan şekli: Hocazade Apartmanında bir katta 3 daire bulunup, dairelerden ikisi birbirinin simetrisi olup, üçüncü daire plan olarak farklılık göstermektedir. Yapı, modern mimari tarzdadır. Yapının zemin katta bir kısmı işyeri, üst katları konut olarak kullanılmaktadır. Dairelerde giriş geniş bir antreye açılmaktadır. Girişin hemen yanında wc bulunmaktadır. Antre misafir odası, mutfak ve oturma odasına açılmaktadır. Sonrasında kapı ile gece holüne, buradan da yatak odalarına geçilmektedir. Balkon yine köşede olup, misafir odası ve mutfaktan çıkılmaktadır. Misafir odası, mutfak ve oturma odası girişe yakın; yatak odaları ve banyo girişe en uzak yerde konumlanmaktadır. Misafir odası evin en büyük ve cephe olarak en güzel odasıdır. Misafir odası ve günlük yaşamın birbirinden ayrılmasının diğer bir sebebi ise Osmaniye'deki yerleşimin muhafazakâr olmasından kaynaklanmaktadır. Konutlarda haremlik, selamlık kullanımı yaygın olup, misafir geldiği zaman salonda erkekler, oturma odasında kadınların oturmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Hocazade Apartmanı Normal Kat Planı (Osmaniye Belediyesi 2023).

3.3. Proje 3. Yargıcı Apartmanı

Yapının adı: Yargıcı apartmanı

Yapım tarihi: 2005-2006

Proje: Arif Keskiner

Yaptıran: Hasan Yargıcı

Yeri: Cumhuriyet Mah., 174 Ada, 154 Parsel, Osmaniye-Merkez

Blok: 5

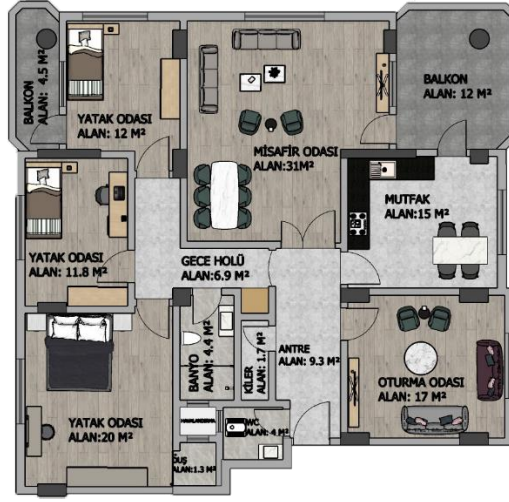
Kat adedi: Bodrum+Zemin+4kat

Bir kattaki daire sayısı: 2

Toplam daire sayısı: 8*5:40, (Osmaniye Belediyesi, 2023).

Plan Şekli: Yargıcı apartmanında her katta iki daire bulunmakta ve plan Şeması simetriktr. Yapının zemin katında otopark ũst katlarda ise daireler yer alır. Giriş kapısı antreye aılmaktadır. Oturma odası, mutfak, wc ve kiler girişe yakın, banyo ve yatak odaları girişe en uzak bōlgede konumlanmakta ve bir gece holü ile antreye bağlanmaktadır. Girişin karŐısındaki oda misafirler iēin ayrılmıştır. Konutta, misafir odasının giriŐten uzaklaşması dikkat çekicidir. Osmaniye’de vakit en ēok balkonda geētiėinden dolayı, misafir odası ve mutfak arasında bir balkon bulunmaktadır. Balkon evin kōŐesinde, iki taraftan ışık ve hava alacak Şekilde konumlanmaktadır. Gece holü antreye bir kemer ile aılmaktadır. Yargıcı apartmanında kiler mutfağa yakın olarak konumlanmakta, kilerin yanında da ēamaŐır makinası iēin alan bulunmaktadır. ēamaŐır makinası o dōnemde yaygın olmadığından sũslenip, gōrũlebilecek bir yerde konumlandırılmıŐtır. Projede kũēũk bir duş bulunup, ebeveyn banyosunun temelleri atılmıŐtır. (Şekil 3).

Planda hareketlilik ēıkmlarla sağlanmakta, bu ēıkmlar cephe boyunca bulunmaktadır. Osmaniye ilinde cephelerde bu dōnemde ēıkmlar ve cephede kullanılan taş motifleri yaygın bulunmaktadır.

Şekil 3. Yargıcı Apartmanı Normal Kat Planı (Osmaniye Belediyesi, 2023).

Yargıcı Apartmanı Osmaniye Çarşısı merkeze yakın konumlanması ve kent içinde otopark, çocuk oyun alanına imkân sağlamasıyla yapıldığı dönemde kentin önemli yapılarından olmuştur.

3.4. Proje 4. Çamlık Evler Sitesi

Yapının adı: Çamlık Evler Konut Yapı Kooperatifi

Yapım tarihi: 2008

Proje: Mahmut İzgi

Yaptıran: Kooperatif Yapısı

Yeri: Yağankaş Mevkii, 216 Ada, 16 Parsel, Toprakkale il sınırı, Osmaniye

Blok: 33

Kat adedi: Bodrum+ Zemin+ 4kat

Bir kattaki daire sayısı: 2

Toplam daire sayısı: 8, (Osmaniye Belediyesi, 2023).

Plan şekli: Kentin içinde konutların yoğunlaşması ile kentin dışına inşa edilen toplu konut projelerindedir. Osmaniye Devlet Hastanesine yakın konumu sebebiyle burada çalışan doktorlar tarafından tercih edilen bir sitedir. Güvenlikli bir site olması, içerisinde güvenlik, park ve havuz bulunması sebebiyle dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilir niteliktedir. Osmaniye konutlarının plan şemasının hâkim olduğu proje, tip proje şeklindedir. Bu dönemde misafir odasının adı salon olarak değiştirilmiştir. Yapıda antre salon, mutfak ve oturma odasına açılmakta, gece holü varlığını devam ettirmekte ve yatak odaları burada bulunmaktadır. Yapıda kiler ve ebeveyn banyosu bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Çamlık Evler Normal Kat Planı (Osmaniye Belediyesi 2023).

3.5. Proje 5. Kafkas Apartmanı

Yapının adı: Kafkas Apartmanı

Yapım tarihi: 2009

Proje: Osman Kızılkaya

Yaptıran: Mustafa Demir

Yeri: Raufbey Mah., 860 Ada, 1 Pafta, 8 Parsel, Osmaniye, Merkez

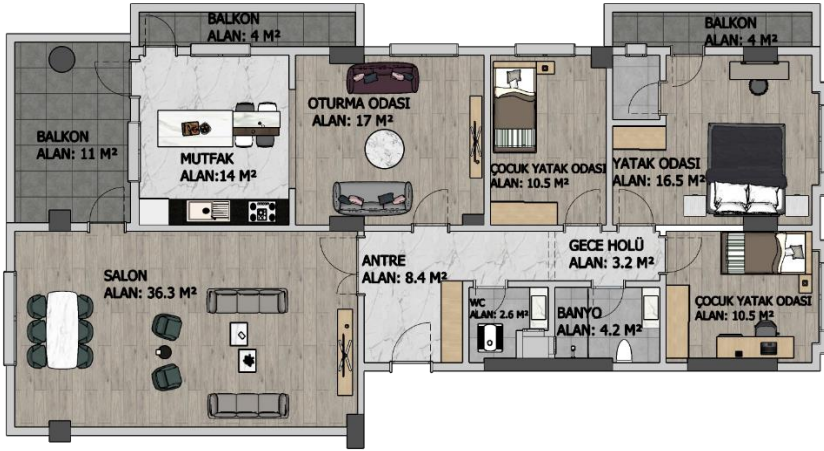
Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+ Zemin+ Asma Kat+ 4kat

Bir kattaki daire sayısı: 2

Toplam daire sayısı: 8, (Osmaniye Belediyesi, 2023).

Plan şekli: Osmaniye City 328 Avm'ye yakın konumu, işyerlerine yakınlığı sebebiyle tercih edilen bir yapıdır. 180 m² simetrik yapılardan oluşan yapı açık mutfak türünün örneklerindedir. Salonun girişe olan yakınlığı geleneksel plan şemasının devam ettiğini göstermektedir. Ada mutfak plan tipinin bulunduğu, modern tarzın denendiği bir konut türüdür (Şekil 5).

Şekil 5. Kafkas Apartmanı Normal Kat Planı (Osmaniye Belediyesi, 2023).

3.6. Proje 6. Ezici Apartmanı

Yapının adı: Ezici Apartmanı

Yapım tarihi: 2010

Proje: Mahmut İzgi

Yeri: Alibeyli Mah., 59 Ada, 63 Parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+ Zemin+ Asma Kat+ 4kat

Bir kattaki daire sayısı: 4

Toplam daire sayısı: 32 (Osmaniye Belediyesi, 2023).

Plan şekli: Şehir merkezine çok yakın konumda planlanan yapı, salonun küçüldüğü, açık mutfak planının denendiği ve gece holünün etkisinin azalmaya başladığı projelerdendir. Konutta vestiyer yeri tasarlanmış olup, geniş bir antre yerine holden girildiği şekilde görülmektedir. Bu konutta, şehir merkezinde kısıtlı m²'de kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda, her alan değerlendirilerek tasarım yapılmak istenmiştir. Projede ebeveyn banyosu bulunmaktadır.

Şekil 6. Ezici Apartmanı Normal Kat Planı(Osmaniye Belediyesi, 2023).

3.7. Proje 7. Doğa Park Rezidans

Yapının adı: Doğa Park Rezidans

Yapım tarihi: 2014

Proje: Mahmut İzgi

Yeri: Fakiuşağı Mah., 860 Ada, 1 Pafta, 8 Parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 4

Kat adedi: Bodrum+ Zemin + 4kat

Bir kattaki daire sayısı: 2

Toplam daire sayısı: 8

Plan şekli: Kuzey çevre yoluna yakın konumda planlanan yapı, 225 m² simetrik yapılardan oluşmaktadır. Doğa Park rezidans yapıldığı dönemde havuzlu ve saunalı olması sebebiyle ilgi gören projelerdendir. Her dairede bulunan saunaya ebeveyn yatak odasındaki banyodan ulaşılmaktadır. Yapı tasarım açısından, Osmanlı evleri plan tipinin kültürel yapısına uygundur. Salon, mutfak ve oturma odası varlığını sürdürmektedir. Ancak mutfak diğer örneklerdekinden büyük tasarlanarak bu odaya L koltuk ve televizyon eklendiği şekil 7’de görülmektedir. Köşe balkon bu yapıda da yerini korumaktadır.

Şekil 7. Doğa Park Rezidans Normal Kat Planı

Şekil 8. Doğa Park Rezidans Sauna

3.8. Proje 8. Sönmez İnşaat

Yapının adı: Sönmez İnşaat

Yapım tarihi: 2017

Proje: Elife Büyüköztürk

Yaptıran: Hüseyin Sönmez

Yeri: Yediocak Mah., 326 Ada, 11 Pafta, 10 Parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+ Zemin+ 4kat

Bir kattaki daire sayısı: 3

Toplam daire sayısı: 12

Plan Şekli: Bir katta 3 daire bulunan yapıda, dairelerden ikisi 180 m² 4+1, diğer 125 m² 3+1'dir. Dairelerin ikisi geleneksel plan Őemasına uygun olarak tasarlanmış olup, içerisinde yapıldığı dönemin ihtiyaçlarını karşılamak için kiler, giyinme odası, ebeveyn duş bulunmaktadır. 3+1 olan daire açık mutfak olarak tasarlanmıőtır. Yapıda, balkona salon ve mutfaktan çıkılmaktadır, oturma odasından çıkılmamaktadır. Aynı bir oturma odası bulunmamaktadır. Plan Şeması olarak 3+1 olarak tasarlanan daireler, zamanlarının çoğunu iőyerinde geçiren yoğun çalışan ailelerin bir çok fonksiyonu aynı odada karşılamak istemesiyle ortaya çıkan açık mutfak konut türünün denendiği projedir. Yapı konumu itibariyle, insanların işyerlerine yakın olması sebebiyle tercih edilmiştir. Aynı zamanda farklı m²'lerde tasarlanmış olması sebebiyle, farklı gelir düzeyine sahip ailelerin tercih etmesine olanak tanımıőtır.

Şekil 9. Sönmez İnşaat Normal Kat Planı (Çizim: Elife Büyüköztürk).

Şekil 10. Sönmez İnşaat Ön Cephe 3d Çalışması(Çizim: Elife Büyüköztürk).

3.9. Proje 9. Asmar İnşaat

Yapımın adı: Ali Dal ve Müőterekleri

Yapım tarihi: 2018

Proje: Elife Büyüköztürk

Yaptıran: Fahri Soylar

Yeri: Rızaiye Mah., 1724 Ada, 191 Parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+ Zemin+ 5 kat

Bir kattaki daire sayısı: 3

Toplam daire sayısı: 15

Plan şekli: Kır inşaat tarafından yürütülen bu proje 3+1 olup, 150-155 m²'dir. Proje geleneksel Osmaniyeli evlerinin plan şemasının devam ettiğini gösterir nitelikte olup, antre salon, oturma odası ve mutfığa açılmaktadır. Mutfaktan çıkılan kızartma balkonu bu dönem denenmiş örneklerdendir. Cam balkon ile kapatılan bu balkonda mutfak tezgâhı devam etmektedir. Plan şemasında 2 adet yatak odası vardır. Ebeveyn yatak odasında duş bulunmaktadır. Evin köşesinde yer alan büyük balkona salondan çıkıldığı görülmektedir (Şekil 9).

Şekil 11. Aşmar İnşaat Normal Kat Planı (Çizim: Elife Büyüköztürk).

Şekil 12. AŞmar İnaŐaat 3d çalışması (izim: Elife Büyüköztürk).

3.10. Proje 10. Doğa Apartmanı

Yapının adı: Doğa Apartmanı

Yapım tarihi: 2020

Proje: Elife Büyüköztürk

Yeri: Yediocak Mah., Devlet Bahçeli Bulvarı, 3.Etap sonu, 2150 Ada, 33 parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 2

Kat adedi: Bodrum+Zemin+Asma+6 kat

Bir kattaki daire sayısı: 2

Toplam daire sayısı: B blok 13+ A blok 16: Toplam: 29

Plan Şekli: Daire 220 m² olup, Şehir içinde geleneksel yaşamın devam ettiğini gösteren plan Őemasına sahiptir. arŐı, merkeze yakın konumda, bahçesinde park ve yeşil alanı bulunan 2 bloklu bir sitedir. Yapıda giriŐte oturma odası, salon ve mutfak bulunmakta, gece holü, varlığını devam ettirmektedir. İklım gereği balkon sayısının 3 adet olduğu, bir tanesinin caddeye bakmakta ve 13 m² olduğu Şekil 13'te görülmektedir. Yapıda balkon ve mutfak arasında katlanır cam bulunmaktadır. Yapı, Osmaniye'de "kış balkonlu" plan kurgusunun denendiği örneklerdendir ve apartmanda oturanlar tarafından

kahve köşesi olarak dizayn edilmiştir. Yapıda, mutfakın m² olarak büyüklüğü dikkat çekmektedir ve günün büyük bir bölümü burada geçmektedir. Gelir düzeyi yüksek ailelerin tercih ettiği bu yapıda oturma odasının sinema ya da spor odası olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu dönemde haremlik, selamlık kültürü kentte halen devam etmektedir ancak eve gelen misafirlerden erkekler salonda otururken, kadınların mutfakta oturabilmesi oturma odasını gereksiz kılmış ve bu odaya farklı fonksiyon yüklenebilmiştir. Bu yapıda salonun kapısı bulunmamaktadır, antre ile salon ahşap bölücülerle ayrılmıştır. Bunun sebebi ise evin en güzel mobilyalarının bulunduğu bu odanın sergilenmek istenmesidir. Projede salonun evin en güzel cephesinde konumlanmaması diğer dikkat çeken özelliktir. Bu durum günlük yaşamın geçtiği bölüme daha çok değer verildiği, aynı zamanda misafir kültürünün azaldığını da göstermektedir. Yapıda, ebeveyn yatak odasında makyaj masası, giyinme odası ve ebeveyn banyosu bulunduğu görülmektedir.z

Şekil 13. Doğa Apartmanı Normal Kat Planı (Çizim: Elife Büyüköztürk).

Şekil 14. Doğa Apartmanı Ön Cephe 3d Çalışması (Çizim: Elife Büyüköztürk).

3.11. Proje 11. Ertu İnşaat

Yapının adı: Ertu İnşaat

Yapım tarihi: 2020

Proje: GCA Mimarlık

Yaptıran: Necati Göroğlu

Yeri: BaŐmahalle,931 Ada, 12 Parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+Zemin+ 4 kat

Plan Şekli: 125 m² dairelerden oluşan yapı, orta gelir gruplu aileler iÇin tasarlanmıŐtır. Bu yapıda Osmaniye evleri plan Şeması Őeklini korumakta ancak odalar küŐülmüŐ bir Şekilde karşımıza őkıkmaktadır. Balkon, köŐedeki yerini korumakta ve günlük yaşamın geŐtiđi oturma odası ve mutfaktan buraya őkılmaktadır. Yatak odalarına gece holünden geŐiŐ sağlanmaktadır.

Şekil 15. Ertu İnşaat Normal Kat Planı

Şekil 16. Ertu İnşaat 3 Boyutlu Cephe Çalışması

3.12. Proje 12. Karataş Apartmanı

Yapının adı: Karataş Apartmanı

Yapım tarihi: 2020

Proje: Mehmet Karataş

Yaptıran: Necmettin Karataş

Yeri: Raufbey Mah., Devlet Bahçeli Bulvarı, 4.Etap, 213 Ada, 109 parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

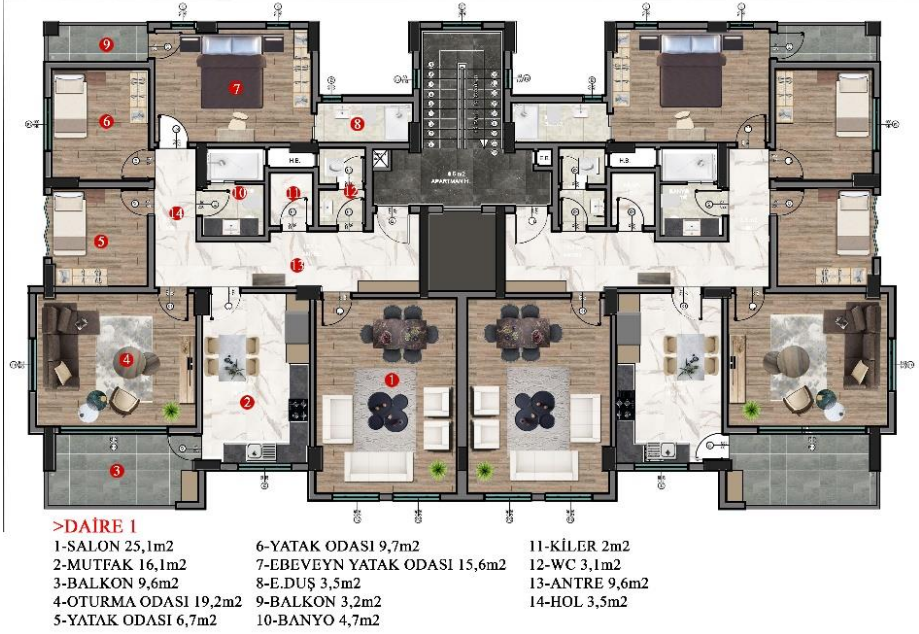
Kat adedi: Bodrum+Zemin+ 6 kat

Bir kattaki daire sayısı: 2

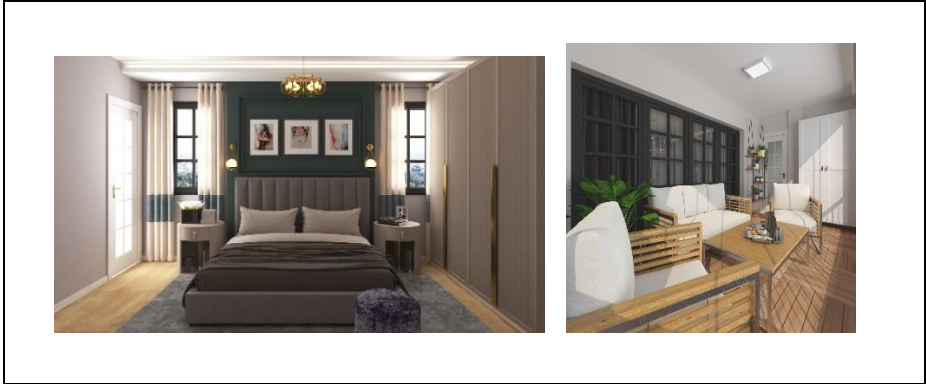
Toplam daire sayısı: 12

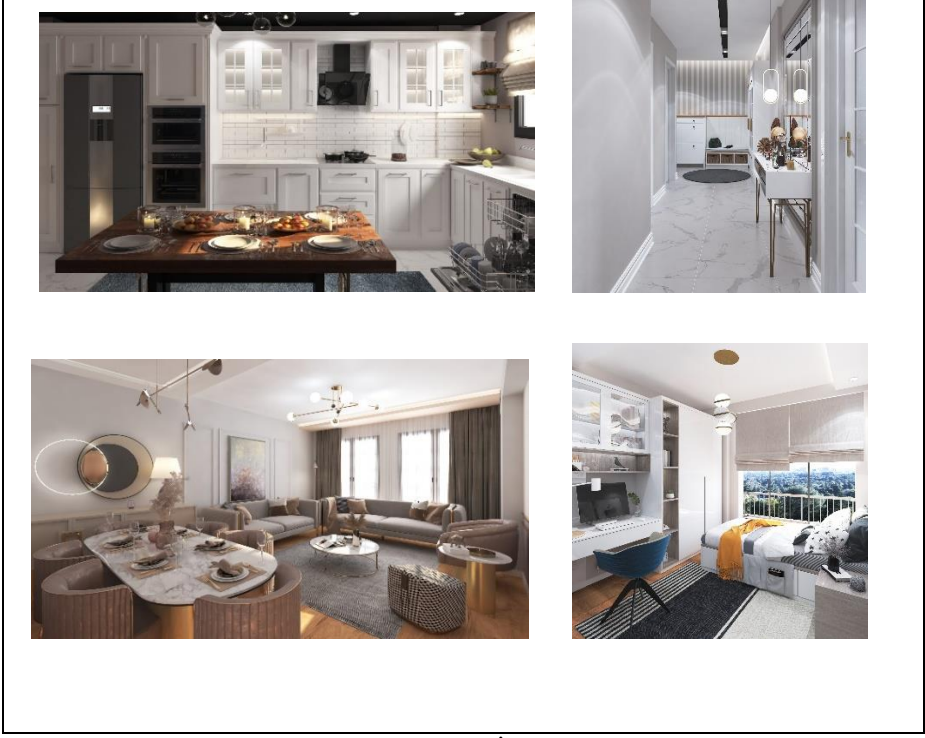
Plan şekli: 4+1, 170 m² dairelerden oluşan, çarşı merkeze yakın konumlanan bir apartmandır. Projede salonun girişteki yerini koruduğu, mutfak ve oturma odasının antrede bulunduğu ve buralardan balkona çıkıldığı Şekil 17’de görülmektedir. Bu dönemde yapılan projelerde salona balkondan çıkışın azaldığı, günlük yaşamın geçtiği alanlardan balkona geçilen örneklerin sayısı atmıştır. Misafir ağırlamak için kullanılan salon, evin en önemli yeri olmaktan

uzaklaşmaya başlamıştır. Projede kiler ve ebeveyn banyosu bulunmaktadır. Cephede hareket çıkımlarla sağlanmıştır.

Şekil 17. Karataş Apartmanı Normal Kat Planı

Şekil 18. Karataş Apartmanı İç Mekân 3d alıŐması

3.13. Proje 13. Celal Karaca Apartmanı

Yapının adı: Celal Karaca

Yapım tarihi: 2021

Proje: Elife Büyüköztürk

Yaptıran: Celal Karaca

Yeri: Raufbey Mah., 34 Ada, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+Zemin+ 4 kat

Bir kattaki daire sayısı: 2

Toplam daire sayısı: 10

Plan şekli: 70 m² dairelerden oluşan yapı, çarşı merkeze yakın düşük gelirli aileler için tasarlanmış proje tipidir. Yapıda, mutfak, bir yaşama birimi ve 2 yatak odası bulunmaktadır. Balkon yine binanın köşesinde iki taraftan ışık alacak şekilde konumlanmaktadır.

Şekil 19. Celal Karaca İnşaat Normal Kat Planı (Çizim: Elife Büyüköztürk).

Şekil 20. Celal Karaca Ön Cephe 3d Çalışması (Çizim: Elife Büyüköztürk).

3.14. Proje 14. Baykal İnşaat

Yapının adı: Baykal İnşaat

Yapım tarihi: 2022

Proje: İMA Mimarlık

Yaptıran: Metin Baykal

Yeri: 19524 Sokak, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+Zemin+ 6 kat

Bir kattaki daire sayısı: 3

Toplam daire sayısı: 18

Plan Şekli: Yapı Şehir dışında tasarlanan bŧyŧk m²'li projelerdendir. Projede bir açık mutfak, salon ve 3 yatak odası bulunmaktadır. Yapı, Osmaniye ikliminin etkisi dŧŐŧnŧlerek her dairenin 3 cepheden ışık ve rŧzgâr almasına olanak sağlayacak nitelikte tasarlanmıŐtır. Aynı Şekilde 3 cephesi açık olarak tasarlanan ve Osmaniye lilerin gŧnlerinin çoğunu geçirdikleri alan olan balkon, konumu ile projenin tasarımsal açıdan önemli detaylarındandır. Projede diğer bir detay ise kilere, mutfağın içerisinden olan ulaŐımdır. Projede, bu dönemin bŧyŧk m²'li projelerinde grŧlen giyinme odası ve ebeveyn banyosu yer almaktadır. Dış cephesi ise modern mimari tarzda, kentin dikkat çeken projelerindendir.

Şekil 21. Baykal İnşaat Normal Kat Planı

Şekil 22. Baykal İnşaat Dış Mekân 3d Çalışması

3.15. Proje 15. Bmy Yapı

Yapının adı: Bmy Yapı Go On

Yapım tarihi: 2022

Proje: İMA Mimarlık

Yaptıran: Bekir YahŐi

Yeri: Rahime Hatun Mah. 9090 Sokak, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+Zemin+ 5 kat

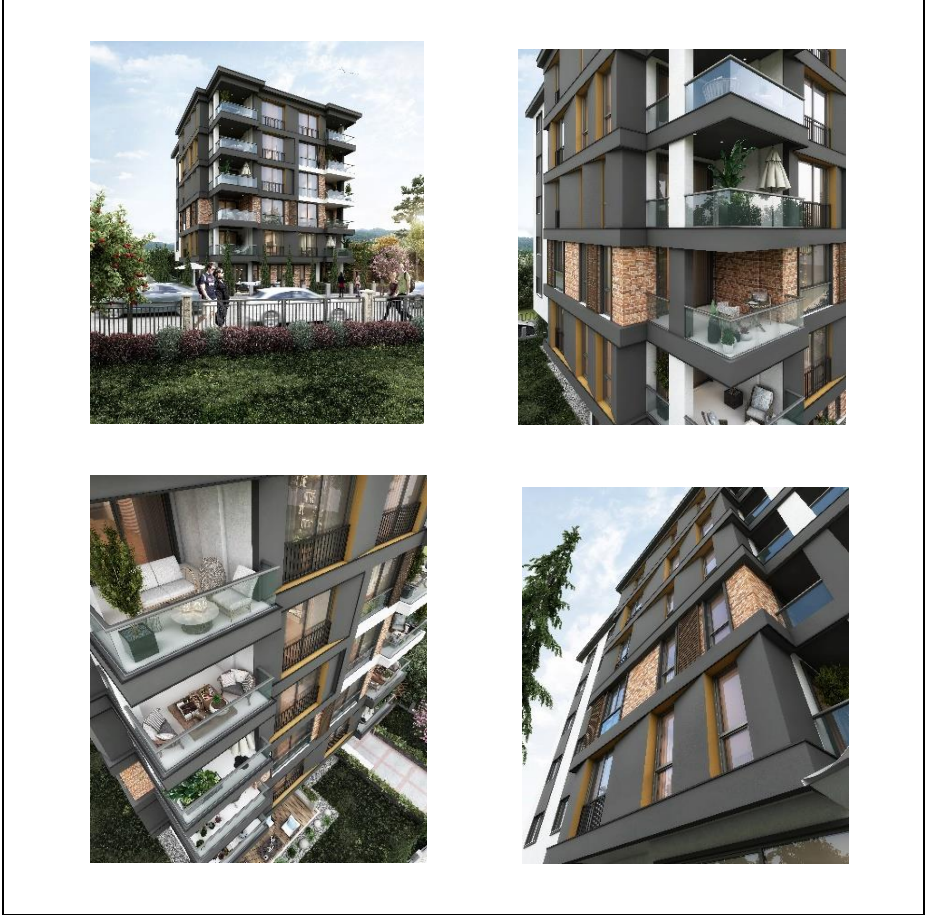
Bir kattaki daire sayısı:2

Toplam daire sayısı: 10

Plan Şekli: Geleneksel plan Őemasından farklı olarak açık ve ada mutfağın bulunduğu konut t¼r¼d¼r. Projede vestiyer yeri ve dresuar alanı tasarlanmıŐtır. 3 adet yatak odası olan yapının, giyinme odası, kileri ve ebeveyn banyosu bulunmaktadır. Balkonun konutun köşesinde yerini koruduğu Şekil 23'te gr¼lmektedir.

Şekil 23. Bmy Yapı Normal Kat Planı

Şekil 24. Bmy Yapı Dış Mekân 3d alıŐması

3.16. Proje 16. Levent enet Apartmanı

Yapımın adı: enetler Ltd. Őti.

Yapım tarihi: 2022

Proje: GCA Mimarlık

Yaptıran: Levent enet

Yeri: Gebeli Mah., 2174 Ada, 102 Parsel, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+Zemin+ 1 kat

Plan Şekli: Levent enet Apartmanı kck daire örneklerinin denendiği bir projedir. Bir katta 8 daire vardır ve daireler 90 m²'dir. Konutlar, açık mutfaklı bir yaşama alanı ve yatak odasından oluşmaktadır. Osmaniye Devlet Hastanesine yakınlığı sebebiyle özellikle burada çalıŐanların tercih edebileceği bir konut türüdür.

Şekil 25. enetler Apt. Normal Kat Planı

3.17. Proje 17. Aysanlar Bulvar Garden

Yapının adı: Aysanlar Bulvar Garden

Yapım tarihi: 2023

Proje: İMA Mimarlık

Yaptıran: İzzet Aysan

Yeri: Musa Şahin Bulvarı, Osmaniye, Merkez

Blok: 1

Kat adedi: Bodrum+ Zemin+ Asma+ 6 kat

Bir kattaki daire sayısı: 3

Toplam daire sayısı: 19

Plan Şekli: Yapı Şehir merkezi içerisinde yapılan orta büyüklükteki dairelerdendir. Plan Şeması olarak diğer konutlardan çok farklıdır. Dairelerin

3'er cepheden ışık alacak şekilde olması önemlidir. Yapının en önemli detayı ise salonun bulunmamasıdır. Modern mimari tarzda tasarlanan yapıda bir açık mutfak ve 3 adet yatak odası bulunmaktadır. Yapıda kış balkonunun bulunması, kilere erişimin mutfaktan sağlanması önemli detaylardır. Projede klima balkonlarının tasarlanmış olması dikkat çeken diğer özelliğidir.

Şekil 26. Aysanlar Bulvar Garden Vaziyet Planı

Şekil 27. Aysanlar Bulvar Garden Normal Kat Planı

Şekil 28. Aysanlar Bulvar Garden Dış Mekân 3d Çalışması

4. KONUTLARIN İÇ MEKÂN KURGUSU DEĞİŞİM ANALİZİ

Salon ve Oturma Odaları: Haremlik selamlık oturma kültürünün hâkim olduğu kentte önceleri misafir odası olarak adlandırılan, evin en güzel cephesine konumlandırılıp, en güzel mobilyalarının konulduğu alan giderek önemini yitirmeye başlamıştır. Yoğun iş hayatının etkisiyle, misafir kültürünün azalması, bu alanların daha az kullanılmasına neden olmuştur. Zaman içerisinde adı salon olarak değiştirilen bu oda, evdeki yerini günlük yaşamın geçtiği oturma odasına bırakmıştır. Bu proje tipi çalışmada, 2010'da yapılan Ezici Apartmanında gözlemlenmiştir. 2020 sonrasında yapılan yapılarda ise salonun ya yüksek bütçeli ve yüksek m²'li konutlarda ya da şehir dışlarında inşa edilen yapılarda varlığını gösterdiği saptanmıştır. Misafir ağırlama eyleminin artık evin dışında, restoranlarda, kafelerde yapılması bu alanın kullanımını da gereksiz kılmaya başlamıştır. Şehir içlerinde yapılan yapılarda, çalışmada incelenen Aysanlar Bulvar Garden Projesi'nde olduğu gibi salon yerine yeni bir yatak odası eklenmesi insanların konut seçiminin bu yönde olduğunun göstergesidir.

Mutfak: Evin en az önem verilen küçük m²'li tasarımlardan süreç içerisinde değişen yaşam koşullarıyla en önemli mekânına dönüşmüştür. Sincer Apartmanında görüldüğü gibi önünde küçük bir balkonu bulunup ve bu balkonun erzak depolama amaçlı kullanıldığı örnekler günümüzde farklılaşmıştır. Güncel örneklerde Osmaniye ilinde mutfağın açık ve kapalı

olmak üzere iki tip kullanımı mevcuttur. Kapalı mutfak modeli genellikle mutfaktaki yemek kokusunun diğer odalara geçmesini engellemek amaçlı tasarlanmaktadır. Açık mutfak modeli ise mutfakta iş yapan bireyin aile fertleriyle iletişim halinde olabilmesi nedeniyle yoğun iş temposunda çalışan insanların ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmektedir. Çalışmada incelenen 2001'de yapılmış Sincer apartmanı ile 2023'te yapımı tamamlanan Aysanlar Bulvar Garden Projesi karşılaştırıldığında; mutfak önündeki küçük balkon yerini korumuştur ancak yemek yeme amaçlı kullanılmaktadır. Erzak depolama işlevinin ise devam ettiği ancak mutfakla bağlantılı kilere taşındığı tespit edilmiştir.

Banyo, Tuvalet: Değişen zaman içerisinde Osmaniye'de tuvalet ve banyo yeri ve kullanımında bir değişiklik yapılmamıştır. Sadece ebeveyn odalarına ebeveyn banyosu eklenmiştir. Konutların büyüklük ve sağladığı olanak bakımından özellikle şehir dışında inşa edilen projelerde banyolar daha farklı amaçlara da hizmet edebilmektedir. Bunlar çamaşır yıkama, kurutma, sauna, hamam vb. işlevlerdir. Çalışmada incelenen Doğa Park Rezidans'ta görüldüğü gibi sauna yüksek m²'li evlerde tercih edilebilmektedir.

Ebeveyn Odası: Uyuma işlevinin yanı sıra diğer hizmetlere de hizmet veren bir alana dönüşmüştür. Güncel projelerde ebeveyn odasının giyinme, makyaj, çalışma, oturma vb. fonksiyonlara da hizmet verebilmesi beklenmektedir. Özellikle giyinme odası küçük m²'li projelerde bile önem arz etmektedir (Dora Erdilek, Tuzlu Erol, 2013: 86).

Çocuk Odası: Çocukların uyumasına, çalışmasına, dinlenmesine olanak sağlayacak nitelikte tasarlanan çocuk odaları, değişen zaman içerisinde mekânsal kullanımında değişikliğin olmadığı yaşam birimidir.

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada 2000 sonrası Osmaniye'de değişen yaşam biçimlerinin konut türünü etkileyip, etkilemediği sorgulanmış ve bu kapsamda kentte 2000 sonrası yapılmış 17 adet konut incelenmiştir. İncelemeler sonucunda konutların kısmen değiştiği, bazı kullanımların günümüzde de devam ettiği tespit edilmiştir. İdris Sincer yapısında evin en güzel cephesinde konumlanan misafir odasının, süreç içerisinde adının salon olarak değiştiği, sonrasında yerinin

değiştirdiği ve giderek de bazı evlerde (Celal Karaca Apartmanı, Levent Çenet Apartmanı, Aysanlar Bulvar Garden Projesi) varlığını yitirdiği saptanmıştır. Bunun sebebi ise yoğun çalışma koşullarının ve günlük hayat telaşının misafir ağırlama eylemine olanak tanımamasıdır. Haremlik, selamlık oturma kültürünün hâkim olduğu kentte bu durumun günümüzde çok nadir olarak devam etmesi de salonun varlığını sürdürmemesinin diğer bir gerekçesi olarak gösterilebilir. Konutlardaki mutfak kullanımı diğer bir değişen yaşam birimleridir. Küçük m²'li alanlardan, cam balkonları ile tasarlanan alanların da dâhil edildiği evin en çok kullanılan birimlerine dönüşmüşlerdir. Günümüzde açık ve kapalı tipte kullanımları yaygın olan mutfağın içerisine erzak depolama amaçlı kiler de dâhil edilmektedir. Mutfaktaki bu dönüşümün gerekçesi olarak yoğun iş temposu ile çalışma şekli gösterilebilir. Ancak kentte tasarlanan yapılarda, gece holünün bulunup, yatak odalarının burada konumlanması ve bu kullanım biçiminin değişmemesi, konutlarda mahremiyet olgusunun büyük önem taşıdığını göstermektedir. Diğer bir değişmeyen kullanım biçimi ise iklim gereği balkonun konumu ve yeridir. Evin her dönemde en çok ışık alan cephesinde konumlanmıştır. Ebeveyn yatak odası ise yatma işlevine ek fonksiyonlar ile genişletilip, giyinme odasının ve ebeveyn banyosunun eklendiği odalara dönüşmüştür.

Sonuç olarak her kentin kendine ait kültürel yapısı bulunmakta olup, bu kültürel yapı konut oluşumunda ve dönüşümünde büyük etkiye sahiptir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

E-kitap bölümü ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uygundur. Araştırma için etik kurul onayı gerekmedi.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Açıklama Bilgileri

Makaleye her iki yazar da aynı oranda katkı sağlamıştır. Çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Alga, R. (2005). Yaşam Döngüsüne Bağlı Olarak Konut Tasarımını Etkileyen Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dora Erdilek, A., Tuzlu Erol, Y. (2013). 2000’li Yılların Değişen Yaşam Biçiminin Konut İç Mekânlarına Yansıması, İstanbul Örneği, Tasarım Dergisi, S. 229: 84-87.
- Ulusoy, M. (1999). Konya’da Apartman Yapılarının Tarihsel Gelişimi, Konya: Türkiye Alim Kitapları.

BÖLÜM 11

Türkiye’de Koruma İle Eko-Turizm Olgusu Ve Sorunları

Prof. Dr. Öner DEMİREL¹

Dr. Öğr. Üyesi Meryem Bihter BİNGÜL BULUT²

Arş. Gör.. Tuba Gizem AYDOĞAN³

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267470>

¹ Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırıkkale, Türkiye, odofe01@gmail.com , ORCID ID: 0000-0002-8102-5589

² Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırıkkale, Türkiye, mbbingul@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4496-8198

³ Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırıkkale, Türkiye, taydogan@kku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0717-4751

GİRİŞ

1.KORUMA KONULARI

Doğal sayılan herhangi bir bireyi veya ortamı “korumak”, çeşitli araçları ve düzenekleri gerektirmektedir. “Korunmasına” karar verilen birey veya ortama özel, ayrıcalıklı bir yapının ya da “statünün” kazandırılması ise, bu araçların en yaygın kullanımınıdır. Böylece “koruma” amacının daha kolay ve kalıcı bir biçimde gerçekleştirilebileceği umulmaktadır (KIRÇEV, 2000). Kendi anlamı içinde koruma, kaynak kullanımının temeli olan ya da onu dengeleyen bir felsefe ya da politikadır.

Korunan Alan Formları ya da koruma yapıları *oluşturma kararı*, bu alanların içerdikleri birey ya da toplumlarla sıkı sıkıya ilgilidir. Doğaya ve yaşadığımız çevreye ait her varlığın biyolojik yaşam zincirinin ve onun kültürünün tam olarak tanımlanamamış olması “onun koruma değeri konusunda yapacağımız değerlendirmede bizi yanılgıya düşürmemesi için tüm doğal ve kültürel varlıkların yararlı-yararsız bir ayırımına girmeden korunmasının gerekli olduğu düşüncesi egemen olmalıdır (Demirel, 2005).

Koruma konuları, bugün ülke coğrafyamızın %10'unu kapsayan boyutlarda bir eylem alanına dönerek T.C.Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı *Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü* olan birimin öncülüğünde sayıları her geçen gün artan korunan alanlar ağı oluşturularak, bu alanlar için hazırlanan *Yönetim Planları, Uzun Devreli Gelişme Planları ve Eğitim Programları* ile ülke doğamızın korunması dışında gelecek nesillerin de yaşamalarını teminat altına alan genetik çeşitliliğin ve zenginliğin de korunması güvence altına alınabilmiştir.

Korunan alan düşüncesinin ortaya çıkmasının altında yatan temel nedenler iki başlık altında toplanabilir;

1. Korunan alanların içerdiği doğal ve kültürel değerlerin nitelikleri ve bu nitelikler doğrultusunda mevcut durumun korunmaları zorunluluğu,

2. Korunan alanlara yönelik insan kullanımlarının bir tehdit oluşturması ve bu yüzden bu kullanımlara bir sınırlandırma getirilmesi ve değişikliğin engellenmesi gereğidir.

Türkiye’de doğal kaynakları barındıran korunan alanlara yönelik olarak birbiri ardı sıra çıkarılan kanunlar ve yönetmeliklerle korunan alanlara sıçrayan kullanım talepleri, denetimsiz müdahalelerin önünü açan aykırı gelişmeler olarak not edilmelidir. 2002 tarihinden itibaren hazırlıkları devam eden *Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu*, korunan alan mevzuatını değiştirmekle kalmıyor, beraberinde yeni bir sistem getirme yönünde çalışmalar yapıldığı izlenimini de veriyor.

Korunan doğal alanların belli kısıtlamalarla korunma altına alınması basit bir yasaklama faaliyeti değildir. Bu çabanın arkasında varoluşumuzu yakından ilgilendiren ahlaksal, estetik, sosyolojik, ekonomik ve ekolojik nedenler yatmaktadır. Sahip olunan değerlerin bütünü, geçmiş ve gelecek kuşakların ortak servetidir ve tek taraflı tasarrufta bulunulmamalıdır. Korunan alanlar nesli tehlike altında, endemik, dar yayılışlı birçok bitki ve hayvan türüne ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca, ekolojik özelliklerinin ve doğal güzelliklerin yanı sıra jeolojik, jeomorfolojik, tarihi, arkeolojik ve kültürel değerlere sahip alanları da içermektedir.

Ülkemizin koruma potansiyeli ele alındığında; yeryüzündeki en önemli 7 gen merkezinden biri olarak bilinen Türkiye, biyolojik çeşitlilik bakımından bulunduğu coğrafyanın en önemli ülkesidir. Stratejik konumu ile Türkiye çok sayıda türün varlığını sürdürebilmesi bakımından anahtar ülke konumundadır. Bu nedenle Türkiye’nin doğa koruma alanındaki sorumluluğu herhangi bir ülkeninkinden daha fazladır. Bu zenginliğin korunması için toplam alanı 3,2 milyon hektarı aşan ve aralarında milli parkların da bulunduğu 598 koruma alanı ilan edilmiştir.

Ülkemizin, BM nüfus projeksiyonlarına göre *96 Milyon Kişiyle 2050 Yılında Dünyanın En Kalabalık 18. Ülkesi* olacağı bildirilmektedir (UN, 2017). Türkiye su zengini bir ülke değildir. Kişi başına düşen yıllık su miktarına göre ülkemiz su azlığı yaşayan bir ülke konumundadır. Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı $1.519 m^3$ civarındadır. Türkiye İstatistik Kurumu

(TÜİK) 2050 Yılı İçin nüfusumuzun 100 milyon olacağını öngörmüştür. Bu durumda 2050 yılı için kişi başına düşen kullanılabilir su miktarının 1.120 m³/yıl civarında olacağı söylenebilir. Türkiye’de yıllık ortalama yağış yaklaşık 643 mm, ülkemizin tüketilebilir yerüstü ve yeraltı su potansiyeli yılda ortalama toplam 112 milyar m³ tür. Nüfus artışı, kentleşme ve hızla gelişen turizm sektörü göz önünde bulundurularak 2010 yılında 6 km³ olan evsel su kullanımının 2023 yılında 18 km³’e ulaşacağı öngörülmektedir.

2. EKO-TURİZM OLGUSU

Ozaner’e (2004) göre; ekolojik açıdan hassas bölgelerde, turizm sektörünün geliştirilmesi hedeflendiğinde, *sürdürülebilirlik kavramı* öncelikli sağlanması gereken hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Eko-turizm ise, korunan alan çevresindeki doğal ve kültürel değerlere olumlu katkılar sağlayan ve bu değerlerin sürdürülebilirliğini temel alan bir turizm çeşidi olarak görülmektedir. Eko-turizmin başarılı bir şekilde yönetilmesi ve sürdürülebilirliği, eko-turizmi oluşturan bu unsurlar arasında iş birliği ile gerçekleştirilebilir.

Eko-turizm, sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirildiğinde, hassas ekosistemlerin korunmasını ve bu bölgelerin çevresinde yaşayan insanların sosyo-ekonomik gelişmesini sağlayacak önemli bir turizm türüdür. Eko-turizm gelirlerinin büyük çoğunluğu, bu bölgelerde yaşayan yerel halka gitmekte, o çevredeki doğal değerlerin korunmasında ve geleneksel kültürlerin yaşatılmasında kullanılmaktadır. Bu nedenle eko-turizm gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2017).

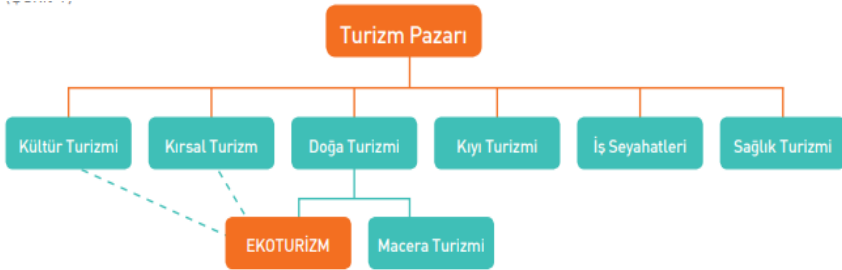
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Türkiye’ye giriş yapan turistlere yönelik yapılan anketlerde, doğa turizmine yönelik bir seçenek bulunmadığı için özellikle eko-turizm amaçlı ülkemizi ziyaret eden turist sayısına ilişkin resmi kayıtlar bulunmamaktadır. Ülkemizde doğa temelli çevre duyarlı turizm etkinliklerine yönelik yapılan akademik çalışmalar, çoğunlukla alternatif turizm etkinliklerine katılmak için gelen dış turistlerin bireysel amaçlı ve profesyonel hedef gruplarına daha çok hitap eden etkinliklere yönelmekte oldukları saptanmış olup, bu etkinlikler daha çok, trekking, hiking, dağcılık,

tırmanış (mountaineering ve climbing), rafting, kuş gözlemciliği, foto-safari, yamaç paraşütü ve kamping turizmi gibi doğa temelli etkinliklerdir (Demirel, 1977).

Eko-turizm, doğa seyahatine dayanan ancak sürdürülebilirlik ilkesini de içeren bir turizm sektörüdür. Eko-turizm 1990'lı yıllardan bu yana turizm endüstrisi içinde hızla gelişen bir sektör olarak dikkat çekmektedir.

- Eko-turizmin küresel önemini tanıması için Birleşmiş Milletler 2002 yılını “Uluslararası Ekoturizm Yılı” olarak ilan etmiştir.
- 2011 yılı ise BM'nin sürdürülebilir kalkınma ve Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşma yolunda ormanların sürdürülebilir yönetimi ve korunmasının önemini vurgulamak, farkındalığı artırmak için “Uluslararası Orman Yılı” ilan edilmiştir.

1998'de 45 milyon kişi eko-turizm seyahati gerçekleştirirken, 2010 yılında bu rakamın 70 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. *Dünya Turizm Organizasyonu* (UNWTO, 2004) eko-turizm ve doğa turizminin genel olarak turizm endüstrisinden 3 kat daha hızlı büyüdüğünü açıklamıştır (BAKA, 2012). Eko-turizm, doğa turizmi ile ilgili bir seyahat şekli olarak, doğa turizmi pazarının özel bir bölümünü oluşturur, aynı zamanda kültürel ve kırsal turizmin unsurlarını da içermektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Ekoturizmin Turizm Pazarındaki Yeri (UNEP)

Dünya Turizm Organizasyonu'nun tahminlerine göre eko-turizm uluslararası pazarın %7'sine ulaşmış olup Küresel pazarın 77 milyar ABD dolarlık kısmını oluşturmaktadır. Ekoturizm uluslararası turizm faaliyetleri arasında en hızlı gelişen faaliyet alanıdır. Kosta Rika, Meksika, Belize, Ekvator ve Dominik Cumhuriyeti'ne gelen tüm turistlerin yaklaşık %46'sı özellikle bu

destinasyonlardaki koruma altındaki yaban hayatı görmek için gelmektedir. Ayrıca foto safari için gelen yabancı turistlerin yoğun olduğu Kenya, Tanzanya gibi destinasyonlar ekoturizmden önemli miktarda döviz elde etmektedir.

Türkiye’de eko-turizme yönelik kaynakların çoğunu Korunan Alanlar (milli parklar, tabiat alanları, tabiat koruma alanları, tabiat anıtları, sulak alanlar, ÖÇKB gibi bölgeler) oluşturmaktadır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi-2023’te Karadeniz Bölgesi’nde yer alan Bolu, Zonguldak, Bartın, Kastamonu ve Sinop illerini kapsayan bölge, Antalya’nın iç kesimlere doğru doğusu, Torosların eteklerinde Antalya ve Mersin’in birleştiği alanlar ve GAP Koridoru ile Kış Koridorunu birleştiren “GAP Eko-Turizm Koridoru” biyolojik çeşitlilik açısından ve eko-turizm potansiyeli açısından Türkiye Turizm Stratejisinde öncelikle eko-turizmin geliştirileceği bölgeler olarak belirlenmiştir. Hedef alanlardan biri de “*Göller Bölgesi Ekoturizm Gelişim Bölgesi*”dir (BAKA, 2012).

2.1. Dağlık Alanlar

1972 yılında düzenlenen II.Dünya Milli Parklar Dünya Kongresi (Grand Teton Milli Parkı-A.B.D.)’nde IUCN’in ortaya koyduğu 10 koruma bölgesi belirlenmiş olup bunlardan bir tanesi de *Dağ ve Dağlık Alanların* da koruma kapsamına alınmasını gerektiren “*Doğal Kaynak Rezerv Alanları*”dır. Bu alanlar;

“Genellikle insanların yaşamadığı, erişilmesi güç alanlar ya da çok az insanın yaşadığı ve geniş ölçüde yararlanılma ve sömürülme baskısı altında bulunan bölgelerdir” (Güleç, 1983).

Bu koruma statüsü, IUCN’in 1992 yılında yaptığı yeni sınıflandırma sistemi sonrasında “*Peyzaj Koruma Alanları/Denizel ve Karasal*” olarak değiştirilmiştir.

Kara Peyzajının Korunması,

- Geleneksel Alan Kullanım Biçimlerinin,
- Yapı tekniklerinin,
- Doğa ve Kültür Arasındaki Uyumlu Etkileşimin Muhafazası,

- Doğayla Uyumlu Ekonomik Aktivite ve Yaşam Biçimlerinin Desteklenmesi,
- İnsan Topluluklarının Kültürel Yapıtlarının Korunması,
- Türler ve Ekosistemlerle Birlikte Habitat ve Peyzaj Çeşitliliğinin Korunması,
- Turizm, Ormancılık ve Balıkçılık gibi aktivitelerle yöre insanının ekonomiklendirilmesine katkı yapmak hedeflenmektedir.

Yeryüzü kıtalarının %24'ine karşılık gelen dağlık alanlarda Dünya nüfusunun %26'sı yaşamaktadır. Ancak başta su olmak üzere doğal kaynaklar açısından küresel nüfusun %40'ından fazlası dağlık alanlardan kaynaklanan havzalarda yaşamaktadır. Dağların ve dağlar üzerindeki yüksek platoların ekoturizm açısından sunduğu sayısız fırsatlar bulunmaktadır. Bunlar; dağcılık (tırmanma ve yüksek irtifa dağcılığı-profesyonel hedef grupları), uzun mesafe doğa

- Organik Madde ve Oksijen Üretimindeki Rolü
- İklimi Düzenlemedeki Temel Rolü,
- Yüzeysel Akışın Yavaşlatılmasını Sağlar ve Toprak Kaybını Engeller
- Toprakta Yaşayan Mikro Faunanın Korunmasını Sağlar
- Toprağın Organik Maddece Zenginliğine Katkıda Bulunur
- Topraktaki Nemliliği Muhafaza Eder
- Toprağı Mineral Bakımdan Zenginleştirmede Katkı Sağlar
- Çeşitli Kaynaklarca Kirletilen Su Tabakasının Temizliğini Sağlar.

Ormanlar sağladıkları bu fonksiyonlarla sağlıklı ve konforlu bir çevre kalitesini insanların ve diğer canlı varlıkların hizmetine sunmaktadırlar. Ormanların sunduğu bu doğal iklimde, yapılan turistik ve rekreasyonel etkinlikler, özellikle çocukların doğayı tanımaları ve bir doğa bilinci oluşturmaları yanında psikolojik gelişimlerine de çok olumlu katkıları bulunmaktadır.

Özellikle sıkça yapılan hafta sonu yürüyüşleri, ormanda yapılan sportif etkinlikler ve doğayı tanıma yürüyüşleri kişilerin ruhsal sağlıkları için çok olumlu etkileri olmaktadır (Demirel, 2005).

- 1986 yılında ilan edilen “*Milli Parklar Yönetmeliği*” (12 Aralık 1986 ve 19309 sayılı resmi gazete)’nde yeni bir koruma statüsü olarak ortaya konan Ormaniçi Mesire (Dinlenme) Yerleri, ilan edildiği günden bugüne kadar A, B, C, ve D tipi Ormaniçi Rekreasyon Alanları olarak sayıları 1459’a kadar ulaşmış olup, bu sayının içinde D tipi Ormaniçi Dinlenme Alanları, “*Kent Ormanları*” olarak değerlendirilmekte olup sayıları 142’ye ulaşmıştır.
- Orman alanları, çoğunlukla doğal kaynakları topluca sunabilen en elverişli «*Rekreasyonel Yaşam Çevreleri*» olmaları yanında ziyaretçilere sayısız turistik sportif ve rekreasyonel etkinlikleri yapabilecekleri alanlar sunan çekim noktaları olarak ele alınmaktadır (Roisin, 1975; Akesen, 1978).

2.4. Yayla ve Platolar

Yüzyıllardır ülkemizin hemen her yöresinde, insanlar yazın hayvan sürüleri için taze otların bulunduğu otlaklardan faydalanmak; sıcak ve nemli havadan uzaklaşmak amacıyla dağların yüksek kesimlerinde bulunan yaylalara çıkarlar (Arifoğlu, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği – Şehirlere Sağlıklı Dokunuş (skb.gov.tr)

- Yaylalar yörece daha yüksek kesimlerde konumlanmış “Doğal Dağ Meraları” olarak adlandırılmaktadır. Buldukları yüksekliğe bağlı olarak “Yaylak ve Kışlak” adını almaktadır.
- Yaylalar ve özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylaları, alternatif turizm açısından sayısız çekicilikler sunmasının ötesinde ekoturizmin gelişmesinde ve yöre insanının sosyal ve ekonomik kalkınmasında çok sayıda fırsatlar sunmaktadır.
- Zengin ormanları, doğal bir arboretum özelliğindeki florası ve faunası, krater gölleri, buzulları, çoşkun dereleri, kaplıcaları, tarihi, arkeolojik ve kültürel değerleri, geleneksel yayla yerleşim dokusu, olağanüstü kırsal peyzaj görünümleri ile dağ ve doğa yürüyüşleri, kış sporları, çim kayağı, av ve sportif olta balıkçılığı gibi turizm aktiviteleri ve yayla şenlikleri, boğa güreşi, karakucak güreşi, el sanatları gibi yerel kültürel etkinlikleri ve değerleri ile şifalı otlar açısından da zengin olan alternatif turistik bölgelerden biridir.

Ülkemizde T.C.Turizm Bakanlığı, 1990 yılından itibaren “*Turizmin Çeşitlendirilmesi ve Diğer Bölgelere de Yaygınlaşması*”nı ilke olarak benimseyerek çeşitli çalışmalar başlatmıştır. Bunlardan biri de “Yayla Turizmi”dir. Bu amaçla, T.C.Turizm Bakanlığı 1987 yılından bugüne dek geçen süre içinde, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ilan edilen Turizm Merkezi Sayısı ise 26’dır. Ayder yaylası 1987 yılında bakanlar kurulu kararıyla «*Turizm Bölgesi*» ilan edilmiştir. Belediye mücavir alanı içerisinde kalan bu bölgede gelişigüzel yapılaşma başlamıştır. Daha sonra 1994 yılında milli park ve 1998 yılında doğal sit alanı ilan edilmiştir. 2006 yılında da bakanlar kurulu kararı ile “Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi” ilan edilmiştir. İki yıl içinde “Koruma Amaçlı İmar Planı” oluşturulması gerekirken bugüne dek gerçekleştirilememiştir (Bilici ve Işık, 2018).

Türkiye’de turizme yapılacak özel yatırımların kolaylaştırılması için çalışmalar yürütülmektedir. Özel sektörün turizme yapacağı yatırımlarda, rehberlik, yardım ve koordinasyonun sağlanmasında yetkili otorite T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’dır. Bakanlık aynı zamanda özel sektör yatırımlarını idare ve teşvik etmektedir. Yatırımcılara tanınan teşviklerden bazıları (2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu kapsamında) (BAKA, 2012).

- Vergi İndirimleri
- Yatırım Kredileri ve İkramiyeleri
- Turizm Gelişim Fonları Kullanma Hakkı
- Düşük Faizli ve Uzun Vadeli Krediler (Örneğin Uzun Sureli Kira Sözleşmeleri)
- Kısmi Gümrük Vergisi Muafiyetleri
- Yabancı Çalışanlar İçin İşe Alım Sürecinin Kolaylaştırılması
- İletişim Olanakları
- Yer Tahsisi

Turizm sektörüne sağlanan tüm teşvik tedbirleri ile istisna, muafiyet ve haklardan yararlanabilmek için, 2634 sayılı kanun uyarınca T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan, *Turizm Yatırım Belgesi veya Turizm İşletmesi Belgesi* alınması zorunludur.

Yatırımlar için öncelik sırası; Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri ve Bakanlıkça tespit edilen yerlerdir. Ayrıca 2023 Türkiye Turizm Stratejisi 2007-2013 Eylem Planında da belirtildiği üzere öncelikli 10 Turizm kenti olarak belirlenen bölgeler ele alınmaktadır.

Turizm Gelişim Bölgeleri dışında bir alanda yatırım yapılması planlanıyorsa, yatırımcı “Bölge Seçimi İzni” için bölge valiliğine başvurmalıdır.

Turizm Lisansı süreci üç aşamadan oluşmaktadır.

- Birinci Aşama; Yatırım Sertifikası Almak,
- İkinci Aşama; İnşaat ve İskân İzni Almak,
- Üçüncü Aşama; Geçici İşletme İzni ve Finansal İşletme Sertifikası almaktır (BAKA, 2012).

Turizm bölge, alan ve merkezleri dışında kalan milli parklar ve tabiat parklarında kamu yararı olmak şartıyla ve plan dahilinde, turistik amaçlı bina ve tesisler yapmak üzere gerçek ve özel hukuk tüzelkişileri lehine T.C.Maliye Bakanlığı'nın görüşü alınarak T.C.Tarım ve Orman Bakanlığı'nca izin verilebilir. Bu izin üzerine gerçek ve özel hukuk tüzelkişileri lehine tesis edilecek intifa hakkı süresi 49 yılı geçemez. Bu süre sonunda bütün tesisler eksiksiz olarak Hazine'ye devredilir. Ancak, işletmesinin başarılı olduğu T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenen hak sahiplerinin intifa hakkı, T.C.Tarım ve Orman Bakanlığı'nca tesisin rayiç değeri üzerinden belirlenecek bedelle doksan dokuz seneye kadar uzatılabilir

3. KORUMA İLE EKO-TURİZM SORUNLARI

Orman içi Mesire Yerleri ile ilgili olarak ilk ilan edildiği tarihten itibaren günümüze dek yapılan yasal düzenlemelerle bu alanlarla ilgili yasal ve yönetsel açıdan tam bir karmaşanın yaşanmasının da beraberinde önu açılmıştır. 1986 yılında ilk ilan edilen “Milli Parklar Yönetmeliği” sonrasında yapılan yasal düzenlemeler aşağıda verilmektedir;

- 30 Eylül 2006 tarihli 26305 sayılı “Mesire Yerleri Yönetmeliği”

- 23 Mart 2012 tarihli 28242 sayılı “Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik”
- 5 Mart 2013 tarihli 28578 sayılı “Mesire Yerleri Yönetmeliği”
- 31 Aralık 2014 tarihli 29222 sayılı “Mesire Yerleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”
- 296 sayılı “Mesire Yerleri Uygulama Tebliği”
- 05.03.2013 tarihli 300 sayılı “Mesire Yerleri Uygulama Tebliği”

01 Haziran 2019 tarih ve 30791 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu”ndaki 1-12 arası maddeler değiştirilerek koruma bölgelerinde, orman alanlarında ve hazine arazilerinde özellikle Orman Genel Müdürlüğü’ne bağlı olan ve kent ormanları ile birlikte sayıları 1500’lere ulaşan Ormaniçi Mesire Yerleri’nin yeni kanununun 8. maddesi ile T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı’na devri ile bu alanlarda doğal yıkımı başlatacak uygulamalar ile ilgili olumsuzlukların ve ekolojik açıdan kayıpların yaşanması söz konusudur.

Halen bu alanların yönetimi, “645 sayılı “T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren “Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Daire Başkanlığı” altında “Mesire Yerleri Şube Müdürlüğü” altındadır. 01 Haziran 2019 tarih ve 30791 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un 10.maddesi ek 5.madde’de;

“Ormanlık alanlar üzerinde bulunan ve 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 17 nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca Orman Genel Müdürlüğü sabit kıymetlerine alınan tesislerden konaklama amaçlı kullanılması mümkün olanlar ile içerisinde her tür ve kapasitede konaklama tesisi bulunan mesire yerlerini tahsis etmeye, gelirleri orman genel müdürlüğüne ait olmak üzere bakanlık yetkilidir”.

Tanımlandığı biçimiyle yapılan yeni düzenlemeyle sayıları 1459’a ulaşan bu alanların yönetimi ve tahsis etme yetkisi T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı’na devredilmektedir.

3.1. Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu İle İlgili Değerlendirmeler

T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü tarafından 17/5/2012 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderilen "Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı" T.B.M.M.'nin 24.Yasama Dönemi ve 2.Yasama Yılı'nda, 297 sıra sayısı ile T.B.M.M. Çevre Komisyonu'na havale edilmiş ve komisyon tarafından kanun tasarısına yönelik yapılan değerlendirmeler sonrasında hazırlanan rapor, 18/06/2012 tarihinde T.B.M.M.'ye sunulmuştur.

"Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı" taslak metni, değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür;

- Uluslararası Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile iç hukukumuzun bir parçası olan Peyzaj Atlası'nın ve Peyzaj Planlanması'nın yapılmasına yönelik düzenlemeler bulunmamaktadır.
- Avrupa Birliği Habitat ve Kuş Direktifleri'nin iç hukumuza uyarlanmasına yönelik olarak henüz koruma statüsü taşımayan alanların korunmalarını garanti altına alacak olan düzenlemeler kanun tasarısında ele alınmamıştır.
- Kanun tasarısı, biyolojik çeşitliliğin korunması yerine, doğayı tahrip edebilecek yatırımlar da dâhil her türlü kullanımın önünü açmaya hizmet edecek yönde şekillendirilmektedir.
- Bu tasarı ile gelen en tehlikeli düzenleme "İZİNLER" başlıklı bölümdür. "Üstün Kamu Yararı ve Stratejik Kullanım" olarak yapılmış tarifle Bakanlar Kurulu'na izin, intifa ve irtifak hakkı verme yetkisi verilmektedir.
- Korunan alan statülerinin belirlendiği 9. madde incelendiğinde bir karmaşanın söz konusu olduğu görülecektir. 13 farklı koruma statüsünün ortaya konduğu 9.madde de, örneğin Tür Koruma Alanı ile Tabiatı Koruma Alanı tanımları birbiri ile örtüşmektedir. Bu koruma statüleri içinde Doğal Sit Alanı yoktur. Doğal Sit ve Doğa Anıtı tanımları kaldırılmaktadır.

- Yaban hayatı bakımından çok zengin olan ve genetik kaynaklara sahip olan ülkemizde yaban hayatı koruma sahaları bu tasarıyla ortadan kaldırılmaktadır. Ekolojik etki değerlendirmesi (EED) rapor tekniğinin, ilk kez ulusal bir mevzuatta yer alması sevindiricidir. Zaman içinde ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) süreçleri sonunda ülkemiz doğasında yaşanan bir tahribatın benzeri olması korkusudur.
- 644 sayılı “T.C.Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” (¹Resmi Gazete, 04 Temmuz 2011 tarih ve 27984 sayı),
- 645 sayılı “T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” (²Resmi Gazete, 04 Temmuz 2011 tarih ve 27984 sayı) ve
- 648 sayılı “T.C.Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname” (Resmi Gazete, 17 Ağustos 2011 tarih ve 28028 sayı) ile ülkemizde 60 yıldan beri sürdürülmekte olan ülke doğa koruma politikaları ve korunan alan statülerine olan yaklaşımı değiştirerek yasal ve yönetsel anlamda değişiklik getirmiştir.

“Tabiati ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı” taslak metni, T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış, yönetmelik (“Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik” 2012 tarih ve 2856 sayı) ise T.C.Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanarak yürütülmekte olup yönetmelikte yer alan bazı hükümler “Tabiati ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı” ile çalışmaktadır. Her iki bakanlık arasında da bu durum ihtilaflara ve işlerin yürütülmesi noktasında belirsizliğe doğru giden bir süreci de beraberinde başlatmıştır.

“Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” adıyla gündeme gelen taslak metinde belirtilen değişikliklerle Doğa Koruma Ve

Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün kapatılarak Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösterecek üç ayrı daire başkanlığı biçiminde yapılandırılması öngörülmektedir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü teşkilat yapısında yer alan 7 adet daire başkanlığı (Milli Parklar, Doğa Koruma, Hassas Alanlar, Yaban Hayatı, Av Yönetimi, Biyoçeşitlilik ve Yönetim Hizmetleri) Genel Müdürlüğün uzun yıllar boyunca birikimi ve deneyimler sonucu şekillenmiş olan bir yapılandırmadır. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bu kazanımlar göz ardı edilmektedir.

2000 yılında Floransa'da imzalanan *Avrupa Peyzaj Sözleşmesi*'ne 2003 yılında taraf olan ülkemiz, bu sözleşmenin bir gereği olarak Ülke Peyzaj Atlaslarının çalışmalarına başlamış olup ilk olarak "*Yeşilürmak Havzası Peyzaj Atlası*"nı ve 2. olarak da *Büyükmenderes Peyzaj Atlası* çalışmalarını tamamlamıştır. Bu çalışmaları koordine eden ve "*PEYZAJ*" kelimesinin geçtiği tek kurum olarak Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı'na bağlı olan *Peyzaj Koruma Şube Müdürlüğü* olup yakın zamanda yapılan bir düzenleme ile ne yazık ki ülke atlaslarının hazırlanmasını koordine etmek gibi büyük bir sorumluluk üstlenen ve şube müdürlüğü seviyesinde temsil edilen bu yapılanma kısım amirliği seviyesine düşürülmüştür. Yeni kanun taslağıyla bu birim de tümüyle ortadan kaldırılmaktadır.

3.2. Yaşanan Darboğazlar ve Zorluklar (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı,2017)

3.2.1. Teknik Boyut

- Sürdürülebilir turizm, eko-turizm vd. konusunda kavram karmaşası,
- Kurumsal ve ulusal eko-turizm stratejisi ve eylem planının eksikliği,
- Korunan alanlarda eko-turizm amaçlı yoğun ziyaretçi talebine cevap verecek yapılaşmalar ve tesisler ile yoğun kullanımlardan dolayı doğal ekosistemlerin bütünlüğünün tehdit altında olmasını giderecek stratejik planların ve yönetim planlarının yapılması gerekliliği,

- Korunan alanlarda eko-turizmin bir araç değil de çoğunlukla ekonomik bir amaç olarak algılanması nedeniyle korunan alanın sahip olduğu kaynak değerleri üzerine zararların artması,
- Korunan alanlarda eko-turizm uygulamalarına yönelik veri tabanı ve kaynaklara yönelik envanter eksikliği,
- Korunan alanlarda eko-turizm uygulamalarına yönelik izleme ve değerlendirmenin yetersizliği, izleme ve değerlendirmeye yönelik bir mekanizmanın ve gösterge setinin olmaması,
- Yerel halkın kendi özgün kültürel değerlerine yeterince sahip çıkmaması,
- Eko-turizm uygulamalarında sunulacak ürün ve hizmetlere ilişkin standartların belirlenmemiş olması ile markalaşma ve patent süreçleri ile uluslararası sertifikasyon programlarına akreditasyon ve uyum konusuna yeterince önem verilmemesi,
- Ulusal bazda eko-turizm uygulamalarına yönelik kabul edilir uygulamaların olmayışı,
- Sürdürülebilir turizm / eko-turizm bilincinin henüz oluşmamış olması,
- Yerel yönetimlerin konu hakkında yeterli hassasiyette olmamasıdır.

3.2.2. Yönetimsel ve Mevzuat Boyutu

- Kurumların önceliklerinin değişken olması nedeniyle eko-turizm çalışmalarının özellikle de uygulamaların etkin olarak yürütülememesi,
- Kurumlar arası yetki ve sorumluluk çatışması,
- Kurum politikalarının sürdürülebilir ve net olmayışı,
- Korunan alanlarda eko-turizmin temel ilkelerinden biri olan yöre halkının ve diğer ilgi gruplarının sürece katılımının yeterince sağlanamaması veya uygulamaya geçilmesi sürecinde ilgi gruplarıyla etkin bir iş birliği sağlanamaması,
- Koruma amaçlarına uygun nitelikte eko-turizme dayalı alternatif gelir getirici olanakların sağlanamaması veya yetersiz olması,
- “Çok Yasalılık” yanında uluslararası sözleşmeler kapsamında ithal edilen koruma kavramları da yürürlükteki mevzuat içine

sıkıştırılmakta ve bu durum uygulamalarda belirsizlik yaratarak görev ve yetki kargaşasını körüklemektedir.

- Diğer bir sorun ise, çalışmaların geniş katımlı tutulmayıp kurumun bakış açısıyla ve sınırlı çabalar olarak biçimlenmesidir. Yasa hazırlayıcılar, farklı kesimlerin bakış açılarını kapsayacak şekilde geniş katılımı sağlayarak yasanın biçim ve içeriğini oluşturmalıdır.

Yönetmel sorunların başında *Kurumsallaşmanın Yoksunluğu, Koordinasyon (=Eşgüdüm) Eksikliği ve “Plan” ve “Proje” Yapmadan Bilgi Edinme ve Alt Yapısını Oluşturamama* konuları ön plana çıkmaktadır. Özellikle ülkemizdeki koruma alanlarının yönetiminde örgütlülük ve örgütlenmenin (personel nitelikleri, merkez ve taşra örgüt yapısının) önemi kadar halkın, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimlerin ve ilgili paydaşların da katılımını sağlayacak bir yönetim ve planlama nosyonu yanında yasal düzenlemelere gereksinim vardır.

Ülkemizde ulusal yasalarla koruma altına alınan koruma statüleri yanında uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınan alanlar da bulunmaktadır. Bu yasal mevzuat, ülkemizdeki koruma alanlarının büyük bir yasal karmaşa içinde olduğunu göstermektedir. Bir diğer sorun ise yasa koyucuların yasal düzenlemeler yaparken kurumun bakış açısıyla ve sınırlı çabalar olarak biçimlendirme istekleridir. Bu nedenle yasa hazırlayıcılar, farklı kesimlerin bakış açılarını da kapsayacak şekilde geniş katılımı sağlayarak yasanın biçim ve içeriğini hiçbir soruya ya da eleştiriye yer vermeyecek zenginlikte oluşturabilmelidirler.

3.2.3. Mali Boyut

- Ekoturizmden elde edilen gelirlerin yöre halkına ve korunan alanın yönetimi için alana geri dönüşümünü sağlayacak “sürdürülebilir finans mekanizmasının” geliştirilememiş olması,
- Finansal desteklerin alan uygulamalarında etkili yönetilememesi,
- Mali sürdürülebilirliğe ilişkin yasal ve yönetmel boşlukların olması,
- Yerelde mali sürece katılımın sağlanamaması.
- Eko-turizm bölgeleri olarak öne çıkan milli parklar, tabiat parkları, sulak alanlar, dağlar, akarsular gibi doğal kaynak varlığının

rehabilitasyonuna yönelik “koruma ekonomisi” ve katkı fonlarıyla koruma eksenli çalışmalar yapılmalıdır.

Koruma çalışmalarında korumanın maliyetinin yüksekliğinden ve süreli olarak kaynak yokluğundan söz edilmektedir. Çözüm olarak ise bütçede korumaya daha fazla kaynak ayrılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Oysa mevcut kaynağın en iyi şekilde ve akılcı kullanımı ile kaynak yaratma pratiklerini geliştirmek artık kaçınılmazdır. Ülkemizdeki koruma alanlarında ziyaretçi ve turistlerin, bu kaynak değerlerini görmek ve dinlenmek ya da değişik etkinliklere katılmak için bıraktıkları gelirin, korumada kullanılması ve geri dönüşümünün/elde edilen gelirin mevcut alana harcanmasının “*Koruma Ekonomisi*” yaratma yolunda akıllıca bir yöntem olduğu zaten bilinmekte ancak uygulanamamaktadır. Ne var ki elde edilen gelirin Maliye Bakanlığı’na devri ile bunun gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır. O halde kaynak yaratacak projeleri ve tedbirleri almak zorunluluğu vardır ki bunların başında koruma projelerinin gelir getirici yönünü kullanmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

3.2.4. Uzman Personel Boyutu

- Eko-turizm konusunda yeterli ve deneyimli personel eksikliği,
- Bölge Müdürlüklerinde eko-turizm konusunda deneyimli personelin, uzmanın olmayışı,
- Korunan alanlarda eko-turizm ve ziyaretçi yönetimi olanaklarının değerlendirilmesi, planlanması, geliştirilmesi ve uygulanması süreçlerinde deneyimli personel eksikliğine bağlı olarak planların uygulanamaması,
- Korunan alanlarda eko-turizm konusunda eğitim ve kapasite artırımına yönelik eğitim programlarının yeterli olmaması,
- Yerel aktörlerin eğitim ve kapasite artırma süreçlerine etkin katılımının sağlanmasında yaşanan güçlükler.

3.2.5. Sosyo-Ekonomik Boyut

- Yöre halkı ve ziyaretçilerin korunan alanlar konusundaki bilgi (farkındalık) eksikliği,

- Yöre halkının koruma kararlarından kaynaklı uğradıkları zararı tazmin etmeye yönelik alternatif gelir kaynaklarının geliştirilememesi.
- Eko-turizm hareketlerinin kırsal toplumda gelenekleri bozucu kültürel kirlenme boyutunu taşıması
- Eko-turizm olgusunun kırsal bölgelerde toplumsal normların değişmesinde yaratacağı olumlu-olumsuz etki (toplumun nüfus yapısının şekillenmesi, mesleki dağılım, toplumun tüketim alışkanlıklarının değişimi)
- Eko-Turizmin geliştirdiği ya da geliştireceği yeni yaşam biçimi ülkemizdeki kırsal yerleşim düzeninin egemen olduğu bölgelerde kabullenilmesi zor bir olgu olarak karşımıza çıkacaktır. Bu durum ise eğitim sorunu ile aşılabilecek bir olgu olarak ele alınmalıdır.

3.2.6. Planlama Boyutu

- Korunan alanların planlanması aşamasında, planlamaya ilişkin standartların oluşturulamaması
- Korunan alanların planlanması aşamasında, planlama sürecini yürütecek farklı meslek disiplinlerini içeren bir planlama ekibinin oluşturulamaması
- Korunan alanların planlanması aşamasında, planların hazırlanmasında kullanılan katılım ve yönetim araçlarının literatüre yeni giren yöntemlerle geliştirilememesi
- Korunan alanların planlanması aşamasında, planlama sürecinde zarar gören kaynakların onarımına ilişkin düzenlemelerin bulunmaması,
- Kırsal alanda yapılacak olan eko-turizm ve rekreasyon planlama çalışmalarında her türlü veriyi doğru ve güncel olarak saklayacak bir veri tabanı sisteminin kurulmaması,
- Proje ve Uygulamaya Yönelik sahaya ait kapasite hesabı, arazi analizi, proje çizim tekniği, malzeme seçimi ve uygulamaya yönelik Teknik İzahnamenin bulunmaması,

Yaşamın doğal temellerinin (su, hava, iklim, toprak, flora, fauna) korunması için bir araç olarak kullanılan ekolojik temelli «peyzaj planlama», metodolojik bir yaklaşım olarak korunan alanlarda ve ekolojik yönden değer

taşıyan ve bozulmaya karşı hassas ve duyarlı eko-sistemler içeren alanlarda kullanılmalı ve özellikle kullanıcı yoğunluğu açısından risk taşıyan eko-turizm bölgelerinde onarım tabanlı olarak yasal bir boyut kazanmalıdır.

3.2.7. Doğal Çevre Boyutu

Turizm sektörünün ekonomik katkısının sürekliliği, sektöre kaynak oluşturan doğal, tarihi ve sosyo-kültürel çevrenin sürekliliğine sıkı sıkıya bağlıdır (Atalık ve Gezici, 1994). Artan ziyaretçi sayısı ve kullanımların artmasına ve çeşitlenmesine koşut bir biçimde çevre kalitesinin bozulması, ister istemez turizmin bizzat varlık nedeni olan ve yararlandığı kaynağa zarar vermesi sonucunu doğuracaktır.

Yüksek çevre kalitesinin turizmin verimliliğini arttırıcı bir temel etmen olduğu göz ardı edilmemelidir. Herhangi bir çevresel ortamın ziyaretçiler tarafından kullanımı, bu ortamda kullanım tür ve yoğunluğuna bağlı olarak değişimlerin ve bozulmaların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle turistik bölgelerde ve özellikle duyarlı tür ve ekosistemleri barındıran eko-turizm bölgelerinde oluşabilecek çevresel bozulmaların önceden kestirilebilmesi için bu ortamların antropojen yükleri aşan etkilere karşı dirençlerinin bilinmesi gereklidir (Uslu, 1990). Bu ise taşıma kapasitesi ya da taşıma gücü ile açıklanmaktadır. Taşıma kapasitesi çalışmaları da ekolojik, fiziksel, sosyal, algısal, görsel, davranışsal, ekonomik başlıkta ele alınmaktadır.

Çevresel etki değerlendirmesi ve etki düzenlemeleri çalışmaları da ekolojik risk analizi adı verilen metodolojik kurguya dayanmakta olup turizm alanları için ekolojik etki değerlendirmesi yapılmalıdır. Özellikle peyzaj onarımına ve rehabilitasyonuna yönelik yasal düzenlemeler turizm sektöründe bir an önce hayata geçirilmelidir.

3.2.8. Eğitim Boyutu

- Toplumun bütün katmanlarının bilgilendirilmesi ve eğitilmeleri (kamu kurumları-sivil toplum kuruluşları ve örgün/yaygın eğitim)

Gelişmiş ülkeler, sahip oldukları doğal ve kültürel zenginliklerin korunmalarını sağlamak için büyük çabalar harcamakta ve bu konuda toplumun bütün kesimlerinin bilgilendirildiği ve eğitildiği bilinmektedir. Koruma bilinci ve koruma ahlakı, bir kültür sorunu olup koruma kültürü düzeyi ülkemizde oldukça düşüktür. “Bilgi”nin kullanımı ve hayata uygulanmasıyla ulaşılabilecek son noktadır. Bilgisizlik bilinçsizliği; bilinçsizlik bir çarpık koruma ahlakını güçlendirmiştir. Koruma bilgisi; koruma konularında araştırma ve bilginin kullanımı ile artacaktır. Koruma eğitimi ise sadece okul eğitimi değildir. Koruma, okul sonrası, halk eğitimi ve meslek-içi eğitim biçiminde de verilebilir.

Koruma konularında bilgisizlik ve eğitimsizlik aşılmalıdır. Koruma bilincinin oluşturularak koruma ahlakına sahip olabilmenin yolunun korumayı istemeden geçtiği unutulmamalıdır.

4. SON SÖZ

Uluslararası çevresel duyarlılıkların ve hareketlerin doğal bir sonucu olarak son 50 yıllık süreçte gözlemlenen küresel sivil toplum oluşumları ve yaptıkları etkinlikler, küresel medyanın da desteğiyle önce gelişmiş ülkelerde ve daha sonra ise tüm dünyada yavaş yavaş boy göstermeye başlamıştır. Koruma konularında duyarlılık, bilgi ve bilinçli olmanın bir sonucudur ve zamanla sorunları sahiplenme ve uygulamada, sorumlulukları yüklenme boyutuna dönüşebilir. Sorumlu kurumların çoğu kez uygulamalar bakımından sivil toplum örgütlerinin gerisinde kaldıkları bilinmektedir. Sorunların temelini; *Çok Boyutlu Yönetim Planlarının Eksikliği, Koruma Ekonomilerini Alt Yapısının Kurulamamış Olması ve Yasal Boşluklar* oluşturmaktadır. Bütün bu sorunları doğuran temeldeki unsur ise “Eğitim Yoksunluğu”dur. Ülkemizde toplumu oluşturan bütün kesimlerin, kurum ve kuruluşların, merkezi yönetimin ve siyasi partilerin açık ve şeffaf olarak koruma siyasetinin ve niyetlerinin bilinmesi gerekir. Kaynaklarımızı korumada hep geç kalınmakta ve bilgisiz ilgililere sorumluluk verilmektedir. Koruma konularında bilgisizlik ve eğitimsizlik aşılmalıdır. Koruma bilincinin oluşturularak koruma ahlakına sahip olabilmenin yolunun *Korumayı İstemeden* geçtiği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akesen, A. (1978). Türkiye’de Ulusal Parkların Açık hava Rekreasyonu Yönünden Nitelikleri ve Sorunları (Örnek: Uludağ Ulusal Parkı). İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları. 204 s., İstanbul.
- Atalık, G. ve Gezici, F. (1994), Çevre Duyarlı Planlama Kapsamında Turizm Eylemlerinin Değerlendirilmesi, 4. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi Bildirileri, KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Trabzon.
- BAKA. (T .C .Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı). (2012). Göller Bölgesi Ekoturizm Gelişim Projesi, Isparta.
- BAKA.(T. C. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı) (2019). T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı & T. C. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Sürdürülebilir Ekoturizm Bağlamında Çevreye Duyarlı Konaklama Yapıları ve Sertifikasyon Sistemleri Araştırma Raporu, (Yayını ve Raporu Hazırlayan: Ahmet Ümit YALÇIN), 81 s., Isparta.
- Bilici, N. ve Işık, Z. (2018). Bölgesel Kalkınmada Yayla Turizmi: Rize İli Örneği, *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), s. 1-21.
- Demirel, Ö. (1997). Çoruh Havzası (Yusufeli Kesimi) Doğal ve Kültürel Kaynak Değerlerinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Demirel, Ö. (2005). Doğa Koruma ve Milli Parklar, Karadeniz Teknik Üniversitesi Genel Yayın No: 219, Fakülte Yayın No: 37, Ders Kitabı, 424 s., Mayıs 2005, KTÜ Matbaası, ISBN: 975-98008-0-2, Trabzon.
- Güleç, S., Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi, Karadeniz Üniversitesi Orman Fakültesi Ders Notu Yayın No: 81, 292 s., Trabzon.
- KIRÇEV (Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, (2000). Türkiye’nin Tabiatı Koruma Alanları, KIRÇEV Yayını No: 9, United Nations Development Programme (GEF/SGP), Ankara.

OZANER, S. (2004), "Ekoturizm Nedir Ne Değildir?", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, Cilt II, s: 319-323, Ankara.

Prof. Dr. Öner DEMİREL (Kırıkkale Üniv.). (2021, 15 Mart). Saat 21.00, Çevrimiçi Canlı Söyleşi, Moderatör: LAGS.RG Lisansüstü Araştırma Grubu Kurucusu: Serena KARYOT, LAGS.RG ve ARKEOMEDYA Ortaklığı, Konferans, Konu: Ülke Peyzajı/Koruma Boyutu ve Planlama, Söyleşi Süresi: 1 saat 45 dakika, Youtube kanalı, <https://youtu.be/F6OY71q3xUl>.

Roisin, P. (1975). La Foret des Loisirs, Forets Touristiques et Conservations de la Nature, Faculté des Sciences Agronomiques de Gembloux, Les Presses Agronomiques de Gembloux, A.S.B.L, Bruxelles.

Sağiroğlu, Ö. (2016). Korumada Turizmin "Kurtarıcı" Rolü Üzerine, *idealkent*, ISSN: 1307-9905, Sayı 19 (7): 550-586.

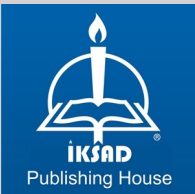
T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (Eylem Planı 2007-2013), T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 3085, 101 s., Ankara.

T. C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. (2017, 5-7 Mayıs). 2. Ormancılık ve Su Şurası, "Korunan Alanların Etkin Yönetimi Çalışma Grubu" Planlama ve Turizm Alt Çalışma Grubu, (1.Toplantı), 05.01.2017.

UN (United Nations). (2017). World Population Prospects, Department of Economic and Social Affairs/Population Division, The 2017 Revision, 53 p., New York.

USLU, O. (1990), "Turizm ve Çevresel Etkileri", Turizm ve Çevre Konferansı, 3-5 Ekim 1990, Ankara, s. 19-47.

World Tourism Organization (2005). UNWTO Tourism Highlights, 2004 Edition., UNWTO, Madrid. DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284407910>

ISBN: 978-625-367-446-5